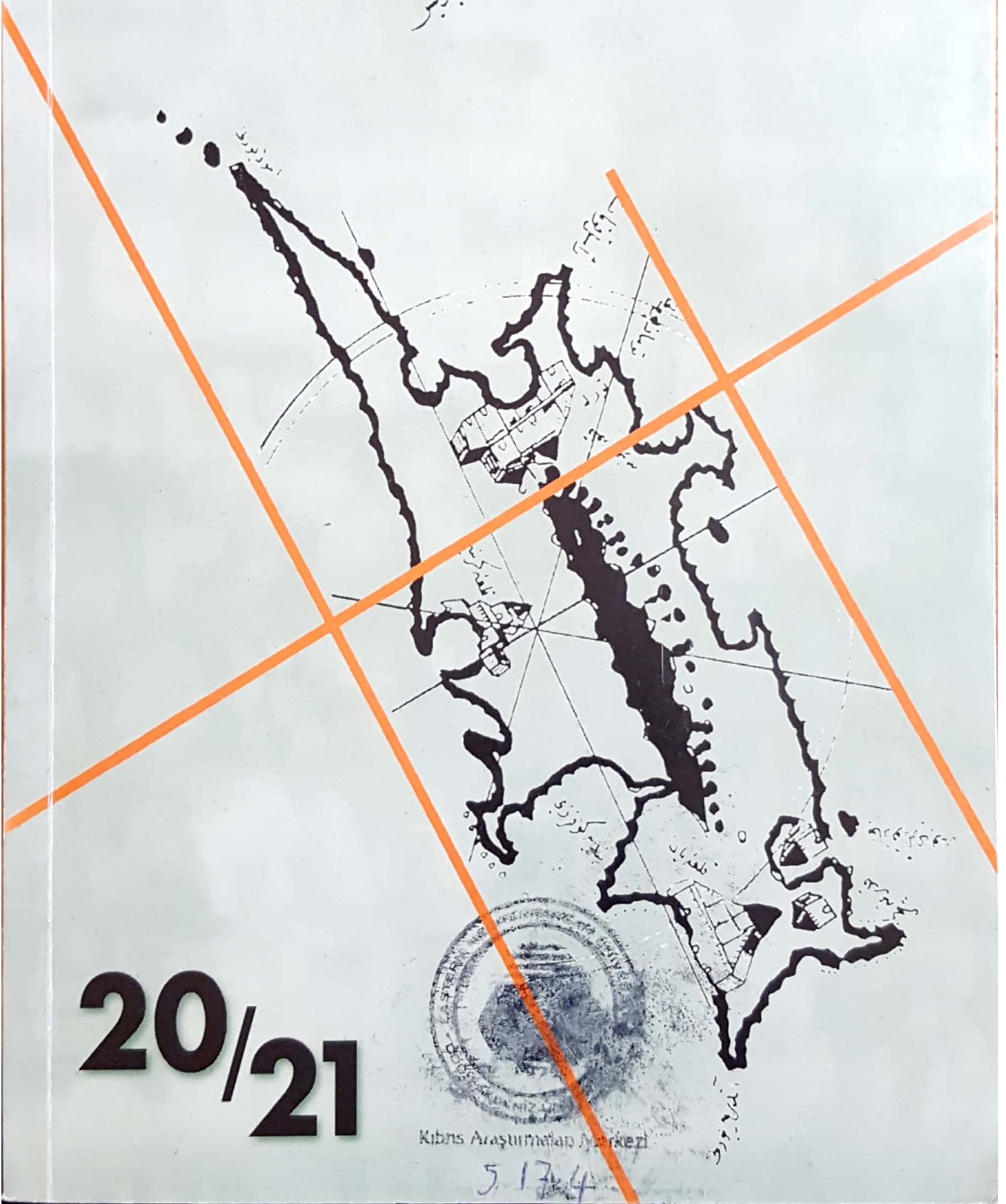

JCS

Journal of Cyprus Studies

كبريس - Kibris Araştırmaları Dergisi

20/21

Kibris Araştırmaları Merkezi

5.17.4

Cover: The cover artwork and creative design are an artist's interpretation of Cypro-Minoan writing based on a clay tablet found at Enkomi (c.1200 BC), and the map *Eschkjal Qybrys*, "shapes of Cyprus" (c. 1522 AD), from the *Bahriye* (maritime atlas) of the Ottoman admiral and cartographer Piri Reis. On the map a mountain range (either the Troodos or the Kyrenia range) appears in the center, seen in elevation from the north (i.e. looking up from the lower left corner of the cover); significant harbors are enlarged to provide guidance to sailors; and towns are seen in evaluation from the side of approach by sea. Towns marked include Larnaca (*Tuzla*), Kyrenia (*Quala' a-i Kernia*), and Famagusta (*Quala' a-i Bagusa*). [Sources: John Chadwick, *Reading the Past: Linear B and related scripts* (British Museum Publications, 1987, p. 51); A. Stylianou and J.A. Stylianou, *The History of the Cartography of Cyprus* (Nicosia: Zavallis Press, 1980, pp. 13-14, 192); the original Piri Reis MS in the manuscript collection of the Österreichische Nationalbibliothek, Vienna, Cod. H.O. 192, fol. 145v.]

Kapak: Kapak tasarım ve resmi bir sanatçının yorumu olup Enkomi harabelerinde ortaya çıkarılan M.Ö. 1200 yıllarına ait Kıbrıs-Miken yazılı kil tablet ve Osmanlı Amiralî ve haritacısı Piri Reis tarafından yapılan (M.S. 2522) ve *Bahriye* adlı denizcilik atlasında bulunan *Eşkâl-i Kıbrıs* haritası resimleri yorumlanarak yapılmıştır. Haritanın ortasında, Kuzeyden bakıldığında (kapağın sol alt köşesinden yukarı bakıldığında) yükselen sıradağlar görünmektedir (Troodos veya Girne Sıradağları). Önemli Limanlar denizlere kolaylık sağlamak amacı ile büyütülmüş; ve şehirler deniz tarafından yaklaşıldığındaki görüş açısından çizilmişlerdir. Haritada Larnaka (*Tuzla*), Girne (*Hala' a-i Kernia*) ve Gazimağusa (*Hala' a-i Bagusa*) Şehirleri gösterilmiştir. [Kaynaklar: John Chadwick, *Reading the Past: Linear B and Related scripts* (British Museum Publications, 1987, s. 51); A. Stylianou and J.A. Stylianou, *The History of the Cartography of Cyprus* (Nicosia: Zavallis Press, 1980, s. 13-14, 192.); Piri Reis'in bu haritası Avusturya Milli Kütüphanesi elyazmaları koleksiyonundadır, Cod. H.O. 192, fol. 145v.]

JCS

Journal of Cyprus Studies

Kıbrıs Araştırmaları Dergisi

Published by the
Center for Cyprus Studies at
Eastern Mediterranean University

20/21

The *Journal of Cyprus Studies* is published twice a year by the EMU Press for the Center for Cyprus Studies at Eastern Mediterranean University, Gazimağusa, Turkish Republic of Northern Cyprus. Annual subscription price (2001): Institutions, US\$100.00; Individuals, US\$40.00. Subscriptions, address changes, advertising, books for review, and other business communications or inquiries should be addressed to: The Editor, *Journal of Cyprus Studies*, Center for Cyprus Studies, Eastern Mediterranean University, Gazimağusa-North Cyprus, via Mersin 10, Turkey. Fax: (90) 392-365 2027. E-mail: jcs@emu.edu.tr.

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi (Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi* ni yılda iki kere çıkarır. Yıllık abonelik ücreti (2001) kurumlar için US\$100.00, kişiler için US\$40.00 dir. Abonelik başvuruları, adres değişiklikleri, ilanlar, kitap eleştirileri ve benzer iş bağlantıları veya sorular için aşağıdaki adrese başvurunuz: Editör, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa-K.K.T.C. Faks: (90) 392-365 2027; E-posta: jcs@emu.edu.tr.

© 2003 Eastern Mediterranean University Press.
ISSN:1303-2925

JCS Journal of Cyprus Studies Kıbrıs Araştırmaları Dergisi

Volume 7 Number 1-2 (Spring – Autumn 2001) Cilt 7 Sayı 1-2 (İlkbahar – Sonbahar 2001) [20/21]

Editor/Editor: Ülker Vancı Osam
Eastern Mediterranean University

Assistant Editor: Barry Wood
Eastern Mediterranean University

Editorial Board/Yayın Kurulu:
Müge Şevketoğlu *Eastern Mediterranean University*
Tilman Lüdke *Eastern Mediterranean University*
Wojciech Forsysinski *Eastern Mediterranean University*
Kamile İmer *Eastern Mediterranean University*
Yakup Kepenek *Middle East Technical University*
Mehmet Tahiroğlu *Eastern Mediterranean University*
Mehmet Garip *Eastern Mediterranean University*

Editorial Advisory Board:
Feroz Ahmad *University of Massachusetts at Boston*
Michael Beard *University of North Dakota*
Jeremy Gilbert-Rolfe *Art Institute of Pasadena, California*
Halil İnalçık *Bilkent University*
Cemal Kafadar *Harvard University*
Norton Mezvinsky *Central Connecticut State University*
Christian F. Otto *Cornell University*
Stanford J. Shaw *University of California at Los Angeles*
İlhan Tekeli *Middle East Technical University*
Vamık Volkan *University of Virginia*

Printing/Baskı İşleri: Eastern Mediterranean University
Printing-house

Cover Graphic Design/Kapak Tasarım: Anber Onar

Layout/Sayfa Düzeni: Hüseyin Pekün

Owner/Sahibi: Zafer Ertürk

The Center for Cyprus Studies

Director: Ülker Vancı Osam

Board of Directors: Ayhan Bilsel, Halil Nadiri, Hasan Cicioğlu, Kamile İmer, M. Kansu, Naciye Doratlı

The Center for Cyprus Studies at Eastern Mediterranean University was established in 1995 for the purpose of encouraging scholarly research on the cultural history and political problems of Cyprus. The fields of research supported by the Center range from archeology, anthropology and economics to history, linguistics and folklore.

In collaboration with the University Library, the Center is working to develop documentation resources on all aspects of the history of Cyprus, and, as part of its mission to establish collaborative projects aimed at the development and preservation of the historical and cultural heritage of the island, is fostering close contacts with other institutions involved in related research. As the Center grows, its resources will include online bibliographical services; audiovisual facilities and archives such as videotapes, diapositives, photographs and microfilm; and rare book and manuscript collections.

The Center for Cyprus Studies coordinates research projects and hosts scholars in fields of study of relevance to its mission. The Center also organizes an annual congress on Cyprus-related studies, and issues the biannual *Journal of Cyprus Studies, JCS*.

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi

Başkan: Ülker Vancı Osam

Yönetim Kurulu: Ayhan Bilsel, Halil Nadiri, Hasan Cicioğlu, Kamile İmer, M.Kansu, Naciye Doratlı

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi bünyesinde, Kıbrıs'ın kültürel tarihi ve siyasi sorunları ile ilgili bilimsel araştırmaları teşvik etmek amacı ile 1995' de kurulmuştur. Araştırma alanları arkeolojiden antropolojiye, ekonomiden tarihe, dilbilimden folkloru uzanan geniş bir yelpazeye yayılmıştır.

Merkez, Üniversite Kütüphanesinin işbirliği ile, Kıbrıs araştırmalarını her yönüyle içeren bir kaynak arşivi oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu arşiv, olanaklar geliştikçe video-bantlar, dia-pozitifler, fotoğraflar ve mikrofilmler gibi görsel ve işitsel kaynaklar ile, arşivler, ender bulunan kitaplar ve el yazması koleksiyonlarını da içerecektir. Ayrıca, Kıbrıs araştırmaları konusunda faaliyet gösteren diğer kuruluşlarla Kıbrıs'ın tarihi ve kültürel mirasını korumak ve geliştirmek için ortak projeler geliştirmek de Merkez'in hedefleri arasındadır.

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi araştırma projelerinin gerçekleşmesinde eşgüdümü sağlamanın yanı sıra, misyonuna uygun alanlarda araştırma yapan bilim adamlarına ve akademisyenlere ev sahipliği de yapmaktadır. Merkez aynı zamanda, Kıbrıs ile ilgili araştırmaların sunulup tartışıldığı yıllık Kongreler düzenlemekte ve yılda iki kez çıkan *Kıbrıs Araştırmaları Dergisini* yayınlamaktadır.

Editorial Policy

The Journal of Cyprus Studies, JCS, is a refereed, international, interdisciplinary publication whose primary purpose is twofold: i) to develop an authoritative archive and bibliography of sources for the study of ideas on social, cultural, historical, political and legal matters relevant to the past, present or future of the island of Cyprus; and ii) to provide a scholarly, academic forum for the analysis, development, exchange and critique of ideas on these matters.

The *Journal* is bilingual, and publishes material in English and/or Turkish. Articles submitted for consideration must focus on subject matter specific to the island of Cyprus, and may include (but are not restricted to) the following topics and areas of interest: analysis of archeological artifacts; the culture of the Egyptians, Romans, Persians; the Eastern Roman Empire, the Crusades; Lusignans, Venetians and Ottomans; art, literature, music; cartography, military history and technology; trade routes, water and natural resources; the geopolitics of the Eastern Mediterranean, Cold War, EEC and superpower concerns, contemporary developments in international law, conflict resolution, war; race, religion, ethnicity, nationhood, colonial and post-colonial perspectives, identity. Suggestions for other subject areas will be considered by the Editor.

Material published in the *Journal* may include original critical essays or studies, statements of reasoned opinion, sustained critical responses to published material, book reviews, translations, photographs, reproductions of works of art or cultural artifacts, interviews, official documents, transcripts of media broadcasts, or reprints of significant texts. The *Journal* does not publish partisan material dealing with the internal administration or politics of Eastern Mediterranean University, the Turkish Republic of Northern Cyprus, or the Republic of Turkey.

Because of the unique legal and political contexts of the peoples of Cyprus, problems of ideological and methodological bias in the writing of history are a central issue for the *Journal*, and one of its primary objectives is to establish definitive and authoritative texts for primary source material in the history of Cyprus. Accordingly, an occasional issue of the *Journal* will contain an archive of significant historical, legal, political and cultural documents related to this history, meticulously copy-edited and authenticated, with annotations provided where significant textual variants exist. The purpose is to make these documents available to researchers, without censorship, and foregrounding problems of distortion caused by translation or other forms of interpretation.

The Journal of Cyprus Studies does not discriminate against contributions on the basis of the nationality, race, ethnicity, religion or gender of the contributors; nor on the basis of their points of view or conclusions, provided that they are conveyed by careful, reasoned argument and discussion. Submissions are sent anonymously for review to readers whose identities also remain confidential. The Editor may, where complex issues are concerned, invite other contributors to submit critical evaluations and responses to an article, or alternative perspectives; and these may be published simultaneously.

Derginin Amacı

JCS-Kıbrıs Araştırmaları Dergisi içerik bakımından çok yönlülüğe sahip uluslararası bir dergi olup temel misyonu şöyle özetlenebilir: i) Kıbrıs adasının geçmişi, geleceği ve bugünü ile ilintili toplumsal, kültürel, tarihsel, siyasi, hukuksal konular ve sorunlar ile ilgili çalışmalara etkin bir arşiv ve kaynakça oluşturmak; ii) sözü edilen konular ve sorunlarla ilgili fikirlerin geliştirilebileceği, tartışılacağı, görüş alışverişinde bulunulabileceği, bilimsel ve akademik bir forum oluşturmak.

Dergi İngilizce ve Türkçe olarak iki dilde yayınlanmaktadır. İncelenmek üzere dergiye gönderilen makaleler içerik bakımından Kıbrıs adası ile ilgili olmalıdır. *Dergi*'ye gönderilen makaleler, belirtilen konularla kısıtlı olmamakla birlikte şu konuları içerebilir: arkeolojik eserlerin incelenmesi; Mısır, Roma ve Pers kültürleri; Doğu Roma İmparatorluğu ve Haçlı Seferleri; Lusinyanlar, Venedikliler ve Osmanlılar; sanat, edebiyat, müzik; haritacılık, askeri tarih ve teknoloji; ticaret yolları, su ve doğal kaynaklar; Doğu Akdeniz'in siyasi coğrafyası; Soğuk Savaş, Avrupa Birliği, süper güçlerin bölgesel çıkarları, uluslararası hukuk ile ilgili yeni gelişmeler, çözüm önerileri, savaş; ırk, din, etnik köken, ulus kavramı, sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası yaklaşımlar, kimlik sorunu. Diğer konularla ilgili öneriler Editör tarafından değerlendirilecektir.

Dergi'de yayınlanacak olan yazılar özgün eleştirel denemeler veya araştırmalar, uslamlamaya dayanan kişisel fikirler, önceden yayınlanmış yazı ve yapıtlara yönelik eleştirel yanıtlar, kitap tanıtım ve incelemeleri, çeviriler, fotoğraflar, sanat ve kültür eserlerinin baskıları, söyleşiler, resmi belgeler, medya yayınlarının kopyaları, basın açıklamaları, veya önemli metinlerin yeni baskıları olabilir. *Dergi*, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti veya Türkiye Cumhuriyeti'nin içişleri ve siyaseti ile ilgili yanlı yazıları yayınlamaz.

Kıbrıs'ta yaşayan halkların kendilerine özgü yasal ve siyasi koşulları nedeniyle ideolojik veya yönetsel önyargının tarihin yazılmasındaki etkin rolü *Dergi* için ana meseleyi oluşturduğundan, *Dergi*'nin temel amaçlarından biri, Kıbrıs tarihinde kesin ve yetkin yazılardan meydana gelen bir ana kaynakça oluşturmaktır. Bu nedenle, zaman zaman *Dergi*'nin bir sayısı Kıbrıs tarihi ile ilgili, tarihsel, hukuksal, siyasi ve kültürel belgelerden oluşan titiz bir çalışma sonucu elde edilmiş, dikkatle kurgulanmış ve doğrulanmış bir arşiv içerecek ve gereken yerlerde çeşitli ve değişik belgelerle ilgili dipnotlar verilecektir. Amaç, bu belgeleri sansürden uzak bir biçimde araştırmacıların kullanımına sunmak ve bunu yaparken çeviriden veya yön farklılıklarından kaynaklanan sorunlara da dikkat çekmektir.

Kıbrıs Araştırmaları Dergisi, milliyet, ırk, etnik köken, din veya cinsiyet farkı gözetmeksizin, bakış açıları veya vardıkları sonuçlar itibarı ile, itinalı ve mantıklı tartışma içeren yazılara açıktır. *Dergi*'ye gönderilen bütün yazılar, değerlendirilmek üzere incelenirken yazarın olduğu kadar hakemin de kimlikleri saklı tutulur. Tartışmaya açık konular söz konusu olduğunda, Editör herhangi bir makaleye ilişkin eleştirel değerlendirmeler, yanıtlar veya alternatif yaklaşımlar için başka araştırmacılardan görüş isteyebilir ve bu konudaki bütün görüşler *Dergi*'nin aynı sayısında yer alır.

Editor's Note

In my first issue as editor of *Journal of Cyprus Studies*, I would like to express my appreciation to Johann Pillai, the former editor, for his valuable contributions to the *Journal* during his editorship.

With this issue, I welcome Barry Wood as the assistant editor. I am also happy to welcome the following new members to the *Journal of Cyprus Studies* Editorial Board: Müge Şevketoğlu, Tilman Lüdke, Kamile İmer, Yakup Kepenek, and Mehmet Tahiroğlu, and thank Mehmet Garip and Wojciech Forysinski for agreeing to remain on the Board. The members of the Editorial Advisory Board have also kindly agreed to continue lending their support to the *Journal*. I offer sincere thanks on behalf of the *Journal* and myself to each and every of them.

Finally, I gratefully acknowledge the contributions and assistance of the following individuals to this double issue of the *Journal of Cyprus Studies*: Stephen Bosworth, Ahmet Kocaman, Tilman Lüdke for their comments on some manuscripts, William Haney for his moral support and assistance in editing the papers, Anber Onar for the cover and graphic design, and Ersev Sarper for supervising the final formatting and printing. Last but not the least, I thank Professor Abdullah Öztoprak, Vice-Rector at Eastern Mediterranean University, for his generous support.

In This Double Issue

The articles in this double issue of the *Journal of Cyprus Studies* address diverse areas of concern for the readers.

- Paul Larbalestier and Bekir Volkan discuss the state of technical/vocational education in the TRNC today, seeking the root causes of its difficulties in the history of British attitudes to education and proposing remedies based on recent developments in Australian education reform.
- Malcolm Fisk's paper takes a look at the problems of housing and land that will inevitably arise in any settlement of Greek Cypriot and Turkish Cypriot political disputes, particularly as regards the attitudes of both parties toward return and resettlement.
- Wilbert Reuben Norman's piece is a brief ethnographic description of a family from Aydıncöy, supported by extensive photographic supplementation.
- Ejdan Sadrazam's paper attempts to examine feudalism in Cyprus from the beginning of the First Crusade to the demise of Venetian rule in 1571.
- Kamile İmer's paper investigates how sentence-final intonation patterns change, especially in question statements in Turkish Cypriot dialect, and compares it with standard Turkish.
- Füsün Çoban Döşkaya adopts a Contingency Analysis framework to analyze the Cyprus-related press briefings and press conferences offered by American diplomats, with a view to outlining a general 'mental map' of the officials.

Starting with this issue, the *Journal* presents a 'Reviews' section. Reviews can make an important contribution to the dissemination of knowledge, ideas and views. Review articles may be submitted for consideration and will be processed in the same way as article submissions. In this issue,

- Michael Moran reviews Ahmet Gazioğlu's book *Cyprus: The Island of Sustained Crises, Vol.2*, and
- Meltem Kelepir reviews Nazmiye Çelebi's M.A. dissertation *Kıbrıs Ağzında Soru Tümcelerinde Ezgi (The Intonation Patterns of Question Statements in Cypriot Turkish Dialect)*.

The last section in the *Journal* presents a comprehensive bibliography of the studies carried out on Turkish Cypriot dialect, compiled by Necdet Osam and Meltem Kelepir.

The *Journal* will carry an occasional 'Dialogue' section to print brief but substantive comments on aspects of the *Journal* content – articles or reviews. We invite you to consider framing your reactions to what you read into brief, written commentaries and submitting them to be considered for publication in a forthcoming Dialogue section of the *Journal*.

Ülker Vancı Osam

Center for Cyprus Studies

Eastern Mediterranean University

Gazimağusa, North Cyprus, via Mersin 10, Turkey

E-mail: ulker.osam@emu.edu.tr

Contents / İindekiler

Ülker Vancı Osam

Editor's Note

Articles / Makaleler

Paul LARBALESTIER and
Bekir VOLKAN	1	Technical/Vocational Education in the
TRNC: Its Development, the Present
Situation and Some Recommendations for
the Future
Malcolm J. FISK	13	Housing and Land in a New Cyprus
Wilbert Reuben NORMAN, Jr.	26	The Cankurt Family of Aydınköy
Ejdan SADRAZAM	56	Feodal Toplum Üzerine Alegorik Bir
Deneme: Kıbrıs'ta Feodal Evrim Sürecinin
Kısa Bir Çözümlemesi
Kamile İMER	103	Kıbrıs Ağzında Tümce Sonu
Perde Değişimleri
Füsun ÇOBAN DÖŞKAYA	118	Collocational Patterns in Cyprus-related
Press Briefings and Press Conferences

Reviews / Tanıtım

Michael MORAN	131	Review of Ahmet GAZIOĞLU, <i>Cyprus:
The Island of Sustained Crises</i> , vol. 2
Meltem KELEPİR	135	Nazmiye ÇELEBİ, <i>Kıbrıs Ağzında Soru
Tümcelerinde Ezgi</i>

Bibliography / Kaynakça

Necdet OSAM and
Meltem KELEPİR | 144 | The Studies Carried out on the
Turkish Cypriot Dialect |
|-----------------------------------|-----|---|

Technical/Vocational Education in the TRNC: Its Development, the Present Situation and Some Recommendations for the Future

Paul Larbalestier and Bekir Volkan***

** Project Manager for Training and Development, States of Jersey, England*

***Gazimağusa Ticaret Lisesi, Gazimağusa, TRNC*

Abstract

This paper describes the situation of technical/vocational education in the TRNC. It traces some of the problems it faces to structures inherent in the pre-1960 British colonial ideology, which evolved from British social attitudes to education. The authors then discuss systems that face similar problems, such as Australia, and suggest how recent strategies in technical/vocational education in the state of Victoria might prove helpful in North Cyprus.

Key words: North Cyprus, technical/vocational education, pre-1960

Özet

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Teknik ve Mesleki Eğitimin Gelişimi, Bugünü ve Geleceğe Dönük Öneriler

Bu çalışmada yazarlar KKTC'deki teknik ve mesleki eğitimin tarihsel sürecini ele almakta, bugün karşılaşılan kimi sorunların kökeninin 1960 öncesi İngiliz koloni dönemine kadar uzandığını belirtmektedirler. Çalışmada, teknik ve mesleki eğitimde benzer sorunları olan Avustralya gibi ülkelerdeki durum tartışılmakta, Victoria eyaletindeki teknik ve mesleki eğitim stratejilerinin Kuzey Kıbrıs'ta nasıl uygulanabileceğine ilişkin öneriler sunulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kuzey Kıbrıs, teknik ve mesleki eğitim, 1960 öncesi dönem

The Turkish community of Northern Cyprus has existed as an independent, albeit largely unrecognized, state for nearly a quarter of a century. The TRNC's socio-economic problems have much to do with the dilemma created by the conflicting demands for ongoing development and the need to retain a coherent cultural identity. This challenge is centered on the demand from employers for a steady supply of relatively cheap labor—provided by the importation of semi or unskilled labor from Turkey—together with high incentives for the most skilled members of the local labor force to emigrate to thriving, overseas urban centers.

The departure of able Turkish Cypriots from Cyprus is nothing new. Under Ottoman rule, Istanbul, the capital of the Empire, was inevitably a magnet for ambitious and gifted Turkish Cypriots like Kamil Pasha, the Turkish Prime Minister who negotiated Britain's free lease of Cyprus in 1878. The history of the island in the 20th century has accentuated the process. In the 1920s, Ataturk's appeal to all Turks to help rebuild the motherland drew thousands of energetic young Turkish Cypriots away from their native island. The anti-British EOKA violence of the 1950s began a process of Turkish Cypriot emigration to Australia, Britain or North America that rapidly accelerated after 1963, when the Greeks began a systematic ethnic cleansing of all Cypriot Muslims. Two indirect advantages to the present community have been produced by these disasters. The first has been the conscious cultivation of English as an international language, both in the education system of the TRNC and in the community. Secondly, there has been a steady injection of overseas capital into local businesses and construction work. The major problem for the local economy, on the other hand, has been the ease with which skilled people can leave to work in Melbourne, London or Boston, under the patronage of relatives and friends already established there.

2

The trauma of modern Turkish Cypriot history should not blind us to the universality of some of our problems. From the Caribbean to the Shetlands and the South Pacific to the Faroes, the loss of skilled native workers and the dilution of the indigenous populations are common concerns of hundreds of insular communities. This recognition should help us to become eclectic and to be prepared to draw upon a range of international models in our search for possible strategies to offset the danger of a communal loss of identity.

A definition of some of the specifics of the situation in the TRNC must, however, be examined before references to international solutions can have much meaning. It also needs to be stated clearly that a rigorous political analysis of these issues is beyond the competence of the present authors. Our contribution will be limited to suggesting how the organiza-

tion of education within the island might better ameliorate some of the difficulties faced by economic planners and politicians.

To encourage Turkish Cypriot expatriate resettlement in the island and sustained investment and growth, the TRNC needs to provide an efficient, island-wide network of trade skills and services. The island is much too small to function with the regional variations in the quality of skills and services that exist in a large country like Turkey. Unreliable quality in one sector of the economy will inevitably have a negative effect on the whole. A building may have been well constructed, but if its electrical wiring or plumbing is of sub-standard quality the value and habitability of the whole structure becomes radically downgraded. Men and women used to the sophisticated urban lifestyles of Australia or North America will be discouraged from returning home – or from making significant capital investments – in a community whose basic service infrastructure is too far below the standards they have come to regard as normal. One must say that the same applies to overseas investors and Turkish nationals with very high levels of expertise in such fields as medicine, engineering, education or financial management. The friendly community and superb environment of North Cyprus may be ideal for holiday visits, but of less inducement for the commitment of a career or the sacrifice of a superior lifestyle.

The concern of this paper is the cultivation of those skills that underpin the success of the trade and services infrastructure: motor and electrical engineering, tourism and catering, skilled trades in construction and building maintenance, craft and design, and office management. Eight main vocational colleges in the TRNC provide training in these disciplines. These recruit students in the 14-18 year age range.

To avoid confusion, it must be stated that vocational courses in office management are options at several of the academic secondary schools. Also, the *Dil ve Ticaret Gece Enstitüsü* in Lefkoşa provides commercial evening classes for adults. In citing these eight technical/vocational colleges, the authors have included the students of the sub-units of the *Endüstri Pratik Sanat Okulu* at Güzelyurt under the parent institution. With these clarifications, the colleges, their locations and student enrollments (as of May 2002) are given below:

Kıymalı Peninsula:	Karpaz Meslek Lisesi	(147)
Magusa :	Dr Fazıl Küçük Endüstri Meslek Lisesi	(280)
	Gazimağusa Meslek Lisesi (girls only)	(82)
	Gazimağusa Ticaret Lisesi	(70)
Lefkoşa :	Sedat Simavi Endüstri Meslek Lisesi	(567)
	Pratik Kız Sanat Okulu (girls only)	(72)

Lefke	:	Cengiz Topel Endüstri Meslek Lisesi	(84)
Güzelyurt	:	Endüstri Pratik Sanat Okulu	(52)

As student enrollment has been added in parentheses, it can be seen that there were some 1,354 students attending technical/vocational training in May of 2002. As a proportion of the island's total population, this figure does not reflect badly on local provision. If we take the British island of Jersey, with a population of 90,000, as an example, we see that around 800 students were full-time technical/vocational trainees there during 1998, a number roughly proportional to that of the TRNC.

Two points indicate significant differences of emphasis between North Cyprus and Jersey. First, the British island now has quite specific legislation to define the scope, remit and implementation of technical/vocational education. Secondly, the legislative framework of Jersey – it is independent of Westminster and the EEC – places more pressure upon all local employers to use properly qualified staff than the present controls in the TRNC. The present paper will consider the implications of these points.

The system of qualifications now in place in Jersey allows technical/vocational students to use their credits to access the British higher education system throughout their working lives. Students registering on vocational studies can thus feel part of a clearly integrated educational/employment system operating at both local and national levels. In the TRNC, too, since 1999 graduates of technical/vocational schools have been legally entitled to enroll at the related departments of the universities, both in the TRNC and Turkey, without entrance examinations to pursue their further studies. In addition, they will be able to get government scholarships with no requirements at all.

In the TRNC, the laws covering technical/vocational training are two statutes, updated in April 1998, that serve as umbrella legislation for all forms of secondary education: The Mesleki Teknik Öğretim Dairesi (69/89), which stipulates the curriculum to be followed by vocational colleges, and the General Ortaöğretim Dairesi (50/89), which sets the conditions of service and employment for all teachers in the state education system. In the absence of specific statutes on the intended social function, ethos, and collective mission of technical/vocational work, the role of the directors of the various colleges assumes a new significance. Put simply, it will be their personal educational aims and their daily administrative decisions that will decide the framework in which vocational studies evolve in the island into the new millenium.

It was this realization which prompted Volkan, the co-author of this article, to set up a group interview with a representative number of direc-

tors of technical/vocational colleges in May 1999. The one-hour discussion was taped and the meeting chaired by a member of the Faculty of Media and Communications at EMU, who has extensive experience of group research work. The meeting explored the three points outlined above and then invited a full and frank discussion of the personal concerns and educational philosophies of the individual directors. The text of this tape has provided Volkan with the foundations for his ongoing research into this field of education, and reference to some of the directors' joint concerns will be useful at this point.

The college directors were concerned by what they described as excessive parental anxiety that children enter the academic sector of secondary education – regardless of the aptitude or interests of the individual child. Perhaps inevitably, the next problem they all identified was a low level of self-esteem among vocational students. Despite the fact that their teachers regarded the overwhelming majority of those in training as gifted at craft and technical work, with a small number of engineering graduates entering university study every year, the vocational college students saw themselves as the 'failures' of the education system. All the directors stressed the existing and growing demand for technical/vocational qualifications in both the North Cypriot and Turkish economies. It was not difficult to place graduates on the local labor market, and in some cases demand exceeded supply. Yet all agreed that legislative pressure upon employers to give preference to formally qualified job applicants and the development of a much higher public perception of the value and social importance of vocational training were aims that had to be striven for.

A traditional view of academic secondary education as being of intrinsically higher social status than technical or craft skills is deeply rooted in the British education system, which strongly influenced Cypriot education from 1878 to 1932 and controlled it directly between 1933 and 1960. So, indeed, is its corollary, an unfair sense of educational inferiority amongst those students whose aptitudes place them in technical/vocational work. There is no single, swift solution to complex social attitudes, but their negative effect has been recognized both in Britain and in the Australian States – which inherited the British prejudice – and this paper will include a brief overview of some of these initiatives.

State education was introduced late into England and Wales (Scotland evolved a separate system) and it was not until the 1870 Forster Education Act that the state took responsibility for providing several years of primary schooling that became compulsory for all children. The social-economic case for basic universal literacy and for the school socialization of

poor children had been apparent long before 1870, but a major political division had blocked it. Prior to Forster's Act, there had been three main providers of education in England and Wales. At the top of the educational pyramid were the major public schools, which educated the sons of the aristocracy and those able to enter the social establishment. Unlike the American public school system, the British schools are elite, fee paying and exclusive. Next in the social hierarchy came the fee-paying board schools. These ranged from old grammar schools, which provided a high quality classical education, down to city schools that gave basic literacy and numeracy. On the lowest rung came the free schools, termed 'ragged schools' even in official reports. The overwhelming majority of schools received funding from factory owners and manufacturers. Some industrialists, like Robert Owen of New Lanark Mills, were men of high social and religious principle who regarded educational provision as a moral duty. Men of less philanthropic conviction were coerced into school provision by a succession of Factory Acts, which gradually made employers responsible for the spiritual and educational care of children in their employ.

The only approach to technical and craft education prior to the 1880s came in a small number of the factory schools and in initiatives intended to help older workers, such as the Mechanics Institutes, founded by George Birbeck, which gave technical instruction and lectures to skilled and unskilled workers. The curricula of the major public schools, and of the minor schools and board foundations which sought to emulate them, were based upon Latin and Greek language and literature, with a little contemporary Maths and Geography. The major reforms of Dr Arnold at Rugby in the 1830s, which removed many of the savage and anarchic elements of school life by making senior boys of good character responsible for order, had a lasting effect upon the ethos of public school education, but left the curricula virtually unchanged. Britain's wealth and power was based upon technical, manufacturing, and commercial expertise that the established gentry – and the rising middle class who aspired to join them – treated with disdain. By the 1860s, no gentleman would consider engineering, manufacture, or trade as a respectable occupation. As Disraeli's novel *Coningsby* reveals, the British establishment cultivated a rigid bias towards the industrial source of the country's wealth. The social perception of an uncouth, illiterate, arrogant, grasping and unscrupulous Northern factory owner was a popular figment of the genteel imagination long before Charles Dickens portrayed its caricature in *Bounderby*, in the novel *Hard Times*. Dickens lampoons the factory school, with its emphasis on facts, and ridicules its soulless pedagogue Gradgrind, all grist to the

mill for a successful entrant to the upper middle class and his readers. Dickens makes no suggestions as to how the education of the Coketown children might have been improved, or, more significantly, who would fund it if Bounderby were not there. This is no surprise, as the whole novel skates rapidly over the surface of a problem that was a political crisis in mid-Victorian society.

The British establishment was centered upon the Anglican High Church, whose secular head was the English monarch. Anglicanism was the official Protestant denomination of England and Wales, and its bishops claimed ultimate authority over secular and religious instruction in all schools. The factory owners and manufacturers, who actually paid for the free schools, were almost all members of the Low Church, a Unitarian Protestant sect, and as such they rejected the spiritual supremacy of the Anglican Church leaders and their claim to control education. As a result, English and Welsh education was trapped for decades in an impasse over who would fund and who would control state education. The manufacturers, who were willing to extend financing, were unacceptable to the Anglican establishment, who were themselves unwilling to raise the necessary revenues through taxes. When state education was finally begun in 1870, the Anglican Church was dominant and brought with its influence the deeply ingrained establishment bias against technical and trade education.

The first major challenge to the new educational order came in the late 1880s when British politicians noted with alarm that Britain's dominance in world trade was being successfully challenged, both by America and by the newly united Germany. Not least among their observations was the fact that America and Germany placed a marked emphasis upon technical expertise in their educational curricula. The British response was the 1889 Technical Instruction Act, which required all large education authorities to raise revenues to fund scientific, technical and commercial education. As the only funds readily available came from brewery compensation payments, the new technical schools were soon known as 'whisky schools' (Sharp and Dunford 1990, 10-12).

Notwithstanding the ridicule in their nickname, the new schools were a success in the training they provided, but employers and the educational establishment soon eroded them. The 1889 Act had not made technical training compulsory, nor did it specify who was legally obliged to fund it. Local authorities soon began to ask Parliament for funds, but were quickly refused, whilst the curricula of the colleges were deliberately slanted towards 'genteel' subjects like artistic drawing and art appreciation. Most of the schools drifted into liberal arts and teacher training colleges.

Employers were a different generation from tradesman mill owners like Robert Owen. They distrusted what they saw as a socialist agenda in worker education organizations like the Workers Education Association, and instead supported apprenticeship schemes. These gave workers a slow, usually narrowly job-specific training and made them legally bound to their employer. This pattern of training was to remain dominant until the 1940s and, allowing for regional variations, would have a major influence on trade education in both the Cypriot and Australian education systems, as would the post-World War Two reforms.

The Second World War exposed serious technical skill deficiencies throughout the British workforce and education and training became, briefly, national priorities. The 1943 Norwood report on education laid the foundation for a three-tier education structure which would determine the essential framework for British and Australian secondary education until the early 1960s. It is the educational pattern that was left in Cyprus at the granting of independence in 1960, and still provides the organizational principle of post-1974 education in the TRNC. At the head of the pyramid was the elite private sector, linked to the state through grants and scholarship schemes for the most able state pupils. In the center was the state grammar school structure, whose curricula followed the classical academic format of the top private schools, whilst the broad base was built upon secondary schools that offered technical/vocational qualifications. The limitations of the scheme were soon to become apparent, as local funding and the most able teachers gravitated to the two upper tiers. Technical teaching remained under-funded, with uncoordinated, or non-existent, links to the needs of the economy and its students openly regarded as the 'failures' of the education system.

8 Within Cyprus, during the same half century, an inspired but short-lived experiment in vocational training for Turkish Cypriots was begun in 1905. Dr Hafiz Cemal, a member of the Young Turks Organization, moved to Cyprus and began a free technical/vocational training school for poor Turkish Cypriot boys in Lefkoşa (Yücel 1997). The students were taught one or more trades from a curriculum that included carpentry, cobbling, tailoring, hat-making, book-binding, tin and blacksmith work, and umbrella repair. Dr Cemal's organization may have been too thorough and professional. For as soon as his students (in their school uniforms and using the official site obtained for them) started to sell their products and advertise their skills in the bazaar, the local Turkish merchants and tradesmen began an angry campaign to close the school. One suspects, in hindsight, that it was not just commercial competition that caused offence but an unstated challenge to communal hierarchy by educating boys normally

destined for the most menial labor. The school was forced to close in 1907 and Dr Cemal returned to Turkey.

At the state level, the need for technical, commercial and agricultural training had been discussed in meetings as early as 1902 (Yücel 1997, 45). The issue was addressed directly in the excellent and far-sighted education report of 1913 prepared by Talbot and Cape. The refusal of the Greek leaders to cede any control over education in their community meant that dual facilities would have had to be provided for both communities, an impossible financial burden. The Nicosia Agricultural College was opened late in 1913, but general technical/vocational training was sparse and unstructured even after British control in 1933. From the end of the Second World War the Cypriot system 'ghosted' the Norwood strategy of England and Wales. High academic achievers were coached towards excellent passes in the English matriculation exams and the chance of a university scholarship in Britain, usually to prepare for a career in law, medicine or the upper levels of the Civil Service. The middle academic rung would provide English speaking bureaucrats, teachers, government officers, bank clerks and middle rank police officers. Those in the lowest rung would leave after a few years of schooling to work on the family land, begin years of slow apprenticeships or compete for unskilled labor.

British colonial education strategy, from the 1830s and Macauley's years at the India Office that produced the Madras policy, had concentrated on producing a local elite of Platonic governors and their assistants, not a functional, autonomous economy. At the time of independence there were English-trained lawyers, medical doctors and administrators, but few technicians, engineers, academics, or efficient middle rank public administrators.

The post-independence period in Cyprus soon proved to be a very dark one indeed for Turkish Cypriots. The period 1963-1974 can be seen as the eleven lost years of Turkish Cypriot development. Personal and communal survival, in the face of terrorist attacks, became paramount and education was pushed underground, to struggle on through the efforts of a small number of dedicated teachers in often near-impossible conditions. The 1974 Turkish creation of a Muslim safe haven left the community secure but heavily weakened by violence, emigration, and a devastated social infrastructure.

It perhaps says much for the Turkish Cypriot's innate sense of a specifically Cypriot identity – despite their near annihilation – that they chose to retain a distinctive and internally autonomous education system. Integration with Turkish State qualifications and large areas of its curriculum was unavoidable, but the TRNC system has evolved a far more

international character to its structure and language program. The Maarif Colleges, which select the highest academic achievers in the state system, are English medium. There is also a more intensive and thorough system of English teaching at all levels of education in the TRNC than in the Turkish state system. Technical/vocational work, however, in both student selection and social perception, remains trapped at the bottom of the state education pyramid, with minimum status and no apparent mobility. In the new millennium we find ourselves looking to developments in the British and Australian models, which share our problem, for guidelines on how to extend and integrate technical/vocational work into a more flexible organizational model.

Leonard Cantor (1989) states that the success of post-World War Two Japan and America in producing a highly skilled technical workforce and enormously responsive patterns of vocational training in their academic systems forced change upon the struggling British and Australian economies of the late 1960s and early 1970s. The inherent social bias in favor of formal academic studies found the British and Australian education systems unable to supply their respective economies with the skilled and flexible labor force needed for rapid industrial and technological change. The other byproduct of an academically elitist education pattern was the concentration of huge numbers of semi- and unskilled workers in trade unions who saw employers and government as class enemies.

The response of British left-wing governments in the 1960s and 1970s was to form a new tier of tertiary technology colleges, the polytechnics, to downgrade elitist academic education by merging the grammar schools and secondary moderns into large comprehensive schools. This latter reform caused middle class fury and working class apathy. The introduction of a new range of short-lived vocational qualifications also did nothing to improve the effectiveness or status of technical/vocational work.

0 The Thatcher government of the late 1970s and 1980s soon allowed the polytechnics to merge with the traditional universities, private academic schools flourished, grammar schools reemerged and the power of trade unions, as well as the old apprenticeship schemes, collapsed under mass unemployment. But it was also a period of positive change, such as the TVEI (the Technical and Vocational Educational Initiative), described by Peter Sharp and John Dunford as 'one of the most important developments ... in the 1980s' (Sharp and Dunford 1990, 42). It was the TVEI that instituted the 1986 review of technical/vocational qualifications, chaired by Oscar de Ville, which established the National Council for Vocational Qualifications (NCVQ) which has wide quality control powers and can deny legal status to any course or qualification that fails to meet its stan-

dards. The NCVQ placed the BTEC (Cert) and BTEC (Diploma) as combined vocational courses, which could be integrated with university course credits. It was also the TVEI which produced the 1988 paper 'Employment for the 1990s'. This remains the vocational training agenda for England and Wales. It seeks to ensure that nationally approved qualifications exist for every defined need area in the economy, and that all approved qualifications dovetail into national frameworks which allow successful students to move between different educational institutions at any time in their working lives.

The main Australian response to the economic strains of the 1960s was the creation of state TAFEs, or colleges of technical and further education. These colleges had a heavier emphasis upon technical training than the community colleges of North America, yet were designed to fulfil some of the same functions. According to Leonard Cantor, by the mid-1970s a TAFE was still looked upon as a 'poor relation' of an academic institution—a bias, he notes, which 'still lingers in places' (Cantor 1989, 40). The present debate on vocational training, in Australia, has been conducted with the greatest intensity in the state of Victoria. This fact is not without significance for the TRNC, as Melbourne has the largest settlement of Turkish Cypriots outside of Cyprus. Moves to improve the status of vocational studies have included the establishment of the first professorial chair of vocational education and training (VET) at the University of Melbourne.

Professor Leo Maglen was appointed Dean of Education early in 1996 and chose to use his inaugural lecture as Dean, traditionally an education keynote speech, to explain his vision of the role and position of technical/vocational work into the next millenium. Maglen's speech praises Germany's 'dual system of formal education and workplace instruction, where the latter is built into the whole process of learning and assessment' (Maglen 1996, 4). He sees the universities as facilitators in this process, with a flexible, parallel configuration of technical and further education colleges interacting constantly with university faculties of education. Universities and colleges would liaise closely on course development, joint research, project tendering, and international education projects. The universities would provide staff training and development, short courses for college staff and students, and put in place clear access paths for college graduates onto university degree and diploma courses. This strategy is already in place in the University of Melbourne and its success should help eradicate the old British stigma of social inferiority towards technical/vocational education.

Professor Maglen's thesis clearly allows for different cultures, rooted

in the British model to frame similar strategies in accordance with the specific needs of their economies and education systems. In the case of the TRNC it is hoped that further research in this field will be able to relate Maglen's model to our needs and situation. One recent advantage has been the opening of Faculties of Education at two North Cyprus universities, which would allow for the application of Maglen's ideas to the local education system. If those involved in education and training do not get more effective long-term structures in place between the needs of the local economy and ingrained attitudes towards technical/vocational education, we shall be creating problems for future planning and social cohesion.

Notes and References

- Cantor, L. *Vocational Education and Training in the Developed World*. London: Routledge, 1989.
- Maglen, L. *VET and the University*. Melbourne: University of Melbourne Press, 1996.
- Sharp, P., and Dunford, J. *The Education System in England and Wales*. London: Longman, 1990.
- Yücel, K. "A Descriptive Analysis of Turkish Cypriot Education Between 1878 – 1913." M.A. thesis, Eastern Mediterranean University Institute of Graduate Studies, 1997.

Paul Larbalestier has worked as an instructor of English in various countries including Iran, Saudi Arabia, and Turkey. Between 1991 and 2000 he taught at the Department of ELT, Eastern Mediterranean University as assistant professor. He has published articles on Cypriot education of ELT problems in North Cyprus. Currently he is the Project Manager for Training and Development, States of Jersey, England.

Bekir Volkan is a graduate of ELT Department, Eastern Mediterranean University. He obtained his M.A. degree in TEFL/Education in 2000. Currently he is working as a teacher of English at Gazimağusa Ticaret Lisesi.

Housing and Land in a New Cyprus

Malcolm J. Fisk

Insight Social Research Ltd

Abstract

One of the legacies of the division of Cyprus is reflected in the housing and land occupied by Greek and Turkish Cypriots. The issues of housing and land are central to any political settlement. A clear, realistic, and manageable framework dealing with unmet claims of property lost, facilitation of resettlement in or near communities of origin, and assurances of stability in new communities established in the wake of 1974 is essential. This paper explores some of the issues that will affect such a framework in the context of an assumed new Greek Cypriot-Turkish Cypriot boundary and the strength of the aspiration to return among displaced households and their descendants.

Key words: housing, land, Greek Cypriots, Turkish Cypriots

Özet

Yeni Bir Kıbrıs'ta İskan ve Toprak Sorunu

Kıbrıs'ın bölünmesiyle ortaya çıkan sorunlardan biri de Kıbrıslı Rumların ve Türklerin ellerinde bulundurdukları mal ve mülk ile ilgilidir. Olası bir siyasi anlaşmada ele alınması gereken konuların temelinde iskan konusu yatmaktadır. 1974 harekatı sonrasında ortaya çıkan yitirilmiş mülk iddiaları ile, yeni yerleşim alanlarının önceden yaşanan yerde ya da o yerin yakınında olmasına ilişkin taleplerin ve oluşan yeni topluluklardaki istikrarın temini için, açık, gerçekçi ve uygulanabilir bir çerçevenin gerekliliği tartışılmazdır. Bu çalışmada, olası yeni bir Rum-Türk sınırının belirlenmesi durumunda, terkedilmiş evlere ve topraklara geri dönme arzusunun şiddeti de göz önünde tutularak, söz konusu çerçeveyi etkileyebilecek bazı konular irdelenmektedir.

Anahtar sözcükler: iskan, toprak, Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkler

1. Introduction

Whatever the nature of a political solution to the problems of Cyprus, it is clear that it must address the issue of housing and land. The issue, however, is not just one that relates to the broader demography of the island, i.e. one that is concerned with the numbers and locations of Greek and Turkish Cypriots. It is arguably much more fundamental and relates to people's understanding of housing as 'home'. In the event of a political settlement that will create a new Cyprus, such feelings about 'home' are likely to be a factor in determining the predisposition of displaced households or their descendants to return to or near to their communities of origin.

In the first instance, therefore, this paper considers what housing and land mean to both Greek and Turkish Cypriots. It then addresses issues relating to the dislocation that took place in the period up to and including 1974, as well as subsequent developments that have affected refugee populations. Finally it considers, in the context of the Ghali 'set of ideas,' the implications that need to be reflected upon as progress is made towards a settlement to the Cyprus question.

2. Housing and Land

The fact that housing and land hold a place in the hearts of both Greek and Turkish Cypriots comes as no surprise in view of the focal place that they have traditionally had within family and community life. Housing and land have provided shelter and economic security. They have played an immeasurable part in helping to define personal identity and status. And each has gathered additional poignancy where they have been lost, providing a reference point associated with feelings of regret, nostalgia, frustration and resentment directed against those deemed to have been responsible for their loss. And while such feelings are strongest among those directly affected by the dislocations of the 1960s and 1970s, it is entirely natural that similar feelings are expressed and felt by their kin, i.e. those responsible for carrying on family names and traditions.

As noted by Zetter (1998), 'home represents not just physically bounded space but a living organism of relationships and traditions stretching back to the past. It is a symbolic representation of an inherited order, of status. The house distills the history and life of the family which is lost by forced exile.' The Greek Cypriot government has asserted that housing 'is looked upon as a symbol of social status and economic prosperity' (Republic of Cyprus 2001).

2.1 Refugees

The feelings of displaced Greek Cypriots were well explored by Loizos (1981) in his authoritative exploration of the experience of refugees who left the village of Argaki (southeast of Morphou/Güzelyurt), now Akçay in the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). His study, in demonstrating a clear appreciation of the social and economic dynamics of that small community, enables an understanding to be obtained of the impact of those sudden and awful events of 1974 on the feelings of those affected.

Argaki, it should be noted was, in 1968, a largely Greek Cypriot village. It had a population of some 1,500. About 50 mostly older Turkish Cypriots also lived there. In the past it seems that Argaki had been a typical 'mixed' village though throughout the twentieth century there had been a steady increase in the respective Greek Cypriot and a decrease in the Turkish Cypriot populations therein (Loizos 1981). The village was, in other words, destined to follow the path of other 'mixed' villages, the overall number of which was noted by Asmussen (1996) as declining from over 300 in 1891 to just 114 by 1960.

The people of Argaki enjoyed good lives. Though the village supported more people than it had done in previous decades, villagers in 1970 had better diets and lived in more comfortable circumstances than had previously been the case. The poorest owned their own homes 'however modestly appointed' (Loizos 1981). To be rendered homeless by the events of 1974 must be considered in this context.

By contrast the homelessness of many Turkish Cypriots was part of a two stage process. For some the main dislocation took place in 1974 but others had left homes in the preceding decade on account of the effects of inter-communal violence, fear and intimidation.

There is no comparable study to that of Loizos which has explored the feelings of Turkish Cypriots who were displaced. The explanation probably lies in a) the smaller numbers affected, albeit that these represented a relatively high proportion of the Turkish Cypriot population; b) the longer period over which displacement took place; and c) the greater ease by which resettlement was achieved (due to the number of Greek Cypriot owned properties that were, after 1974, available for occupation). That many Turkish Cypriots shared with Greek Cypriots the deprivations and psychological traumas of being refugees is, however, indisputable.

2.2 Meeting the Needs

The housing initiatives that, after 1974, sought to meet the needs of Greek and Turkish Cypriots were, of necessity, substantial. The respective

displaced populations of both communities had to both deal with the psychological trauma of having lost their homes and cope in often overcrowded, temporary and/or makeshift accommodation.

Not unnaturally, as noted by Shekeris (1998), the immediate predisposition of the Greek Cypriot government was to focus on fulfilling the basic survival needs of refugees. This was co-ordinated by the Special Service for the Care and Rehabilitation of Displaced Persons. Subsequently they moved towards bringing about the provision of 'long-term housing services', through the implementation of a major housing programme. Key elements of that housing programme within the Republic of Cyprus have been comprehensively documented by Zetter (1981 and 1986).

Zetter (1981) observed that the government's actions represented a continuation of the pattern that had been evident before 1974. He affirmed that 'without the invasion, Government involvement would have undoubtedly increased to some extent and would probably have been indirect (through fiscal policies) as much as interventionist (through planning control and housing construction). But ... the displacement of such a large proportion of the population demanded a radical and instant transformation of the government's role in housing'. Prior to 1974, as Zetter (1981) noted, there 'was little public sector involvement in housing policies or construction programmes or indeed the broader planning context of housing policies'. Just 800 dwellings for low income families had been built between 1954 and 1974.

The earliest interventions to provide housing for displaced Greek Cypriots after 1974 involved the construction of temporary accommodation (tents and pre-fabricated shelters). The house-building programme swiftly followed. By 1980 over 10,000 dwellings had been built on estates, mainly near Nicosia, Larnaca and Limassol but with 'rather greater numbers near Larnaca to absorb the large refugee population from Famagusta' (Zetter 1981). According to Zetter the dwellings were 'deliberately built to a high standard to assure durability and having in mind the possibility of using the accommodation for low income groups when a political solution is found'. A rate of public sector housing development of 40 units a year prior to 1974 had become one of 2000 a year in the ensuing period. What had been a context in which people had been generally able to meet their own housing needs had been transformed (Fisk 2000).

The direct provision of housing was not, however, simply a matter meeting the needs of refugees. A political point was being made at the same time. The housing developed by the Greek Cypriot government was rent-free as a reflection of the refugee status of its occupants. It is still designated as such. Legal title has, however, now been afforded to those fam-

ilies living in government estates and who were assisted (by grants and loans) in self-help housing where developments were not on Turkish Cypriot land (Hadjiyanni 2001). A negative outcome of specific provision for refugees was their stigmatisation and poor integration with the wider community (Zetter 1986). That the former villagers of Argaki felt stigmatised by the label 'refugee' was noted by Loizos (1981).

What Zetter (1986) referred to as the Greek Cypriot government's 'ambitious policy for the construction of permanent dwellings' was accompanied by financial support, in the form of grants and loans, to support housing which people would build themselves; an assisted purchase scheme for flats; and the issuing of licenses for people to occupy property vacated by Turkish Cypriots. Entitlement to assistance was determined according to the size and value of housing and land lost, together with needs arising due to household size. By 1980, Zetter (1981) calculated that the housing needs of 110,000 Greek Cypriot refugees had been met. Others had found accommodation to buy or rent in the private sector or had emigrated.

The size of the challenge was such that Greek Cypriots from some communities could not readily be accommodated close to each other. Hadjiyanni (2001) noted that '42 new communities were formed with people unknown to each other and from different socio-economic backgrounds'. At least part of people's support networks were, as a consequence, often compromised and may have served to exacerbate trauma and reinforce refugee identities.

With the main problems (in terms of shelter) having been addressed, the housing policy emphasis of the Greek Cypriot government shifted away from direct provision. Zetter (1981 and 1986) lamented, however, that the direct provision of housing had probably tended to increase 'or at least consolidate' refugee dependency. In addition he suggested that the way in which support to displaced households had been prioritised split up families and cut 'across the timeless and seamless web of community identity and the inherited social conventions of each village'. Subsequently, government sponsored initiatives involving the direct provision of housing continued in 'villages bordering areas occupied by the Turkish forces' (Ministry of the Interior 2000).

The system devised for meeting the housing needs of Turkish Cypriot refugees, in what was to become the TRNC, had parallels with that pursued in the Republic of Cyprus. A points system was applied which determined property entitlement based on that which householders had previously (Morvaridi 1993). By 1993 property had been issued to over 24,000 households through this mechanism (Örek 1995). This most certainly

made a major contribution to overcoming the problems faced by those who had been displaced. It is important to note, however, that property was also allocated outside the points system to a) people coming to northern Cyprus from mainland Turkey for the purpose of work; b) Turkish Cypriots who had left Cyprus before 1974 and wished to return; and c) Turkish Cypriots who had lost relatives during the hostilities.

That there was additional flexibility to permit this in northern Cyprus follows from the fact that the number of Greek Cypriot households displaced therefrom exceeded that of Turkish Cypriot households displaced from the south. And while some properties were unsuitable for occupation or were poorly located there was, at least, a nominal surplus of housing. This helped to facilitate the resettlement of households near to others from their former communities. Morvaridi (1993) gave the example of Aydıncöy, then Prastyo, a Greek Cypriot village that was resettled mainly by Turkish Cypriots from Malya (near Limmassol) and for whom, therefore, there was the possibility of renewing or continuing old friendships, customs, traditions and business relationships.

That same surplus of properties, however, gave scope for the immigration of settlers from mainland Turkey. Morvaridi (1993) put the number of such settlers at between 25,000 and 30,000. Most were settled in former Greek Cypriot villages (like Aydıncöy, noted above), particularly on the Karpas peninsula. There was, however, still perceived to be a need for some new house construction. The government in northern Cyprus, therefore, supported housing initiatives that led to the erection of over 1,500 dwellings between 1984 and 1992 (Gazioğlu, 1996). By 1996 more than 1,000 more had been added. Most were in Lefkosa (Nicosia).

The fact that there is some commonality between the responses of the Greek Cypriot government and that taken by the government of the TRNC (and the preceding administration in northern Cyprus) was observed by Fisk (2000). He surmised that an agreement had been reached by both parties that had been pushed for by the United Nations and other brokers for peace. Each system, he pointed out, offered incentives, through grants and loans, to help people to help themselves. In this way recognition was being given to the means by which housing provision could be made without substantial government expenditure. At the same time help was being given to meeting people's aspirations to owner-occupation.

3. States of Division

As is widely acknowledged, some parameters that could underpin a settlement of the Cyprus question have been in place for many years. In

terms of housing and land it is generally recognised, for instance, that there can be no return to the settlement pattern which saw co-existence, over many centuries, between Greek and Turkish Cypriots. This means that there is acceptance, on both sides of the dispute, that there will be a territory on the northern side of Cyprus that will be governed by Turkish Cypriots.

This simple statement, however, leaves several important questions to be answered before the form of that territory in terms of its geographical boundaries and the powers of its government in relation to any federal structure on the island can be determined. A precondition for answering these questions is that a clear, realistic and manageable framework is in place to a) deal fairly with unmet claims regarding property lost by displaced Greek Cypriots and Turkish Cypriots; b) facilitate some re-settlement in or near communities of origin; and c) ensure the ongoing stability of the new territories.

The success of any political formula relating to such matters hinges on the eventual truth about estimates of the number of displaced people (or their descendants) who would, given the opportunity, return to or near to their communities of origin. This, in turn, depends on the extent to which people might act on an expressed wish and the nature of the administrative frameworks that would control and, where appropriate, restrict such movement.

While some caution needs to be exercised in considering the views of the politicians on such matters the political context is one that has and will continue to influence the personal beliefs of both Greek and Turkish Cypriots and their aspirations to 'return'. For Greek Cypriots, Hadjipavlou-Trigeorgis (1998) pointed to the fact that 'a great deal of loss has not been addressed, let alone accepted or mourned' and lamented that 'often the leaderships or other interested parties politicize the pain'. As a result she considered that 'Greek Cypriots' memories of the lost villages and towns are marked with nostalgia and an over-emphasis on past peaceful co-existence.' She challenged 'the misguided Greek Cypriot macro-level claim that once a political solution is found the two communities will have no problem to live together again!' (her emphasis). Exacerbating the pain are government supported education programmes under titles such as 'I Know, I Don't Forget and I Struggle', one of the aims of which was noted as to 'cultivate the hope and longing for the (*sic*) return' (Hadjiyanni 2001).

In such a context the expressed wish among Greek Cypriots to return may be high, especially among older people for whom such memories carry the greater poignancy and are associated with the greater direct suf-

fering. Such wishes will also relate to a desire to counter the felt status of a refugee 'consciousness'. This felt status was noted by Hadjiyanni (2001) as evident among 37% of the children of Greek Cypriots who were displaced in 1974. The actual number of returns will, of course, be less than that indicated in people's expressed wishes and may, paradoxically, be determined by the extent of freedom that they would be able to exercise in, for instance, visiting the graves of their ancestors. In other words, if people feel that they have the freedom to travel and are secure in so doing, the desire to return to live in or near their former communities might be diminished.

For Turkish Cypriots similar emotions prevail. But, as also noted by Hadjipavlou-Trigeorgis (1998), the experience of many of them was different and tends to focus on the period before 1974. There has, therefore, been a longer period during which many Turkish Cypriots who were displaced have been able to lay to rest their 'myths' (see below) of the past. The transitions for some Turkish Cypriots may, in any case, have been easier given the surplus of housing that was, as noted earlier, available in northern Cyprus. With regard to the possibilities of returning to or near to their former homes, Hadjipavlou-Trigeorgis (1998) affirmed that 'many Turkish Cypriots ... say that they will not live in the south in their former towns and villages'. This perspective is endorsed here with anecdotal evidence pointing to a settled population in the TRNC that is wary of any solution to the Cyprus question that could be seen as reducing the security they perceive themselves as now having.

The issue of 'return', or rather the effect of Greek Cypriots having been displaced for over an increasing period (now over a quarter of a century), was also explored by Zetter (1998). He noted that in trying to make a new life 'the past is reconstructed in a mythical form which becomes the basis for subsequent strategies of adjustment and transition ... The myth is either reproduced or replaced depending on whether the aspiration is to return'. For him, therefore, a diminished desire to return is associated with replacement of the myth. In terms of expressed wishes he suggested that 'all hold to the *notion* [my emphasis] of return but they offer few tangible indications of their temporary status two decades after the diaspora.'

For the sons and daughters of Greek Cypriots who were displaced, Zetter (1998) pointed to 'defining moments' that signaled the making of adjustments and a reduction the intensity of the myths of the old way of life. These were exemplified in the burial of parents and the building of dowry houses for children getting married. These acts he saw as serving to anchor families in the south and create new and important reasons for them to accept the permanence of their transitions. The second generation, Zetter observed, 'have only inherited the roots of the past by proxy ...

[and] are less likely to return, at least as permanent residents'. In recognition of this he noted that the political emphasis of the Greek Cypriot government appeared to have shifted from one concerned to facilitate 'returns' to one concerned with the restoration of rights and the provision of compensation for losses. In such a context he saw refugee housing as maintained in the Republic of Cyprus as increasingly anachronistic 'symbols of uncertainty' that represented a barrier to the completion of people's transitions to a new status.

Looking at the issue of 'returns' from the Greek Cypriot point of view, Stavrinides (1999) took his reference point as the map put forward in 1992 as part of the 'set of ideas' proposed by Dr Boutros Boutros Ghali, the then United Nations Secretary General. This foresaw a ceding of land currently within the TRNC, including the fertile area around Morphou (now Güzelyurt). It also proposed the opening up to Greek Cypriots of Varosha, the formerly populous southern suburb of Famagusta (Mağusa). The proposal still carries the endorsement of the United Nations Security Council. The *quid pro quo* for ceding such territory and for the disestablishment of the TRNC was the creation of an autonomous Turkish Cypriot-governed area with appropriate guarantees regarding its security. To be and remain a Turkish Cypriot-governed area requires, of course, some restrictions, facilitated by any political settlement, on the return migration of Greek Cypriots.

The Ghali ideas assume that the Turkish Cypriot-governed area would comprise 29% of the island (after exclusion of the British sovereign bases). Stavrinides (1999) noted that 'the area which would be given over to the Greek Cypriot side ... in 1974 was inhabited by about 78,500 Greek Cypriots – about half of all refugees'. He estimated that some 100,000 Greek Cypriots who had been displaced in 1974, or their descendants, would be eligible to return and 'take possession of their homes and properties'. His best guess was that just half of these want to do so, most of whom would be old. The Ghali map would see Argaki (now Akçay) returned as one of the communities in areas that are contiguous with the current area governed by the Republic of Cyprus. A small number of villages in the Karpas would also be transferred. The four more urban communities of Varosha, Morphou (Güzelyurt), Lysi (Akdoğan) and Vati together constitute, in terms of former population, half of the areas to be transferred (Economides 1997).

Stavrinides (1999) did not speculate further regarding how many of those who would want to return would take active steps to do so. He did, however, point to the Famagusta (Mağusa) area as the main area of return migration. This would, it is suggested, probably being achievable with rel-

atively little acrimony given the fact that much of the area has remained unoccupied in the aftermath of the events of 1974. It would, however, require very substantial investment to regenerate the area. More difficult (as noted by Stavrinides) would be the area of Morphou (Güzelyurt). In respect of the latter he suggested that 'it may be possible to create a physically and socially united urban centre, split into two municipalities of Morphou and Yeni Güzelyurt, each belonging to a different federated state.'

4. Discussion

Issues of housing and land are crucial to any settlement of the Cyprus question. The context is one, however, where agreement on matters of housing and land according to the framework put forward in the Ghali set of ideas may be increasingly realisable. This is signaled in the work of various researchers and the fact that, with the passage of time, the wish to 'return' is diminishing. In recognition of this Zetter (1998) pointed to the political perspective among Greek Cypriots shifting from one concerned more with returning and reclaiming what had been lost, to one concerned more with the restoration of rights and receipt of compensation for those losses. And though a matter for more detailed study, it is interesting to note that according to Stavrinides (1999) 'at current value the Turkish Cypriot property left in the south roughly corresponds to the Greek Cypriot property left in the north'.

If part a resolution of the Cyprus question were to be based on the Ghali set of ideas, the resettlement of thousands of Greek Cypriots would be facilitated, for most in the areas of their choosing. Varosha would be likely to be particularly attractive and could become a jewel of a new town with immense commercial potential. This would be largely based on tourism and would, in all likelihood, enable a return to the economic prosperity that was evident, at least for Greek Cypriots, in the years prior to 1974. And in a context which recognises the need to safeguard the Turkish Cypriot-governed territory, Stavrinides (1999) has pointed to the Greek Cypriot perspective as one that would accept some restrictions on return migration, subject to their agreement on other elements of the 'package settlement'.

The resolution of problems of housing and land in accordance with the above cannot be done, however, without some consideration of the position of settlers in the TRNC who came from mainland Turkey. That most might reasonably be permitted to stay within a new Turkish Cypriot-governed territory is both logical and humane given, for many, their acquired TRNC citizenship. It must be recognised, furthermore, that their presence

compensates for the population losses that occurred through the out-migration of Turkish Cypriots.

The political agenda that led to the in-migration of mainland settlers must, in other words, be set aside. It might, however, be appropriate to facilitate the return of some to mainland Turkey in order to release housing and land for a) the return migration of Greek Cypriots to the ceded areas or, in some cases, to the Turkish Cypriot-governed territory; and b) the migration of some Turkish Cypriots from the ceded areas. That we do not know the views of settlers from mainland Turkey on such matters was noted by Stavrinides (1999). That we need to know their views and also those of displaced Greek Cypriots and Turkish Cypriots is also clear.

The tentative conclusion is one, therefore, where the Ghali set of ideas, at least in relation to housing and land, appear to be reasonably balanced between Greek Cypriot and Turkish Cypriot interests. With the defining of a Turkish Cypriot-governed territory, furthermore, the indications are that the desired levels of 'return' migration of Greek Cypriots are declining. The enforcement of restrictions on return migration would, therefore, not engender a degree of anger or hostility that would formerly have been the case. The ability to visit old places and pay respect to past family members would, in addition, help in the disassembly of the myths (noted in Zetter 1998) that have served to intensify feelings of loss. This would, therefore, help Greek Cypriots to come to terms with a new status quo on the island. Most people, in other words, despite expressing a wish to return, would (subject to suitable recompense for housing and land lost) be likely to be content staying put.

Meanwhile, those programmes of housing development and the financial assistance given to displaced households in the Republic of Cyprus and northern Cyprus in the wake of 1974 will have played an important part in improving the island's housing infrastructure. And finally, the 'refugee housing' in the south could find its proper place as housing to rent for low income households.

References

- Asmussen, J. "Life and Strife in Mixed Villages: Some Aspects of Inter-Ethnic Relations in Cyprus Under British Rule." *Cyprus Review* 8 (1996): 101-110.
- Economides, C. "Cyprus Problem Solution Prospects." <http://www1.cytanet.com.cy/cyprus-problem/body.htm>. 1997.
- Fisk, M. J. "Observations on Housing Policy and Practice Frameworks in Cyprus." In *Proceedings of the Third International Congress on Cyprus Studies*, 527-549. Gazimagusa: Eastern Mediterranean University, 2000.
- Gazioglu, T. "Social Housing in the Turkish Republic of Northern Cyprus." <http://bornova.ege.edu.tr/~ncyprus/mfa/konut.html>. 1996.
- Hadjipavlou-Trigeorgis, M. "Different Relationships to the Land: Personal Narratives, Political Implications and Future Possibilities in Cyprus." In *Cyprus and Its People: Nation, Identity and Experience in an Unimaginable Community, 1955-1997*, edited by V. Calotychos, 251-276. Boulder, Colorado: Westview Press, 1998.
- Hadjiyanni, T. "The Persistence of Refugee Consciousness: The Case of Greek-Cypriot Refugees." *Cyprus Review* 13 (2001): 93-110.
- Loizos, P. *The Heart Grown Bitter: A Chronicle of Cypriot War Refugees*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Morvaridi, B. "Demographic Change, Resettlement and Resource Use." In *The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus*, edited by C. H. Dodd, 219-234. Huntingdon, England: Eothen Press, 1993.
- Örek, A. S. "İskan ve Yerlesme Düzeni." In *ADANA-KOOP Toplu Çalışma*, 31-39. Girne: N.p., 1995.
- Republic of Cyprus. "National Report of the Republic of Cyprus: Overall Review and Appraisal of the Implementation of the Habitat Agenda." Special Session of the General Assembly for an Overall Review and Appraisal of the Implementation of the Habitat Agenda, 6-8 June 2001.

- Republic of Cyprus Press and Information Office. *The Almanac of Cyprus 1999*. Nicosia: Republic of Cyprus Press and Information Office, 1999.
- Shekeris, A. "The Cypriot Welfare State: Contradiction and Crisis." *Cyprus Review* 10 (1998): 113-134.
- Stavriniades, Z. *The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood*. [Wakefield]: [The author], [1975].
- . "Is a Compromise Settlement in Cyprus Still Possible? Visiting the Ghali 'Set of Ideas.'" *Cyprus Review* 11 (1999): 11-32.
- Zetter, R. *Housing Policy and Social Change in Cyprus, 1960-1980: The Reactions To Political Instability*. Working Paper No. 56. Oxford: Oxford Polytechnic Department of Town Planning, 1981.
- . "Rehousing the Greek Cypriot Refugees From 1974: Dependency, Assimilation, Politicisation." In *Cyprus in Transition, 1960-1985*, edited by J. T. A. Koumalides, 106-125. London: Trigraph Ltd, 1986.
- . "We Are Strangers Here. Continuity and Transition: The Impact of Displacement and Protracted Exile on the Greek Cypriot Refugees." In *Cyprus and its People: Nation, Identity and Experience in an Unimaginable Community 1955-1997*, edited by V. Calotychos, 301-329. Boulder, Colorado: Westview Press, 1998.

Malcolm J. Fisk is Managing Director of Inside Social Research Ltd. The company undertakes social research for government bodies, charities, housing and social service providers. In the last decade he has published over 100 articles, books, articles and reports on social issues. Increasingly such work addresses EU and Eastern Mediterranean agendas.
e-mail: fisk@btinternet.com / malcolm.fisk@insight.uk.net

The Cankurt Family of Aydınköy

Wilbert Reuben Norman, Jr.

Eastern Mediterranean University, Gazimağusa, TRNC

Abstract

This paper offers a selected ethnographic description of the Cankurt family. Short definitions of ethnography and culture, from an anthropological perspective, precede a sketch of the demographic and contemporary history of the island. The ethnographic photographs included provide an added dimension for understanding the culture and stand as supportive information to the ethnographic description.

Key words: North Cyprus, ethnography, culture, folklore

Özet

Aydınköy' lü Cankurt Ailesi

Bu çalışma Cankurt ailesinin budunbilimsel bir tanımlamasını ortaya koymaktadır. İnsanbilim açısından budunbilim ve kültür'ün kısa tanımları yapıldıktan sonra, Kıbrıs adasının toplumsal istatistik bilgisi ile günümüz tarihine ilişkin kısa notlar sunulmaktadır. Çalışma ayrıca, herhangi bir kültürü anlama çabalarına ayrı bir boyut katan ve budunbilim çalışmalarında destekleyici bilgi sunan çeşitli fotoğraflar da içermektedir.

Anahtar sözcükler: Kuzey Kıbrıs, budunbilim, kültür, folklor

Introduction

The beginning of the photograph as a social document, i.e., a record of real (cultural and social) events, is generally placed in the early twentieth century. These photographs caught the attention of the political and public eye with graphic views of the destitute and oppressive conditions under which immigrants had to live and work in the United States (Newhall 1999).

In its early stages the photograph, as social document, tended to concentrate on social constellations and structures. It was used as a descriptive and illustrative artifact of social conditions. Moving beyond the descriptive and illustrative aspects of photography, i.e., highlighting its use as a research tool, this article will discuss the research design and method used to develop a selected ethnographic description of the Cankurt family. A significant aspect of this article is the material it offers for a discussion on the use of photography in ethnographic fieldwork. Ethnographic photographs, photographs taken as a method for acquiring ethnographic data during the fieldwork process, provide an added dimension for gaining knowledge of the culture. It is extremely useful to have visual data of people in their cultural setting: to see how they look; what they wear; how they work; the physical distance that marks their social interaction; and other ethnographic indices.

Ethnography

Ethnography is the work of recording, describing, explaining, and interpreting a culture. An ideal approach to ethnography suggests an extended period of contact with a culture and the use of a wide range of observational techniques to learn about the culture. A central purpose of ethnography is to understand a culture from its point of view. Ethnography means learning about the culture from the culture. Visual documentation of cultural-social events represents one of the tools an ethnographer can use to record, describe, explain, and interpret a culture (Spradley 1979, 1980).

Culture

Anthropology defines culture as "the acquired knowledge that people use to interpret experience and to generate behavior" (Spradley and

McCurdy 1980). Culture acts like a set of tools for getting along in life. Cultural knowledge, which is learned and shared in the process of enculturation, is an organization of things, not a material phenomenon. Cultural knowledge provides models for perception, relationships, and interpretations; produces behavior and artifacts; and provides the basic means for the physical, psychological, and social adaptation to society. Anthropology discusses a shared body of learned cultural knowledge with a view to understanding what people do and what they produce. Sociology discusses how a shared body of learned cultural knowledge influences social and institutional interaction with a view to understanding what transpires between people (Berger et al. 1967). Psychology discusses the behavior of those who share a common body of learned cultural knowledge and the influence that such behavior has on personality development, i.e., on ways of thinking about self and others.

Visual Research Methods

Studies in the areas of visual anthropology, visual communication, and visual sociology provide an interdisciplinary perspective on the problems of how the photograph can gain methodological suitability as a research tool in ethnographic fieldwork (Clarke and Curry 1979). Visual anthropology asserts that "perceptive visual sensitivity" is a prerequisite for meaningful anthropological observation and, consequently, the basis for visual records of cultural patterns. This implies that the photograph can function as an effective research tool. This is based on the camera's ability to be an extension of our perception and a mechanical support to critical analysis as a control factor to visual observation (Collier 1967). But we are cautioned to understand that the camera has no selective capabilities of its own, no perceptive visual sensitivity, and it offers no means of "evading the need for informed perception," nor avoiding the impressionism that can result from an inadequate research design.

An adequate research design can be developed after an orientation phase of fact gathering and rapport building has given the researcher sufficient grasp of the culture. Such a research design should replace the initial phase of visual impulsiveness, which may characterize the beginning of the visual process, with a "structured scheme of (visual) selectivity" (Collier 1967).

A "structured scheme of (visual) selectivity" should not be understood to mean the absence of intuitive recording. Since we cannot see or understand everything of importance all the time, intuitive recording becomes a necessary part of the visual recording process when we gather a large

body of visual data and work comprehensively within the research design. Even intuitive recording can contribute to the recognition of cultural-social patterns.

An adequate (effective) research design will also facilitate the selection of research informants who will help support a comprehensive and balanced view of the research community. The development of a research design and the task of informant selection are coterminous, both having a direct bearing on the validity of the study. Community informants can influence the effective use of visual research data through projective interpretations. Interviewing research informants with ethnographic photographs, photographs made of community events in the fieldwork process, takes the photograph unquestionably beyond intuitive illustration. The research information generated by the research informant's interpretation and analysis of the visual data establishes the visual data as a tool for advancing the research process. In my own fieldwork practice, the research informant's projective interpretation of the visual data provided, among other things, feedback on the effectiveness of my observational skills. Moving from the position that photography is communication, photography can be defined as a selection and interpretation process. The photographer selects and interprets in the process of encoding a visual message and the viewer interprets in the process of decoding the visual message. Thus, photographic communication is an active process of interpretation by both photographer and viewer, based on customs, values, and beliefs that result from a distinct cultural outlook (Webster 1980).

Photographs contain denotative and connotative elements. Denotative elements represent objective presence in an image. They are iconic and resemble the objects they signify. They reflect natural phenomena. Denotative elements can communicate without translation. Their meaning can be tangible to the viewer independent of the photographer's intention.

Connotative elements require interpretation. They are symbolic. There may be no visible connection or resemblance between the sign and the objects they signify. Connotative elements communicate through agreed upon conventions. They have to be translated by both the photographer and the viewer in order to communicate. This paradoxical nature of the photograph raises some interesting considerations for the visual ethnographer. Ethnographic research, like language, is an abstract system of communication. It requires the interpretation of arbitrary symbols to gain meaning. Because photographs have the character of mechanical reproduction, they may seem to lack the need for interpretation. But ethnography is based on arbitrary signification and when photographs are used in an ethnographic context, the ethnographer must be especially conscious of

the need to select, arrange, detail, and process research photographs so that they can participate in the arbitrary signification common to ethnographic methodology, i.e., the active process of data interpretation by the ethnographer and the research informant.

The ethnographer must also consider the need to select a view, out of the multitude of possible views, which reflects the cultural vision of the research community. This vision must be, for the research community, culturally accurate and relevant.

Research Design – Stage 1

Participant Observation

Participant observation is a research method used to observe and subsequently describe a culture. The essence of this method is the understanding of a research community from the community's point of view. The method involves in a basic sense, seeing what the world is like to the people who function in that world. Seen from a different perspective, participant observation helps the researcher to learn from the community as opposed to simply studying the community as some interesting object. Participant observation makes it possible to learn: what community members do (cultural-social behavior); what community members know (cultural knowledge); and what community members make and use (cultural artifacts). Participant observation offers the researcher an opportunity to step outside certain boundaries of his or her cultural matrix in order to gain a certain degree of observational clarity.

There are two aspects of participant observation that illustrate its importance as a research tool. One is participatory and the other observational. Direct participation in the activities of the research community allows the researcher a direct feel for the meaning of the activity. While participating, the researcher will carefully observe all aspects of the activity and its surrounding ambience. Participant observation is designed to help the researcher develop: an awareness of important cultural-social impulses; a widened observational focus through the insider-outsider experience; and a heightened introspective sensitivity to observed experiences.

It should be noted, at this point, that a significant limitation to direct participation in the activities of the research community comes from an inability to speak the language of the community. It was necessary to engage an interpreter during fieldwork activities to mediate the communication between the researcher and most of the research informants (some

research informants spoke English). But the researcher, on occasion, was able to notice when the interpreter, as a member of the community, hesitated crossing a certain cultural threshold when probing for answers to sensitive questions. For example, a young female interpreter may hesitate to pose sensitive questions to men of her father's generation or a young male interpreter may hesitate to openly question older men. In such cases, access to cultural information may be strongly influenced by some aspect of the culture that influences the (inexperienced research) thinking and behavior of the (community) interpreter. But we must also realize that even if the researcher had excellent community language fluency, he or she might also experience some hesitation to cross certain cultural thresholds (in search of understanding) out of respect for the meaning and significance of the customs, beliefs, and values of the culture. I suggest that the ethnographer can deal with the language limitation, and the sensitivity to the cultural thresholds of the interpreter and the researcher, by recording all the verbal sessions with community informants on tape. Later, when the verbal data are transcribed, understanding of the research content may emerge to facilitate an accurate interpretation of cultural-social meaning.

The Ethnographic Interview

After establishing rapport through participant observation, ethnographic interviews are initiated. The ethnographic interview is designed to help the ethnographer learn community concepts and patterns through direct inquiry. Questions meaningful to the community are formulated to elucidate what was not understood through observation. Ethnographic interviews are conducted, primarily, with community "experts." They are people who understand and can explain community behavior, patterns, and thoughts. But the researcher is also open to talking to anyone willing to talk about the culture.

Participant observation and ethnographic interviews foster the acquisition of first-hand information. This information facilitates the production of ethnographic photographs. These photographs are produced as "articulated statements" of specifically situated events. The research community and the researcher decode them during the projective interviewing stage of the research design for analysis and interpretation. The imaging process foregrounds photography as a system of communication between the ethnographic data, the research community, and the ethnographer. The imaging process broadens the ethnographic enquiry. It offers "thick description" in the form of "explanatory models" and "articulated statements" about the community (Caldarola 1988).

Articulated statements and explanatory models, as visual research data, depend on knowledge gained through participant observation and the ethnographic interview. In stepwise fashion, the ethnographer photographs all community activities in an effort to illuminate "the informal logic of actual life" (Geertz 1973). Ethnographic photographs, as visual statements of community patterns, develop as explanatory models during and after projective interview sessions.

The Island of Cyprus

Cyprus sits in the northeastern corner of the Mediterranean Sea. It is south of Turkey, west of Syria, east of Greece, and north of Egypt. Two mountain ranges, separated by the Mesaria plains, extend east-west across the island. In the south, the Trodos Mountains peak on Mount Olympus. There are monasteries and vineyards in the foothills, but the higher ranges are barren and covered by snow in the winter. In the north, the Kyrenia Mountains, the smaller range, travels along the northern coast. Medieval castles and Turkish Cypriot villages adorn its hillsides and olive groves slope down to the sea.

Over the centuries, Phoenicia, Assyria, Egypt, Persia, and the Roman and Byzantine empires have governed Cyprus. The Lusignans reigned during the Crusades and the Venetian empire dominated in the 15th century. The Ottoman Turks, ancestors of the Turkish Cypriot community, began their control in the late 16th century. Ottoman rule ended with the surrender of control to the British in 1878.

The Republic of Cyprus gained its independence from Britain in 1960. Archbishop Makarios III, the nationalist and Hellenist leader, was elected president. Dr. Fazıl Küçük, a Turkish Cypriot physician, was elected vice president. But in 1963, under extreme pressure by Greek Cypriot factions for *enosis* (union with Greece), the constitutional government disintegrated. Fierce fighting erupted between Greek and Turkish Cypriots in Nicosia, spreading throughout Cyprus. U.N. peacekeeping troops arrived in 1964, mediating the conflicts for ten years. In 1974, with the support of the military regime in Athens, a coup was initiated against the constitutional government of the Republic of Cyprus. Turkey, afraid for the lives of Turkish Cypriots and that the island might become part of Greece, intervened as one of the three guarantor powers (Great Britain, Greece, Turkey) of the constitutional government.

Within a few months of the fighting, more than 180,000 Greek Cypriots fled south and 45,000 Turkish Cypriots moved north. They were refugees in their own country. A cease-fire was declared after Turkish troops gained control of thirty-seven percent of the country. The cease-fire

line demarcates the border between Turkish and Greek Cyprus. Today that line is the UN-patrolled buffer zone between the Turkish Republic of Northern Cyprus and the Republic of Cyprus. Currently, a little more than 600,000 Cypriots live in the south and around 200,000 Turkish Cypriots and Turkish immigrants from Turkey live in the north.

The Turkish Republic of Northern Cyprus was declared an independent national entity on November 15, 1983. This action was condemned by the UN Security Council and declared non-valid under international law (Albrecht 1994). Turkey is the only country that recognizes the sovereignty of the TRNC. An international embargo obliges the TRNC to rely on Turkey to support the development of its infrastructures.

The Cankurt Family

My entrance into the research community was initiated by an invitation to visit the Cankurt family during the Bayram holiday in April 1997. I stayed with the family for five days, sharing a room with nineteen-year-old Hasan Cankurt. It was interesting to learn that all the males in the extended Cankurt family bore the name Hasan. This fact set in motion my first lesson about the Hamula system in an Islamic culture. The Hamula system refers to a descent lineage that represents a kinship group. It is frequently a loosely structured group of patrilineal, matrilineal, affinal, patrilineal, or neighborhood relations. In the case of the extended Cankurt family, the Hamula system is represented in the patronym Hasan: the name of a paternal ancestor. In general terms, the Hamula system serves to coordinate the economic, political, affinal, and ceremonial affairs of the community. Loyalty to the Hamula system remains a basic aspect of social organization throughout the Islamic world (Scupin 1995, 343).

The nuclear Cankurt family consisted of Hüseyin Hasan Cankurt (father), Hacer Cankurt (mother), Fatma Cankurt (first child), Işın Cankurt (second child), and Hasan Cankurt (third child). Hüseyin Hasan Cankurt was born in Malya (Bağlarbaşı) village in the Limasol district in 1944, one of seven children. There were four brothers and three sisters. His father was a shepherd and a wine grower. Mr. Hüseyin: "It was a decent life. I learned English in school. After primary school, I entered the secondary technical school in Limasol. It was an international school and English was the language of instruction. English, Armenians, Greeks, Turks, everyone could go to that school. But after independence in 1960 the school system changed. The secondary technical school in Limasol went to the Greeks and the secondary technical school in Lefka went to the Turks. It was difficult for boys in the Limasol district to go to the technical school in Lefka. So I left the secondary technical school in Limasol,

which was all English and where I learned good English, and entered the 19 May College, where I studied for another six years”.

Hacer Cankurt was born in the Ayyanni (Aydın) village in the Paphos district in 1947, one of five children. She was the one before the youngest. There were two sisters and two brothers. Her parents were farmers and property owners. Her father had various skills.

Mrs. Hacer: “We were living a happy life and we had good conditions at the time. We were known in the community. According to the time and the place, the girls had no chance to go outside of the home. We only went to the primary school. They didn’t send us to secondary school or high school because that was not the tradition. At 16 and 17 years old we were working in the family business. We had good properties.”

Hüseyin got a job at the English Base (Akrotiri Sovereign Base) when he finished school. One day his father suggested to him that it was time to get married. My second lesson about the Islamic culture emerged around the theme of marriage. “Marriage is a fundamental obligation within the Islamic tradition. Unless financially or physically unable, every Muslim male and female is required to be married. Marriage is regarded as a sacred contract between two families and legalizes intercourse and the procreation of children. Within the Islamic tradition, there are no cultural beliefs or practices such as monasticism that sanction any form of life outside of marriage” (Scupin 1995). Hüseyin and Hacer were married in 1970 and they remembered the occasion of their engagement.

The Marriage

Mrs. Hacer: “I was married through matchmaking. We met with each other through the channels of fathers and uncles. They directly engaged us. The rings were put on, the costumes sewn and the engagement ceremony was made, then we became closer to each other. Our engagement went on for one to one and a half years. We bought a house, and made preparations for the wedding, and married in 1970. We went to Malya and stayed there for a short time. The marriage was good and happy. We had two children in 1974. Since I was a woman I didn’t have any relationship with the Greeks, but my dad was a good friend to them. I had not seen any war in 1963 or in 1974. I just heard about the fighting through the radio and television. In 1974 my husband and I went to Turkey and then we came here. Most of our marriage we lived here and now we face the difficulties of life together. Good or bad we came here [Aydinköy]. Since I am a woman, I had a more limited life in the past. That is all I can say.”

Mr. Hüseyin: “I went to school with my wife’s brother. We studied together and I used to go to his house where I saw his sister. And when

my father suggested that it was time for me to get married and my wife's sister also married in my village, I went to my brother-in-law and told him that I wanted to marry his wife's sister. 'Can you arrange it?' He said, 'Yes, you are a good boy, you have a job. They can't find any better than you.' He asked me if I knew her and I said, 'Yes, I know her, I see her when I go to their house with her brother.' 'Alright, you wait, I will speak to my brother-in-law and I will give you an answer.' One day he came to me, told me he had talked to the family and that they would be waiting for our family. 'Get ready and we'll go on Friday.'

"My father, my uncle, my mother, my big brother, and my sister went to visit the family on the Friday night. There was a big table full of food and drinks. My father and my uncle were very good friends with my wife's father. When they saw each other, there was great joy among them. My wife and I just sat there. We were very young and very shy and I was silent. My brother-in-law said, 'We came here for good things' and he told me to wake up. He told my wife, 'This boy wants to mate with you,' and she blushed. He told her, 'Don't be ashamed, this man is very good, come and sit with him.' When her father called her, she came and sat next to us. He said to me, 'I know your father, your father knows me, we know each other very well. But you and her don't know each other.' I said, 'No. I saw her before.' I remember her father saying, 'Don't think just to see. Do you know her heart or does she know your heart? Sit and speak.' And we sat together and I said that I truly wanted to marry her. Then my brother-in-law took out the rings, one for me and one for her and we got engaged the same night.

"In the meantime, I was working at the English Base and used to walk there. I had to go to my fiancée's and it was quite far from where I lived; it was difficult because we had to pass through many Greek villages. They were troubled times, we were afraid. You didn't know if you would go and come back again. Everywhere you heard they killed someone here and someone there. But in 1970 I had a very big wedding. There were more than three thousand invited guests. English people, Greek people, Turkish people, Sudanese people, and Pakistani people. So many people knew me and I invited them all. They all came to my wedding. Four hours of celebration.

"We settled in the Malya village. In the beginning when you get married you have a little difficulty because you don't understand each other. A couple of times we had arguments, but nothing serious. We had Fatma, our first baby, who was a naughty girl. She was always running away from the house. Two years later, we had Işın, our second daughter. And around this time the conflict in Cyprus forced us to move to the north. Fatma was three and Işın was one. Hasan was born in Aydıncöy in 1980. We left

some good memories in the south, the house, proper working areas, and the land.”

Survival

Mr. Hüseyin: “There was fighting in the Malya village. Greeks surrounded the village. British soldiers protected the villages for about a week. The Greeks tried to take all the young people as prisoners, but one night all of the healthy males between 13 and 50-60 escaped from the Malya village to another Turkish village ten miles away. They went to this other village as refugees. They had nothing. The British helped the rest of our families to join us in this Turkish village. We started to build houses and the local people helped us very much. We built small stone houses. At that time the Greek government did not give us cement. They didn’t give us any building materials so we cut lumber from the forest and built homes just to have some protection in the winter. These problems continued until 1974.

“In 1974, Greek nationalists, led by Grivas, tried to capture the whole Island by toppling the Makarios government and killing all the Turks. The Turkish Army intervened. The Turks in the south moved to the Episkopi area from the mountains. About 12,000 people fled there and the British government aided them with food and shelter for six months. We flew first to Turkey from the south and then to the north from Turkey.

“The whole family in Malya moved to the north. My sister’s husband drove his truck through the check-point at Lydra Palace. He covered his truck on the sides and the top with sand bags, loaded his wife and children into the truck and drove, without stopping through the checkpoint. The Greek guards fired on the truck with automatic weapons but nobody was hurt or killed. He got the nickname ‘Gazi,’ veteran, because he came under the bullets to the north.

“My second brother organized a group and walked to the north. But my small brother, my father, mother, two sisters, and I came through Turkey after about three months in the camp. For people with small children it was difficult. Crying children could alarm the Greek guards. I heard that a baby died when it was prevented from crying as the Greek soldiers were patrolling the area. Many people were captured as a result of small children.

“After arriving in the north, I started to work at the Güzelyurt agricultural department as a government clerk-supervisor. Since I had left 60 acres of vineyards in the south, I started to plant a small vineyard in Aydıncöy. I also planted peaches and some fruit trees. The biggest problem was that we came from an area with vineyards and fruit trees and we were now faced with orange groves. This was hard in the beginning

because we didn't know how to care for the oranges, how to cultivate, how to water them. But in a short time we learned the job. Because of the political situation we could grow oranges, but we couldn't sell them. Oranges began to rot and some people stopped caring for the trees because they couldn't sell the oranges. But the government forced the people to care for the property. In the meantime, negotiations opened between the Turkish community and the Greek community regarding acquired property. Since the Turks left their vineyards in the south and the Greeks left their orange groves in the north, it was agreed that the Turks would get the orange groves in the north and the Greeks would get the vineyards in the south. This allowed the Turks to sell their oranges to England for six or seven years. But after the Greeks negotiated an international embargo against the Turkish Cypriot community we cannot sell our products to the European countries. Now we can only sell our products to Turkey."

Research Design – Stage 2

The Projective Interview

Projective interviewing involves interviewing research informants with ethnographic photographs. This visual research data functions as a system of communication between ethnographer and research informants. It provides visual information of the community for analysis and interpretation during the interview process (Collier et al. 1986).

Generally, community members (informant-interviewees) interact with the visual research data that encode their reality. The decoding process (analysis-interpretation) verifies the ethnographer's understanding of their cultural-social environment and the efficacy of the research design. The interviews are recorded on tape. As a methodological approach to the research design, projective interviewing encourages good human relations and proves effective in probing informant memory and "retrieving structured and relevant information" (Harper 1987). In light of the fact that responding to articulated visual statements is less stressful for the informant than verbal questioning, projective interviews offer excellent access to comprehensive and introspective information.

As Harper (1987) points out, "Clarity of meaning can be controlled by the visual data. The images can function as a third party that supplies both focus and detail for all discussions. There is no confusion of communication because the collaborators demonstrated meaning directly in the images.... Later in writing up the notes, one could also clarify discussion by referring directly to the visual probes". The projective interview exemplifies collaborative inquiry. The participatory framework structures the

research and refines the roles of the ethnographer and community informant. "The visual data becomes a medium for the exchange of ideas and an intermediary device used to facilitate explicit interpretation.... In the approach, visual research data becomes a process of quasi-experimentation directed at specific research goals" (Caldarola 1988)

The first projective interview with the Cankurt family was conducted with Hüseyin and Hacer Cankurt. The images were projected and viewed as slides on a portable screen, in articulated sets, in their home. Each set represented the visual documentation of a work process. More than two hundred slides were viewed and discussed and the projective interview session lasted several hours. The interview session was relaxed and it produced very relevant ethnographic data about the history and the present-day situation of the Cankurt family.

The Farm

In the early years in Aydıncöy, Hüseyin and Hacer tried to breed cows, rabbits, and cultivate greenhouse vegetables (tomatoes, potatoes).

Mrs. Hacer: "When our children were very young, we had to struggle to make a living with no support from the state. We fattened chickens, turkeys, lambs, and goats. We were sowing the field. Since we didn't have a car, I carried the children on my shoulder even if I had to go great distances. We exerted much effort. My husband was working for the government service. When he went to his job, I was alone. All the work was left to me. I watered the garden, sowed the potatoes, I took the strong boxes to the garden, filled them with potatoes, and took them back again so the green grocer could take them. I picked grapes and peaches. I did all this work alone. I did whatever was necessary until Hüseyin came home. After he came home, if there was something I didn't do or understand, we would fix it. When Fatma started school I would take the other one, Işın, with me to the grassy plains. Work, there was a lot of work."

They were able to sell their produce but not able to make a profit. It was difficult for farmers to produce crops on a large scale, considering they had to rely primarily on the Turkish market. Today, farmers in the Morphu area survive economically by having small family farms. Sheep, goats, chickens, and citrus fruits are stable products. In spite of fluctuating market prices, however, a family of four or five can work a small farm and make a living. Hüseyin and Hacer work an average 15-18 hour day. They breed sheep and goats and cultivate peaches, melons, grapes, berries, oranges, apricots, lemons, and grapefruits (Figures 1, 2, 3, 4).

Mr. Hüseyin: “In 1974 I tried to raise meat chickens. When we moved to Aydıncöy I had nothing. I worked for the government, so every month I would get something for the household: cooking utensils, eating utensils, and furniture. Slowly I started to build my life here. I sold some chickens and made a one-acre greenhouse. The next year I made two greenhouses. We started to build; we started to have a good life. But the population does not support producing and selling. If you produce 1000 kilos of tomatoes and you can only sell 500 kilos, what will you do with the remaining 500 kilos? So I stopped the greenhousing for a year and started again the third year. I ran four greenhouses three or four years and made good money at the time. When my children started school the money was not enough, so I had to do something else. I started and ran a goat farm for about nine years. When the meat and milk from the goats were not bringing in enough money, I sold the goats and started to manage a big farm in Kyrenia.

“Now I’m back in Aydıncöy breeding goats and lambs, and I will organize better breeding procedures and greenhouse processes. I have some oranges, citruses, and mandarins.”

Aydıncöy, a few miles west of Güzelyurt, is in the fertile Morphu area. In the summer months, the irrigated farms of the Morphu area are green with the production of citrus fruits, vegetables, grapes, bananas, strawberries, cherries, and avocados.

The Work Day (1997)

The typical working day begins for Hüseyin and Hacer at 6:00 in the morning. They work together to milk the goats and sheep (Figures 5, 8).

Milk from the goats and sheep is mixed to improve the quality of each. After milking, the animals are fed. Hüseyin feeds the grown animals a nutritious grain product. Mr. Hüseyin: “In the morning I feed them barley, carobs, salt, calcium, magnesium, iron, and other substances. I use a feed product from Germany that contains 16% protein, 10% cellulose, 8% fat and minerals. They also get extra minerals from the white substance they lick during the day. I feed them two times a day, once in the morning and once in the afternoon. In the summer, we do the good feeding at night because it’s too hot during the day and the animals just sleep and don’t eat anything. They get only barley in the morning and at night they get fresh grass. The grass is only stomach food. Barley alone is not good for their health. Barley and grass together give them a balanced diet. A kilo sack of mineral feed costs 1,500,000 TL. The lambs need 100,000,000 TL every month for proper feeding. Each lamb should have 1.6 kilos, nearly 2 kilos mineral feeding a day. But the price we get for a kilo of meat changes. Three months ago a kilo of meat sold for 370,000 TL and now it sells for

250,000 TL. 120,000 TL is missing. Shepherds lose that money. So we can't afford to feed the animals the required amount of feed a day. We have to give them half. The price for the meat forces you to create a balance or you'll go bankrupt or you have to sell them off. If the lambs can be fed with grass and hay, you bring the mineral feed down to 64,000,000 TL a month. If the price is good, you can feed them properly. But if the price is not good you can't afford to feed them properly. Maybe they are a little bit weak, but still you get something."

While Hüseyin cuts a specially grown grass that will be used as feed for the animals (Figure 6), Hacer nurses the lambs with fresh milk from a bottle (Figure 7). Around 9:00, with the milking and feeding accomplished, it is time for breakfast and some conversation. Breakfast might consist of toasted bread with *hellim* (cheese), peach preserves or almond molasses (*ceviz*), tomatoes, fresh orange juice, melon or grapes (if in season), and tea or coffee. Hüseyin would have a cigarette. Over breakfast, Hüseyin talks about the difficult economic situation for small farmers. His experience indicates that small farmers cannot rely on a single crop or animal to make a living. The currency is too unstable and the market prices too flexible for a farmer or merchant to depend on a price their products might fetch on the market.

Mr. Hüseyin: "Producing in Cyprus is easy if you know the job. Our biggest problem is marketing. For example, since I've been in North Cyprus I've done meat chickens, vegetable greenhouses, bred over thirty milking cows and in 1996 I sold them all. Why have I done so many different things and always change? If you ask the villagers this question, everyone is probably doing the same thing. It is because we are isolated. The world doesn't recognize us. The second problem is that we spend more to produce than our product fetches on the market. As I told you earlier, if I produce 1000 kilos of tomatoes and I can only sell 500 kilos, what will I do with the other 500 kilos? How can I make money, how can I gain in my work, you see? The citrus fruits are the same. I believe all of these problems are because there are no cooperatives. The villagers don't make cooperatives. There is no price control. You understand what I mean? Everyone does what he wants so you can't make a cooperative. You can't fix prices. Each producer is alone. You must have cooperatives in the community that will fight with the government, not with guns, to discuss these problems. They must understand that if you produce citrus fruits, you must make money. How long can you suffer this before you say, 'enough'?"

"The next thing is that the government, the agricultural department, should determine how much money we must spend to produce one ton of

citrus fruits and how much money we can demand on the market. All of the producers must go to the office to get the fixed prices, and the television and radio will announce the expenses for citrus fruits for the year. For example, we will have so many tons of oranges and this is the price. They don't do this. The agricultural department should also organize the import and export of agricultural products. For example, if you import tomatoes from Turkey and they produce tomatoes for 5,000,000 TL a kilo and it costs 10,000,000 TL a kilo to produce tomatoes in Cyprus, you can't sell your tomatoes. So next year I'm not going to operate a tomato greenhouse. We have such problems. We can import products that we cannot produce in Cyprus. But as long as we are producing something here, permission should not be given to import the same product. Importers should find solutions in their own countries for producing their product cheaper and not export them, killing the local producer. And we should try and produce and think about how we can export and not import."

Hüseyin suggested that diversifying the agricultural production and animal husbandry provides a more assured level of existence for the small farmer. Each different product may cover the weak market position of the other products. Even then, as Hüseyin constantly pointed out, it is extremely difficult to make enough profit (if any) to invest in the development and utilization of more efficient and profitable production procedures. Nevertheless, within a year's time, Hüseyin was able to make an improvement in his milking procedures.

Mr. Hüseyin: "I thought a lot about how I could milk alone because sometimes my wife has other jobs to do. I built this new pen so that the sheep don't move. They don't move forward and they don't move backward (Figure 8). I may try to get a milking machine if I continue with the goats and sheep. One milking machine can milk an animal in four minutes. The machine would pay for itself over a year's time."

In addition to the inflationary Turkish Lira and the lack of control on market prices, Hüseyin gave expression to another major problem facing farmers in the north: water. In the early 60's a United Nations report to the Cyprus government suggested that the continued uneconomical use of the underground water in the Morphu area might lead to the whole area becoming a desert.

Mr. Hüseyin: "All the water which comes from the mountains goes to the sea. The water wells are lower than the sea. And with very little rain, the wells get drier and drier and the sea water seeps in. But I believe with modern water management, we can sort out the problem. We know how many tons of water we use a year (Figure 9). We know the amount of rain we receive during the wintertime. So with proper calculation we can oper-

ate for another forty, fifty years. Of course, we don't know what will be happening in the world, what will be happening in the climate. Maybe we will get good rains. In the meantime, we may be able to get water from Turkey. That may be possible. These things can be sorted out.

"If we get water we can produce everything here much cheaper than in other countries because of the climate. Then we can build the economy on farming and tourism. The life of the people on the north island will have a decent standard. The main thing is to sort out the political problem. I believe Cyprus can have a very good economy, the south and the north, if we find a solution to the Cyprus situation. Without a solution to the political situation, the economy can not develop."

After breakfast, the days work continues: cleaning waste from the animal areas, tending the greenhouses, planting new seeds, weeding young plants, caring for the citrus fruits, cutting grass and the final feeding of the animals. Hacer attended to her domestic chores and prepared the evening meal. After the meal and over tea and coffee, I asked Hüseyin how he thought the Cyprus situation might work itself out.

Mr. Hüseyin: "As I told you yesterday, we need the Greeks and the Greeks need us. It is a small island. We have water problems, electricity problems, and economic problems. If we put our heads together, it is easier to sort out the problems. Many years have passed now. Many people have been killed. We are in the North now since 1974, for 23 years. And I told you how difficult it was when we came here. In my opinion, it is a much better and healthier solution that the Greeks and the Turks stay in their present areas. North Cyprus should be independent and the Turkish community and the Greek community make a middle government and deal with the economic and political problems together. But is that possible? Is it possible for me to go back to my home in the south? It is not possible!

"I'm like a foreigner there now. Some people I knew are dead, some have left the country and it is not possible to remove a person from his work. But, maybe in 50 or 100 years, when the world situation changes and gets better, maybe then. But, now as a solution, for everybody to go back to their homes, impossible. I don't believe that.

"I hope there will be some change in the situation, you know. I mean, there is a big force on both sides. And now I think it is equal. If you have a big force on both sides, I think they will sit at the table. I think now it is very near because the civilian people have started to meet each other, you know, the music concert, etc. This helps both nations to understand the need for a political solution. I think something will happen within one or two years' time, not tomorrow. Maybe it'll take ten years to be settled. Something is happening, but we don't know what. According to the

news*, America is going to get bases along the green line, China is getting inside the Cyprus problem, Russia is also involved. Something is going on but we don't know what. The English are opening their bases. So many things are happening on this island but we don't know what."

Neighbors

Many Aydıncöy villagers fled from the Malya village, in the south, during the conflict years. This pattern of whole villages from the south relocating in the north is common throughout the Turkish Republic of Northern Cyprus. Malya village is not far from Mount Olympus. It is near the high peak and full of vineyards. Villagers harvested grapes and produced wines. Almond trees surrounded the vineyards and almonds were part of the sweets made from grape juice. Every family had a garden with apple, almond, walnut and fig trees and small plots to grow tomatoes, vegetables, and beans. Families tried to support themselves with their own fruit and vegetable produce. Villagers made and shared *hellim* and *nor* cheeses, yogurt, and sweets made from grapes. Sharing food was an important part of their good neighbor policy. These practices have continued in Aydıncöy.

Every year Hacer Cankurt makes the popular sweet *sucuk*. The process of making *sucuk* begins with the cleaning of the utensils and the grapes (Figure 10). The grapes are pressed by foot to release the grape juice (Figure 11). The juice is poured into a big copper kettle to boil (Figures 12). The boiled grape juice is known as *pekmez*. As the juice boils, a white earth type material is added (Figure 13). Foam is drained and scooped off the hot liquid. Tree branches are cut and strings of almonds are attached (Figure 14). The juice is allowed to cool to let the white earth material settle to the bottom. The white earth is used to balance the citric acid in the grapes.

The juice will be drained off the sediment and flour and sugar will be added. Flour gives the *pekmez* a pudding-like consistency. At this stage the preparation is known as *paluze*. It is customary to give the neighbors a plate of this delicious pudding when the *paluze* is ready (Figure 15). Almonds are dipped into the thickened *paluze* and hung to dry (Figure 16). In earlier times the *paluze* would be spread out on a board, allowed to dry, and eaten by children like chocolate. In this form it was called *kofter*. When the *paluze* has hardened around the almonds, the sweet is cut into stick-like strips that are enjoyed by the culture as *sucuk* (Figure 17).

Mrs. Hacer begins the process of making the *sucuk* in the morning, and it is completed in late afternoon. Practically every part of the grape is used to prepare the *pekmez*, *paluze*, and *sucuk*. This practice of using every-

thing edible and tasty exemplifies the need of the community to make the most of its resources. Even the remains from the pressed grapes contain alcohol, and if one drinks or eats enough of it, one could get drunk.

Neighbors and friends join the family and savor the *paluze*. The preparation process offers the neighborhood women an opportunity to visit and talk (Figures 18). The old Turkish adage, 'don't buy a house, buy a neighbor,' takes on real meaning as Mrs. Hacer prepares her *sucuk*.

Conclusion

During the projective interview session, the visual research data offered substantial material for stimulating the rapport between researcher and community informant. The interviewee was able to see and understand the research parameters of the project. This made it possible for the most mundane of interview questions to be viewed as relevant to a comprehensive understanding of the issues being discussed. The visual data (photographs) will augment the verbal data (recorded interviews) and the written data (fieldwork notes) when all the data is examined for analysis and interpretation.

However, it is important to understand that the visual data or their content is not the essential unit of analysis. The actual visual recorded event serves as the real research indicator. Visual data are handled as signs "which refer to a real-life reference" (Caldarola 1988). The researcher is not interested in the visual documentation process nor the sign as self-contained research entities, but the real-life event. The researcher sets out to understand community events through the interaction between visual research data and community informants. The visual data is part of a communication system that undergirds the process of constructing visual statements of real-life events. Viewing the visual data as part of a communication process, a form of interactive and interpretive activity, points to its ability to stimulate contextual reasoning and open up areas of human interpretation closed to the convention of quantitative reasoning (Caldarola 1988). Holistic observations achieved through visual research methods can refine our "extra-sensitive intelligence" and add dimensions to qualitative research of profoundly critical importance.

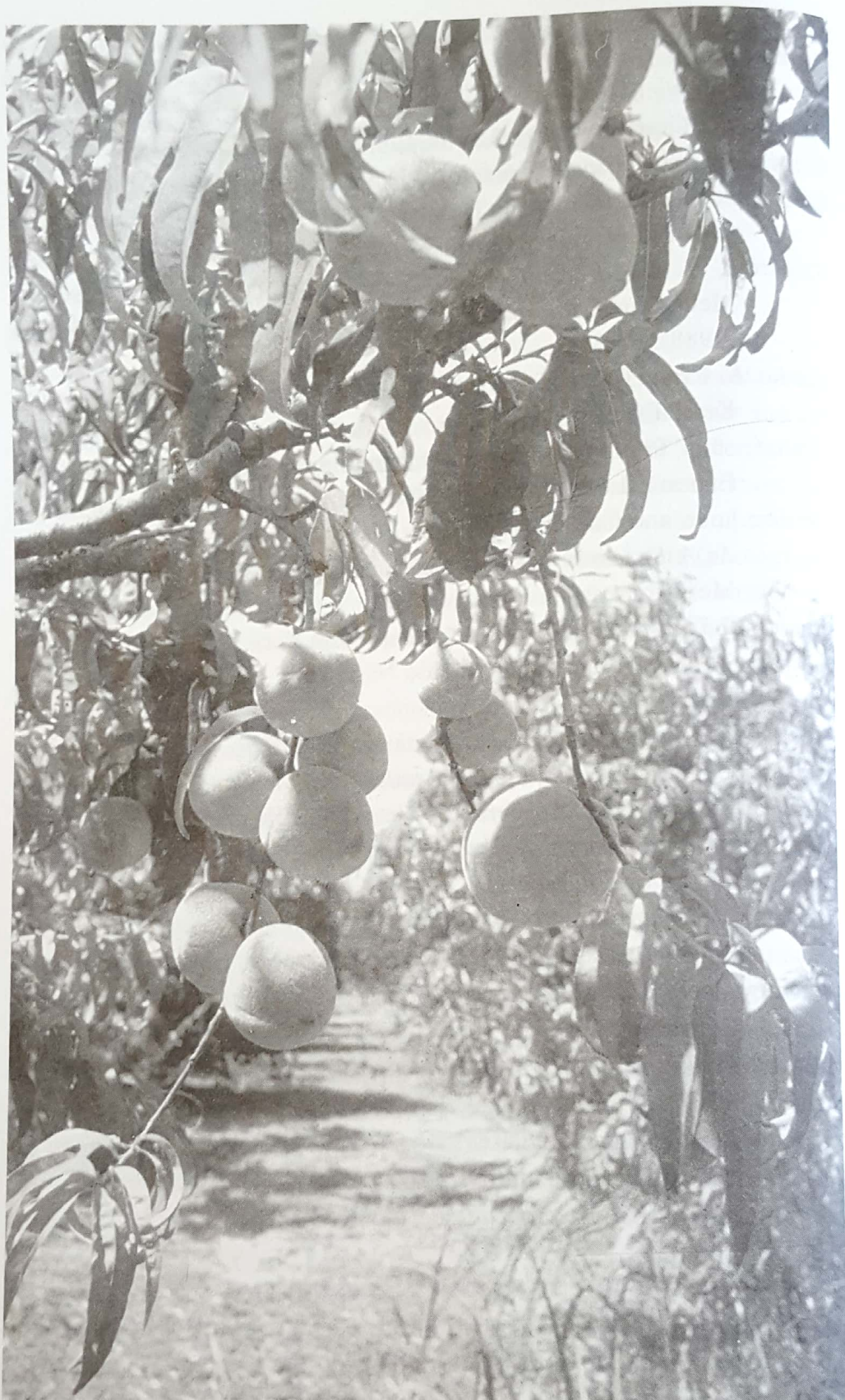
* *Mr. Hüseyin was referring to the currency rates and the news he was hearing about the situation in 1997.*

References

- Albrecht, P. *Cyprus: A Travel Book*. London: Havellia, 1994.
- Berger, P. L. *Invitation to Sociology*. New York: Doubleday, 1963.
- Berger, P. L. and Luckman, T. *The Social Construction of Reality*. Garden City, NY: Doubleday Anchor, 1967.
- Caldarola, V. J. (1988). "Visual Contexts: A Photographic Research Method in Anthropology." *Studies in Visual Communication* 11 (1988): 33-35.
- Clarke, A. C. and Curry, T. J. *Introducing Visual Sociology*. Dubuque, IA: Kendall/Hunt, 1978.
- Collier, J. "Photography in Anthropology: A Report On Two Experiments." *American Anthropologist* 59 (1957): 843-859.
- Collier, J., Jr. and Collier, M. (1986). *Visual Anthropology: Photography As A Research Method*. Albuquerque, NM: University of New Mexico Press.
- Geertz, C. *The Interpretation of Culture*. New York: Basic Books, 1973.
- Harper, D. "The Visual Ethnographic Narrative." *Visual Anthropology* 1 (1987): 1-19.
- Hockings, P. *Principles of Visual Anthropology*. Paris: Mouton, 1975.
- Lessa, W. A. and Vogt, E. Z. *Reader in Comparative Religion: An Anthropological Approach*. New York: Harper and Row, 1979.
- Newhall, B. *The History of Photography*. 5th edition. New York: Little, Brown & Co., 1999.
- Scupin, R. *Cultural Anthropology: A Global Perspective*. 2nd edition. Englewood Cliffs, NJ: Simon and Schuster, 1995.
- Spradley, J. P. *The Ethnographic Interview*. New York: Holt, Reinhard, Winston, 1979.
- . *Participant Observation*. New York: Holt, Reinhard, Winston, 1980.
- Spradley, J. P. and McCurdy, D. W. *Anthropology: The Cultural Perspective*. 2nd edition. New York: John Wiley, 1980.
- Webster, F. *The New Photography*. London: Calder, 1980.

Wilbert Reuben Norman, Jr. works as associate professor in the Faculty of Communication and Media Studies at the Eastern Mediterranean University. His research interest is in the visual study of culture, especially Visual Ethnography. At present he is working on a visual ethnography of some aspects of the culture of the Turkish Republic of Northern Cyprus.

E-mail: wilbert.norman@emu.edu.tr

46

Figure 1. Peaches are a part of the citrus fruit produced on the Cankurt farm.

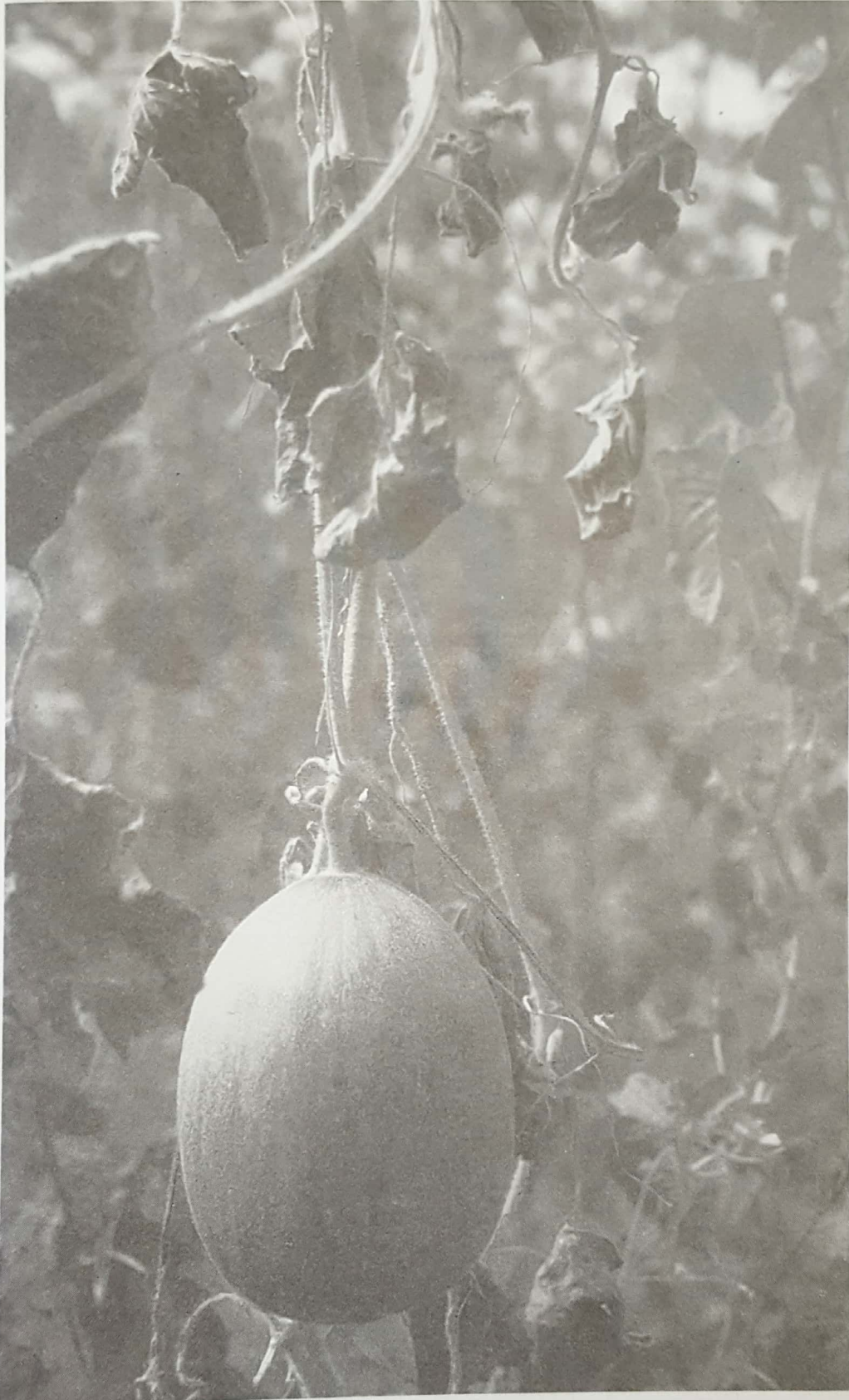

Figure 2. Melons are grown in the green house.

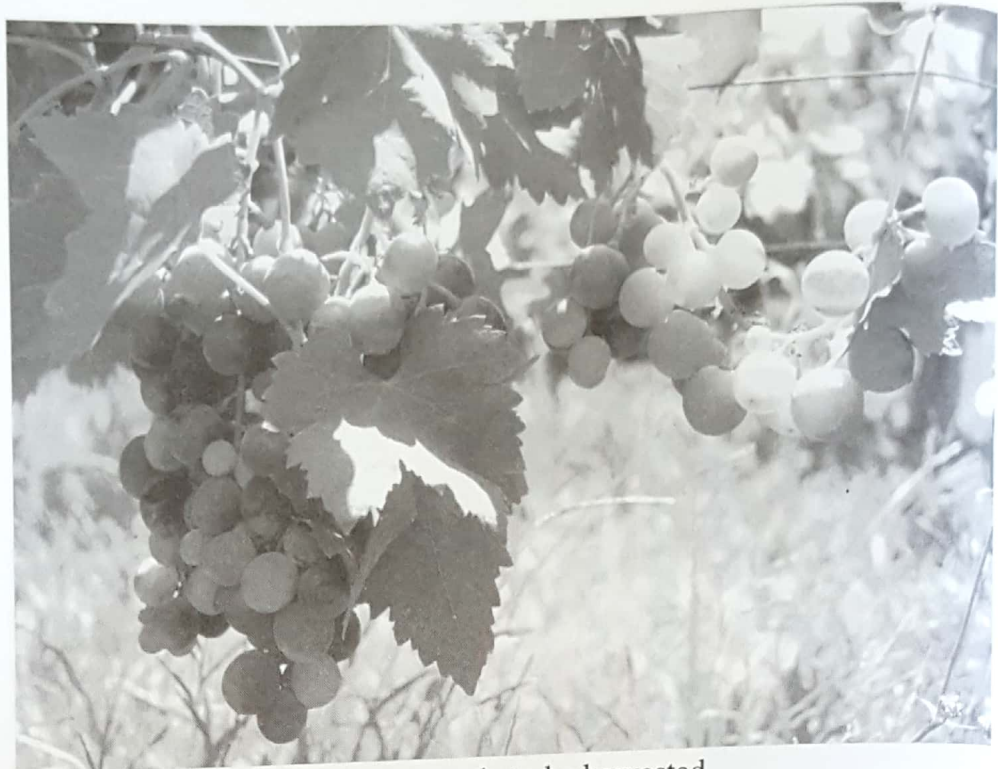

Figure 3. Some of the grapes are ready to be harvested.

Figure 4. The apricots needed another few weeks to ripen.

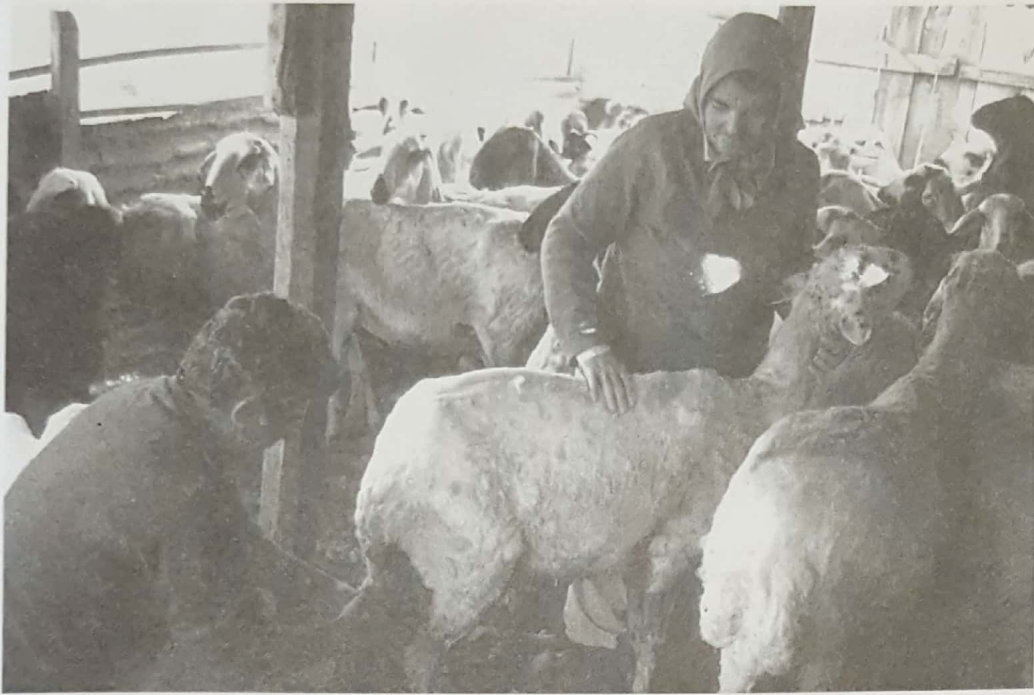

Figure 5. Mr. Hüseyin and Mrs. Hacer worked together in the old system of milking the goats and the sheep. It would take approximately three to four hours to milk the animals because only one person could do the milking. The other person had to hold the animal. But a year later Mr. Hüseyin would build a new animal pen (see Figure 8) that made it possible for both to milk the animals at the same time. Mr. Hüseyin thought about buying a milking machine that would make the process even more efficient and less time consuming.

Figure 6. Mr. Hüseyin transports fresh cut grass to the animal pens for food.

Figure 7. Mrs. Hacer nurses the lambs with fresh milk. Sometimes the nursing is hectic because the lambs are impatient to get their share.

Figure 8. The new milking system allows Mr. Hüseyin and Mrs. Hacer to milk at the same time (see Figure 5).

Figure 9. The water tank contains 1000 tons of water. It is fed by underground wells and it serves to irrigate the farm.

Figure 10. The grapes are washed before they are pressed.

Figure 11. Hasan presses the juice out of the grapes.

Figure 12. Mrs. Hacer prepares the fire for boiling the grape juice.

Figure 13. Mrs. Hacer adds white earth to the boiling grape juice.

Figure 14. Mrs. Remziye attaches the string of almonds to the tree branch to be dipped into the *paluze* pudding to make *sucuk*.

Figure 15. The *paluze* is tasted and gelatin is added to enhance the pudding quality.

Figure 16. Mrs. Ramziye, Mrs. Hacer's sister-in-law, dips the almonds in the *paluze* to make the *sucuk*.

Figure 17. The *sucuk* hangs to harden into a candy-like delight. *Nor* cheese also hangs in cloth sacks on the line as part of its curing process.

Figure 18. Neighborhood sharing provides an opportunity to visit and talk.

Feodal Toplum Üzerine Alegorik¹ Bir Deneme: Kıbrıs'ta Feodal Evrim Sürecinin Kısa Bir Çözümlemesi

Ejdan Sadrazam

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Özet

Bu çalışma ile Kıbrıs Feodalizmi'nin I. Haçlı Seferi'nin başından Venedik döneminin 1571'de kapanışına kadar kısa bir çözümlemesine girişilmiştir. Çalışma, bu dönemdeki sosyo-politik sistemin evriminin her aşamasını içermediği gibi, toplumsal çatışmaların sergilenmesine de girişmemiştir. Buna karşın çalışma, bu dönem içerisindeki başlıca karakterlerin ana özelliklerine, birbirlerine ve kendilerine karşı tutumlarının üzerine ışık tutma amacı gütmüştür. Alegorik bir yaklaşım benimsenmesinin ana nedeni, klasik bir yaklaşım içerisinde kaybolabilecek bu karakterleri (soylu, şövalye, rahip, tüccar, köylü) kristalleştirebilmektir. Bu çalışma ile, Kıbrıs'ın bilinmeyen tarihi üzerine yapılabilecek başka çalışmalara katkı sağlanacağı umulmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Kıbrıs, feodalizm, Haçlı seferleri, Venedikliler*

Abstract

An Allegorical Essay on Feudal Society: A Short Analysis of the Feudal Evolution Process in Cyprus

56

This study briefly examines feudalism in Cyprus from the beginning of the First Crusade to the demise of Venetian rule in 1571. It considers neither each stage of the evolution of the socio-political system nor the political and social conflicts, but it tries to cast light on the basic characteristics of the main figures in that period and their attitudes towards themselves and others. The allegorical approach crystallizes main figures (the nobleman, the knight, the priest, the merchant, the peasant) that could be disappearing in the course of history with the classical approach. A historical study should have a scientific responsibility that never insists on its viewpoints in a way no other study did or would do. But it might be a new window to improve the viewpoints of man. It would be a great pleasure if this study becomes a source for future debates on the virgin lands of the unknown history of Cyprus.

Key words: *Cyprus, feudalism, Crusades, Venetian rule*

“Bir konuda veya onun hakkındaki sessizlik günümüzün kuralıdır. Bazı sessizlikler, yürütülen stratejilerle veya o stratejilerle yaşayan yazarlarca bozulmakta ve bazıları da korunmaktadır. Bense karanlığı yaran stratejilerle ilgileniyorum.”

Toni MORRISON²

Giriş

Kuramsal çözümleme modellerinin somut gerçekliği açıklamadaki başarısı, tarihin belirli bir anında, ayrı ayrı somut toplumsal biçimlenişleri açıklayabilme derecesiyle ölçülmektedir. Bu çalışmada, kuramsal çözümleme modellerinden biri olan feodal toplum tarzından hareketle, Kıbrıs somutu irdelenmeye çalışılacaktır.

Tarihin konusu, “insan topluluklarının değişme ve evrimleşme süreci olarak tanımlanabilir.”³ Olayların birbiri peşi sıra sıralanması ile toplumsal bağlamdan kopuk bir tarih bilgisi, tarihin düz bir çizgi halinde tüm insanlık için aynı yolu izlediğini ve toplumların da bu çizgi üzerindeki konuşlanışlarına göre ileri veya geri olduklarını ortaya koymaktadır. Oysa, tarihin türdeş bir gelişim izlediğine ilişkin kutsal yargı, somut toplumsal biçimlenişlerin incelenmesiyle hemen yıkılmaktadır. Üstelik, aynı toplumsal kuruluş içerisinde ileri gitme ve geri çekilmelerin yaşanması da düz bir tarihsel gelişimin olanaklı olmayacağını açık bir kanıttır.

İnsanın, bireysel ve toplumsal gereksinimlerini karşılamak için dünyayı dönüştürme sürecinde, üretim araçları aracılığıyla hem doğa hem de birbirleri ile kurdukları üretim ilişkileri, tarihsel gelişim içerisinde belirli çağlarda farklılıklar göstermektedir. Aynı zamanda, özellikle kapitalizm öncesi toplumların farklı gelişim izlemeleri, eski tarzların kapitalizmle eklemlenme (*articulation*) sürecinde somut toplumsal kuruluşların birbirlerinden ayrışmalarının da kaynağıdır. Bu nedenle toplumsal kuruluş⁴ düzeyinde, aynı üretim tarzı yaşansa dahi, bir toplumsal kuruluşu diğerinden ayıran benzemezliklerin ön plana çıkarılması da zorunludur.

Kıbrıs'ta feodalizm, XI. yüzyıl ile XII. yüzyıl arasında yerleşmiş ve XIV. yüzyıldan itibaren çözülmeye başlamıştır. Bu tarihsel dönem, tarih kitaplarında oldukça cılız kalmıştır. Kimi kaynaklarda⁵ bu dönem baskıcı, hatta barbar olarak nitelendirilmiştir. Oysa, Kıbrıs'ta yapılacak ufak bir gezinti sayesinde bu dönemin mirası olan büyüleyici mimari yapılara kolayca ulaşılabilmektedir. Bu yapılar hem sayısal olarak, hem de nitelik olarak gelişkin bir mimarinin izlerini taşımaktadırlar. Böylesi mimari örnekler, gelişkin bir toplumun ve yaşam biçiminin varlığını gerekli kılmaktadır. Çalışma, böylesi bir toplumun temel yapı taşlarını düzenlemeye çalışacaktır.

I. Soy

Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz ticareti, Akdeniz'in adeta ortak bir pazara⁶ dönüşmesine yol açar. Roma tarafından talep edilen çeşitli mallar, bölgeler temelinde bir uzmanlaşma yaratmış ve bu ürünler sürekli ihraç kalemlerine konu olmuştur. Örneğin, "Mısır ve Sicilya hububat, Kuzey Afrika buğday ve zeytinyağı, Doğu Akdeniz lüks dokumalar ve sanat eserleri üretiminde uzmanlaşmışlardı."⁷ Kıbrıs da özellikle şarap, badem, hububat ve dokuma alanında uzmanlaşarak bu pazara dahil olmuştur.

Avrupa'daki Macar, Norman ve Arap istilaları, antik çağın ekonomik birliğine son verir. Akdeniz'in doğusu ile batısı arasında ticaretin ortadan kalkışı, bir yandan Kıbrıs'ın üretim kaynaklarını yerel kullanıma zorlarken, VII. yüzyıldan X. yüzyılın ortalarına kadar devam eden ve sayısı 24'ü bulan İslam akınları da üretimin gerilemesi üzerinde etkili olur. Akınlar ayrıca Bizans İmparatorluğu'nu adada sürekli asker bulundurmaya zorlar. Bizans, bir yandan vergilerin aynî olarak toplanması için, bir yandan da asker ve bürokrasinin gereksinimlerini karşılamak amacıyla çeşitli önlemlere başvurur. "Devlet, vergilerin bir bölümünü aynî olarak toplamaya ve asker maaşlarını da aynî şekilde ödemeyi dener."⁸ Böylece para ekonomisi, giderek, yerini bir tür doğal ekonomiye bıraktı.

Aynî ödentilerin, toplama, depolama, dağıtım ve benzeri güçlükleri, devletçe toplanması hedeflenen vergilerin miktarını oldukça düşürmekteydi. Vergi miktarlarının düşmesi ise vergi memurlarının sayısında artışa, yani giderlerin büyümesine yol açıyordu. Kayıpların önlenemesi için vergi oranlarının yükseltilmesi veya vergi alanlarının satışa çıkarılması, kitlesel düzeyde toprağın terk edilmesine yol açtığından başarılı olamadı. Bizans, bu kısır döngünün üstesinden gelebilmek için askeri hizmetleri karşılığında, belirli bir toprak parçasını, aynî ürünün yerel kullanımı esasına dayalı olan, *pronoia* şeklinde dağıtmaya başlar. "Devlet, (böylece, E.S) nakit ödeme sorumluluğundan kurtulmaktaydı."⁹ Bu uygulama ile Bizans, hem İslam akınlarına karşı adada sürekli asker bulundurma olanağına kavuşuyor, hem de para akışının son derece sınırlı olduğu ve önemsizleştiği bir ekonomide aynî ürünün yerinde kullanımına olanak sağlıyordu.

Pronoia'ların özel mülkiyete dayanmaması ve küçük arazilerin de birleştirilmesine izin vermiyor oluşu; toprağa bağlı soylu (*noble*) bir sınıfın türemesini engellemiştir. Toprağın soy yolu ile devri mümkün olmadığından bu dönemde Kıbrıs'ta bir soylular sınıfı oluşmaz. Oysa Avrupa'da, Roma İmparatorluğu'nun çözülüş süreciyle birlikte köle kaynaklarının kuruması ve emek verimliliğini artırma gereksinimi; bir yandan "kölelere üretimden pay verilerek, yani küçük bir toprak parçası karşılığı üretilen üründen pay alınması"¹⁰, bir yandan da vergi yükünden bunalan

özgür köylülerin topraklarının üretilen üründen pay almak üzere “malikânelere dahil edilmesi”¹¹ ile soyun kurumlaşacağı özel malikânelerin doğuşuna yol açar.

Anglo-Normanlar Kıbrıs'a geldiklerinde, askeri görevler karşılığı toprak parçalarının zilyetliğini komutanlara veren ve Bizans İmparatorluğu'nun temel taşlarından biri olan *pronia* sistemi, parçalanma sürecindeydi. Fırsat yakalayan komutanlar, Bizans'a karşı ayaklanmakta, başarılı olanlar kendi hükümdarlıklarını ilan etmekteydi. Nitekim Kıbrıs'ta 1040, 1092 ve 1183 yıllarında Bizans İmparatorluğu'na karşı ada valilerince isyan edilmiş ve bu isyanlardan üçüncüsü başarıya ulaşmıştır. Bu tarihe kadar siyasal ve ekonomik yönetim, Bizans İmparatorluğu'nun adada askeri hizmetleri karşılığı görevlendirdiği komutanlarda toplanmıştı. Komutanlar, adanın yönetimini kolaylaştırmak amacıyla alt düzeydeki komutanlara daha küçük *pronia*'lar veriyorlardı. Her *pronia*'nın, kendi gereksinimlerinin çoğunu karşılaması, ticari ilişkileri sınırlandırıyordu. Kilise'nin ve manastırların elinde bulundurdukları topraklarda da benzer uygulama söz konusuydu. Böylece toprak, soy aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktarılamıyor, bir kuşak içerisinde dahi el değiştirdiği oluyordu. Soylulara ilişkin yaşam biçimi, evlilik vb. bu nedenle gelişmemiştir. Ahlakî açıdan ata mirasından çok, komutana iyi hizmet edebilme, imparatora bağlanma ön plandaydı. Bu da soylu bireylerde Avrupa'daki gibi kendi atalarının farkında olma gereksinimini doğurmamıştı. Avrupa'da soya ilişkin tâhkimli evlerin ortaya çıkması sonucunu doğuran gelişmelere karşılık, Kıbrıs'ta bu dönemde yalnızca komutana ait olan şatonun varlığı, böyle bir soylu sınıfın gelişmediğinin diğer bir kanıtıdır. Kısaca, feodal üretim tarzına karşılık gelen toplumsal sınıflar olan soyluluk ve serfiliğin ortaya çıkacağı koşullar ortada yoktu.

Pre-kapitalist üretim tarzlarının temel karakteristiği olan ekonomik artığın tarımsal oluşu ve üreticinin de “kendi üretim araçlarına, emeğin gerçekleşmesi ve geçim araçlarının üretimi için zorunlu olan gerekli emek koşullarına sahip olması”¹² ekonomik artığın sızdırılması için ekonomi dışı yollara başvurulmasını zorunlu kılmaktadır. Ekonomik artığın doğrudan üreticiden sızdırılması, doğrudan emek rant (angarya), üretilen ürün üzerinden belirli bir pay alma veya buna karşılık para alma biçiminde olabilir. Ekonomik artığın ekonomi dışı yollarla sızdırılması, buna paralel çeşitli üstyapı kurumlarının oluşmasını da zorunlu kılar. Ekonomik, siyasi ve askeri bir değer taşıyan *pronia* böyle bir kurumdu.

Anglo-Normanlar, Haçlıların yiyecek ve donanımını¹³ sağlamak amacıyla Kıbrıs'ı işgal etmiş ve daha sonra Templer Şövalyeleri'ne¹⁴ satmışlardı. Adaya ödenen yüklü miktarda parayı geri almak ve tarikatın maddi sıkıntılarını gidermek amacıyla Templer Şövalyeleri, adada

tarımsal bir reforma¹⁵ giriştiler. Templer Şövalyeleri, parasal sıkıntılarını gidermek amacıyla adadan sağladıkları artık-ürünü paraya çevirmenin yolunu bulmalıydılar. Haçlılar'ın yiyecek ve donanımına duydukları gereksinim, paranın kaynağını onlara gösteriyordu: tarımsal artık-ürünün dış satımı. Oysa, Roma İmparatorluğu sonrası Kıbrıs kırsallaşmış; parasal kaynakların daralması artık-ürünün angarya ve aynî ürünle sınırlandırılmasını sağlamıştı. Bizans İmparatorluğu'nun *pronia* uygulamasının bir açıdan bu nedenden doğduğu söylenebilir. *Pronia* sistemi, artık-ürünün yerel kullanımını sağladığından merkezin askeri harcamalarını düşürmekte, buna karşılık parasal akışı sınırlamakta, kırsallaşma eğilimini güçlendirmekteydi. Templer Şövalyeleri'nin adaya gelmeden önce manastırların yaygınlaşması da, kırsallaşma eğiliminin güçlendiğini göstermektedir.¹⁶

Templer Şövalyeleri, Avrupa'nın o sıralarda sıkıntısını çektiği ürünleri arttırma çabasına giriştiler. Para sınırlı düzeyde kullanımda olduğu için, sıkıntısı duyulan ürünlerin aynî olarak köylülerden toplanıp Avrupalı hacılara ve şövalyelere satılması daha kolaydı. Bu ürünlerin başında şarap ve zeytinyağı gelmektedir. Ancak şarap üretimi için yeni alanların açılması görece uzun bir zaman dilimi gerektirdiğinden, eldeki bağların ıslahı yoluna gidilecekti. Bizans İmparatorluğu döneminde yetiştirilmeye başlanan ipek böceği sayesinde, dokunan ipekli kumaşlar, aynî-ürün olarak Haçlılar'a satılmak üzere el konulan ürünlerden bir diğerydi. Bu arada angarya ve aynî-ürün miktarlarının, eskiye oranla ağırlaştığı gözlemlenir.

Bizans İmparatorluğu'nun denetiminden Templer Şövalyeleri'ne geçen Kıbrıs, aynı zamanda feodalizme geçiş sürecine girer. Ada, yüz yirmi kadar şövalyenin malikânesine bölünür. Ancak adanın malikânelere bölünmesiyle etkinliği azalan Ortodoks Kilisesi, Templer Şövalyeleri'nin getirdiği düzenlemelerin köylüler üzerindeki tedirginliğini kullanarak bir ayaklanma başlatır. Zırhlarla kuşanmış, atlı ve çok iyi silah kullanabilen şövalyeler sayısal olarak çok az olmalarına rağmen, silah kullanmayan, ata binemeyen köylüler karşısında üstünlüklerini ortaya koyabildiler.¹⁷ Fakat adada bulunuş amaçları olan 'ekonomik kaynakları kullanma'nın, köylüler olmadan olanaklı olamayacağını da kavrayarak adayı eski sahibine devretmek zorunda kaldılar.

Kıbrıs, Kudüs Krallığı'nı kaptıran Guy De Lusignan'a bir tür ödenti olarak verildi. 1192 yılında adaya gelen Guy De Lusignan, Avrupa'da alışık olunduğu gibi kendi aile şatosunu kurarak bir soy oluşturdu.¹⁸ La Marche ve Poitou Kontu olan ve ekber evlât olması nedeniyle soyunun devamını sürdüren IX. Hugh'un en küçük kardeşi olan Guy'a, diğer kardeşleri gibi Doğu macerası düşmekteydi. Soyluluk, kendi toplumsal

egemenliğini sürdürebilmek için, evlilik kurumunu kendi çıkarları doğrultusunda örgütlemiş; Kilise ise bir Senyör olarak, toprağın kendi üyelerince kolektif kullanımını sağlamak için evliliği yasaklayarak¹⁹, kabul edilen cinselliği belirli kalıplar içerisinde tutmaya, sınırlandırmaya çalışmıştır. Diğer bir anlatımla, evlilik kurumu, soya ilişkin servetlerin aktarımını düzenlemek ve Kilise'nin cinselliği denetim altına alma çabasının uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Soyluluğun evliliği düzenleme amacı ile Kilise'nin müdahalesinin nedenleri arasındaki farklılıklar, zaman zaman laik ile ruhani modeller arasında uyuşmazlıkların belirmesine de yol açmıştır. O halde evlilik, maddi temellere dayalı ve üretim ilişkilerinin aktarımına ilişkin toplumsal bir sözleşme olup, Kilise'nin müdahalesiyle ona ideolojik bir boyut ve toplumsal değerler eklenmiştir. Malikânenin mirası, kuralsız evlilikler veya kız kaçırmalarla belirsizleşmekteydi. Bu da senyörler arasında sürekli bir çekişme, yani savaş demektir. Kutsal barışın yeryüzüne inmesi²⁰, soy aktarımının düzenlenmesine²¹, resmileşmesine, denetlenmesine bağlıydı. Oysa, aynı dönemde sınırlı mal sahibi olan emekçi kitleler için evlilik kurumunun oluşumuna tanık olamıyoruz. Bu bağlamda evlilik kurumunun, doğrudan mülkiyet ve onun gelecek kuşaklara aktarımına ilişkin olduğunu saptayabiliriz. Miras aktarımının yapılabilmesi için, yeni ve eski kuşaklar arasında bir tür uzlaşının sağlanması gerekir. Evlilik kurumu ise bu uzlaşının bir aracı gibi düşünülebilir.

Ruhbanlar, evlilik kurumuna müdahalelerini belirli bir temele oturtmak için, arayışlarını yaratılıştan başlayarak kutsal kitabın öğretilerine ve azizlerin anlatılarına kadar geniş bir çerçevede sürdürdüler. Erkekleri özne olarak kabul eden ve kadını doğurganlık aracı²² olarak gören bu arayışta, evlilik ilkel şehvet duygularının dizginlenmesi, çocuk yapma gibi nedenlerle laiklere önerilmekteyken, tek ve dıştan evlilik bir kural durumuna getirilmiştir.

Kilise'nin siyasi ve ideolojik yetkesi arttıkça, kendileri pek uymasalar da başta Kral olmak üzere tüm senyörler, yeryüzü barışını korumak için bu kurallara uygun olmayan birlikteliklere müdahale ettiler. Aksi durumda toplumsal yapıyı bozabilecek kız kaçırmaların, kan davalarının ardı arkası kesilmeyecekti. Kamusal bir düzene bağlanan evlilik ilişkisi içerisinde kız, babası tarafından verilmekte ya da kocası tarafından satın alınmaktadır. Oysa evlilik ilişkisi dışında kız kendini vermekte veya biri tarafından kaçırılmaktadır. Aslında bu iki ilişki türü, "yaşlı veya genç"²³ olmalarına göre önerilen iki davranış modeli arasındaki ayırımı tekabül ediyormuş gibi görünmektedir."²⁴ Yaşlı örneğinde kadın, aile mülklerinin birleştirilmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması için kurulan evlilik ittifaklarının edilgen bir nesnesidir. Genç örneğinde ise kadın, aile mülkünü parçalayabilecek, mülkü ailenin rakiplerine aktarabilecek

şekilde kuralsız birliktelikler yaşamaktadır.

X. yüzyıl sonrasındaki nüfus artışı da dikkate alındığında, miras hakkının yalnızca soyun devamını sağlayacak ilk erkek çocuğa - ekber evlâda - tanınarak birlikteliklerin kurallara bağlanmasının, mirasın aktarılması ve korunması için tehlikeli görünen diğer çocuklardan oluşan önemli sayıda evlenmemiş erkek kitleyi ortaya salması kaçınılmazdı. Bu durumda, 'yaşlı' örneğinin, soyluların özellikle malikânelere sahip senyörlerin istemleriyle örtüştüğünü ve Kilise'nin de esas olarak bu ilişki türünü meşrulaştırdığını söyleyebiliriz. Kadının kocasından başka bir erkek tarafından tohumlanması, atalardan kalan mirasın başka bir kana geçmesini doğuracaktı. Bu ilişkide iffetin ön plana geçmesi kaçınılmazdı. 'Genç' evlilik türü ise kalıtım aktarımına dolaylı yoldan hizmet etmektedir. Kalıtın parçalanma kaygısı ile ekber evlât dışında kalanlar malikâne dışına gönderilirken, kalıt üzerinde hak iddiaları ortadan kalkmakta, nikâhsız olarak birlikte olduğu kızın ailesini, düğün yapmaktan, drahoma vermekten kurtarmaktaydı. Bu durumda hem erkek, hem de kız ailesi için gizli bir ilişki türü olarak 'nikâhsız birliktelik'²⁵ benimsenmektedir. "Bu sistem erkekleri maceraya girmeye teşvik etmektedir."²⁶ Mirası alan kişi, kız kardeşlerine mirasından pay vermemek ve adamlarının kendisine olan bağlılıklarını güçlendirmek için genellikle onları vasalları ile evlendirmekte; erkek kardeşlerinin ise meşru evlilik yapmasına çoğu kez izin vermemektedir. Bu durum, aile içinde çoğu kez silahlı kavgalara neden olmakta, ekber evlât dışındaki erkek kardeşlerin bekâr kalmalarına ve dolayısı ile bunların sürekli taşkınlıklarına, servet ve macera peşinde koşmalarına veya manastırlarda inzivaya çekilmelerine yol açmaktadır. Böylece, Haçlı seferleri sırasında geniş kitlelerin niçin kolayca Doğu'ya yöneldiği açıklık kazanmaktadır. Maceracılar toplumsal olarak üretilmişlerdi. Guy da bu maceracıardan biridir.

62 Serfler ise soyluluk içerisinde başlayan evlilik ilişkilerine, yine soyluluk tarafından alıştırmıştır. Evlilik kurumu, serflerin toprağa bağlanmalarının ve kendilerini yeniden üretmenin bir aracı olarak görülmüştür.²⁷ Kalıtın soy üzerinden aktarımı, Kilise tarafından düzenlenen evlilik ve özellikle akraba evliliklerini sınırlaması²⁸ bağlamında soylu ailelerin gelişim stratejilerine ters de düşebilmektedir. Bu durumda Kral ve diğer büyük senyörler, Kilise ile çatışmalara girebilmektedir. Ancak bu çatışmalar, nikâhsız ilişkiler konusunda değil, tam da Kilise'nin meşru saydığı ve onadığı evlilik üzerinedir. Çünkü senyörler, kendi malikânelerinde hizmetçilerinden gelinlerine kadar geniş bir kadın yelpazesinden yararlanmaktadır. Soyun meşru birleşme kanalı ile aktarılması, meşru birleşmenin (evliliğin) içeriğini siyasallaştırmaktadır. Kilise'nin akraba evliliğini yasaklaması karşısında, akrabaların

birleşmelerinden elde edilecek erk, para gibi ödüllerin varlığı, gerçekte akraba evliliklerinin sürmesini sağlamıştır. Kadının toplumsal konumunun erkeğe göre tanımlandığı bu çağda, “kadın, avantaj sağladığı kişilerin tümü tarafından özenle korunan, çok yüksek fiyatı olan bir eşyadır.”²⁹ Bu nedenle, uygulamaya uymama gibi bir lüksü olamazdı.

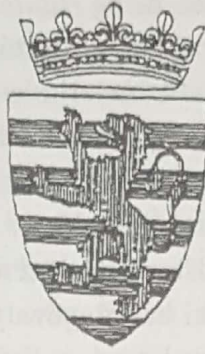
İslam akınları sonucu Doğu ticareti önemini yitirmişti. Ticaretin gerileyişinin ekonomi üzerinde yaptığı durgunluk doğrudan vergi gelirleri üzerine de yansımıştır. Vergi gelirlerinin düşmesi, merkezi yönetimin varoluşunu sağlayan bürokrasinin gücünü yitirmesi demektir. Bürokrasinin gücünü yitirmesi ise merkezi yönetimin vergi toplayabilme yeteneğinin daha da azalmasına neden oluyordu. Yol, liman ve benzeri yerlerin “bakımı için harcanacak gelirler, bunları toplayan görevlilerce yutuluyordu; (...) görevlilerine ücret ödeyemeyen devlet, onlar üzerinde yetkisini de gösteremiyordu. Bu durumda devlet, toplumsal durumları sayesinde ücretsiz hizmet görebilecek kimseler olan soylulara başvurmak zorunda kalıyordu.”³⁰ Böylece erk, giderek merkezden çevreye doğru yayılıyor, soylular kendi egemenlik bölgelerinin mutlak hakimleri durumuna gelirken, Kral’la aralarında *biat*’a dayalı bir ilişki kuruluyordu. Roma İmparatorluğu’nun çözülmesi sürecinde Avrupa’nın batısını kaplayan senyörlere ait büyük malikâneler, bir yandan soyluluğun kaynağı olan babadan oğula geçen egemenlik alanlarına dönüşürken, bir yandan da bu topraklardaki özgür çiftçiler ve köleler toprağa bağlı ekiciler ya da serf durumuna dönüştüler. Barbar akınları karşısında özgür köylülerin korunma gereksinimi, toprakları karşılığında senyör malikânelerine sığınmaları daha da artırdı. Böylece büyük araziler daha da yaygınlaştı. “Kralların Kilise’ye bağlıta bulunmaları bu gelişimin etkenlerinden biri oldu. Soyluların dine bağlılıkları da aynı sonucu doğurdu. Yedinci yüzyıldan sonra sayıları hızla artan manastırlara bol bol toprak bağışlanıyordu.”³¹ Böylece Roma İmparatorluğu sonrasında evrenselliğini koruyabilen ve kendisi de güçlü bir senyör durumuna gelen Kilise’nin, ideolojik gücünün yanında, ekonomik gücüne bağlı olarak siyasal gücü de artıyordu. Siyasal erk’in çevreye dağılması, Kilise’nin artan bu siyasal gücünü daha da derinleştirmiştir. Ticaretin sınırlandırılması ise her malikâneyi tam anlamıyla otarşik olmayan, fakat büyük oranda kendine yeterli, tükettiğinden fazlasını üretmeye gereksinim duymayan ekonomik birer birime dönüştürmüştü. Önemlerini koruyan ve geliştiren ruhbanlar dışında, kentlerdeki nüfus en yakın malikânelere taşınmış, tüccarlar kaybolmuş ve eskiden korunmak için yapılan kapalı yerlerin yerini, kırlarda, her senyörün egemenlik alanı olan tâhkimli evleri, yani şatolar almıştı.

Anglo-Normanların Haçlı Seferleri’ne katılanlara ve hacılara yiyecek ve donanım temin etme amacından farklı olarak Lusingnanlar, diğer

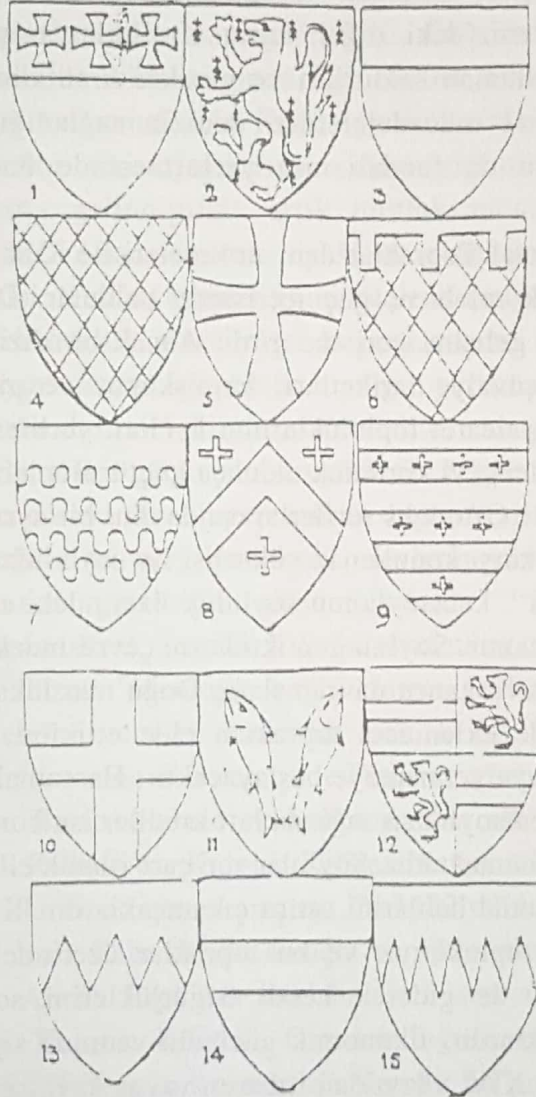
Fransızlar gibi “Doğu Akdeniz’deki prensliklerde kendi soylarını kurumlaştırmak için derin bir istek duyuyorlardı.”³² Yukarıda belirtildiği gibi, soyun kurumlaşmasının bir aracı olan şato, Lusingnan ailesi ile birlikte Kıbrıs’a yerleşti. Müslüman akınlarından korunmak için yapılan, Bizanslılar tarafından *Didymoi* olarak bilinen ve Lusingnanlarca *Dieu d’Arour* olarak adlandırılan dağ şatosu St. Hilarion, Kıbrıs’taki Fransız egemenliğinin bir sembolü olmuştur. Lusingnan ailesi ise Fransa’daki Poitou Kontluğu’nun şan ve şerefini, cesur atalarını örnek alarak sürdürme çabası içerisindeydi. “St. Hilarion, acı ve şiddetten uzak görkem ve heyecan içerisinde, üç yüzyıl Lusingnan egemenliğinin (1192-1498) sürmesini sağlayan Krallığın en önemli güç noktası durumuna gelmişti.”³³ XII. yüzyılda aile kavramı, hanedan ile özdeşti. Soyun devamlılığı üzerine kurulan ve feodal kurallara dayalı olarak aktarılan geçmişin kalıtı, kendini bir süre sonra aile armaları ile ifade etmeye başladı. Aile yan kollara ayrıldıkça armalar ortak ataların kalıtımını koruyacak şekilde biçimlenmekteydi. Armalar “esas olarak ailenin beşiği olan, babadan oğula intikal eden ve sülâlenin taşıdığı ortak bir ikametgâh fikrine dayanmaktaydı; böylece ‘sülâle’, bir ev olarak temsil edilmekteydi.”³⁴ Bu nedenle malikâne üzerindeki ev, soyluluğun temel örgütlenme biçimi olarak belirmektedir. Kuşkusuz, bu örgütlenme biçiminde, evin üzerinde kurulduğu malikânenin gelirlerinden yararlananlar yalnızca senyörler değildi. Birçok aracı insan, beslemeler ve diğerleri de bundan pay almaktaydı.

Karolenj İmparatorluğu döneminde, “bölgelerin en büyük toprak sahibi olan kontlar, içinde buldukları durumdan yararlanarak kendilerine tam bir özerklik tanıdılar; görev yerlerini kalıtım yolu ile geçen emlakê dönüştürdüler.”³⁵ Böylece ülke, Kral’a yalnızca *biat* bağı ile bağlı ülkeciklere bölünür. Bu geleneğe bağlı kalan Guy, hem Ortodoks Kıbrıslılar’a karşı güçlü bir konumda olmak, hem de gelebilecek İslam akınlarına karşı; Suriye ve Filistin’den topraklarını kaybeden çok sayıda soyluyu adaya çağırarak, kendine *biat* etmeleri karşılığında onlara malikaneler dağıttı.³⁶ Kıbrıs, Kral’a *biat* bağı ile bağlı bu senyörlerin egemenlik alanlarına bir kez ayrılınca, Kilise’nin onadığı ve soyluluğun ailesel devamlılığını sağlayan evlilik kurumu sayesinde, soylar görece sabitleşmiştir. Böylece adada, vasaal-süzeren³⁷ ilişkilerine dayalı, erk’in parçalanmışlığı üzerine kurulu feodalizm yerleşir.

Kral’ın kendisi de sonuçta bir senyördü, ancak diğerlerinden farklı olarak gücünün üstünlüğünü korumasını bilen bir senyör (*Primus inter pares*)³⁸ ... Kıbrıs’ta, feodal hiyerarşik düzende Kral ile doğrudan vasalı olmayan şövalyeler arasındaki kademelerin sınırlı tutulmasındaki amaç, Kral’ın gücünün üstünlüğünü koruma kaygısından kaynaklanmaktadır. Oluşturulan Haute Cour da bu dengenin korunmasının bir aracı gibidir.

LVSIGNAR

KIBRISTAKI LATİN AİLELER

1. De Nores	2. Visconti	3. Tabarie
4. Neville	5. Milmars	6. Neville
7. Nefin	8. Milmars	9. Prevost
10. Angulier	11. Dampierre	12. Thenouri
13, 15. Moustri	14. Tabarie, and Lambert	

Şekil 1. Kıbrıs'taki Latin aileler

“Egemenlik ne tek başına Kral’da, ne de *Haute Cour*’da³⁹ toplanmıştı. Kral meclise başkanlık etmekte, gerçekte ise soylular tarafından denetlenmekteydi.”⁴⁰ “Senyörler, kendi malikânelerinde ekonomiyi olduğu kadar sosyal yaşamı da düzenlerlerdi. Malikânede ekonomik, politik ve yargısal güç onların eline toplanmıştı.”⁴¹

Suriye ve Filistin’in sürekli saldırı tehdidi altında yaşayan topraklarında Haçlılar’ın feodal toplum düzenini kolayca yerleştirmeleri beklenemezdi. “Bu topraklardaki baron, şövalye ve haçlı tarikatı militanlarının, kendi bağımsız durumlarını geliştirebilme girişimleri (nin başarıya ulaşması E.S) tamamen Avrupa’nın askeri desteğine bağlıydı.”⁴² Oysa, Doğu Akdeniz’deki diğer Latin Krallıkları’ndan farklı olarak Kıbrıs, gerek Müslüman saldırıları ve gerekse krallıkların birbirleri ile giriştikleri bölgesel mücadelelerden denizin sağladığı doğal engelle ayrılmaktaydı. Bu da feodalizmin yerleşmesinde önemli bir etken olmuştur.

Haçlılar’ın Kutsal Topraklar’dan sürülmeleri ile Kıbrıs’taki senyörler kendilerini yüksek refah ve güç içerisinde buldular. Devlet yapısı ve toplum özgün bir gelişim içerisine girdi. Ancak bir dizi düşman güçler (Kral, baron ve şövalye tarikatları, başpiskopos ve piskoposlar, kent zanaatçıları ile dış ticaret topluluklarının üyeleri, yerliler ve yerleşikler) arasında kurulan dengeyi korumak oldukça güçtü. Bunlara ek olarak ege-men soylu sınıfı ile Ortodoks serfler arasında dini bir ayrılık da vardı.

Kentsoylunun karşı konulamaz yükselişi ile soyluluğun doğal eğilimi olan cömertkârlığı⁴³, kentsoylunun soyluluk üzerindeki etkisinin giderek artmasına yol açacaktır. Soyluluğun iktidarını çevresindekilere göstermek için başvurduğu savurganca davranışlara, Doğu’nun lüks ve pahalı mallarının cazibesi de eklenince, topraktan elde ettikleri, giderek harcamalarını karşılamaya yetmemeye başlayacaktır. Harcamalarını kısa süreli karşılamak için kentsoyludan sağladıkları krediler ise borcu büyütmeekten başka bir işe yaramamaktadır. Soylular son çare olarak ellerindeki toprakları, geleneksel feodal haklarını satışa çıkaracaklardır. Kentsoylu, soyluların kentlerdeki topraklarını ve bu topraklar üzerindeki haklarını ele geçirirken, serfler de giderek kendi özgürlüklerini soylulardan satın almaya başlayacaklardır. Ekonomik gücünün yanında siyasal açıdan da, feodal soyluluğun XIV. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş güç kaybettiği ve erk mücadelesinde *Haute Cour*’un etkisinin azaldığı görülür. *Haute Cour*, Kral ile kendi toprakları üzerinde mutlak egemenliğe sahip senyörlerin güçlerinin birbirlerini dengelediği bir meclis idi. Zamanla ticari gelişmeye bağlı olarak nakit akışlarındaki artış, doğrudan ürün olarak toplanan ve yerel olarak kullanılmak zorunda olan geleneksel vergilerin yerini, parasal vergilerin almasını sağlayacaktır. Bu değişimle eskiden Kral’ın ordu kur-

mak ve iktidarını korumak için gereksinim duyduğu soylular ittifakına gereksinimi ortadan kalkıyordu. Bundan böyle kendi bürokrasisi aracılığı ile vergileri doğrudan toplayabilecek, kendi ordusunu oluşturabilecek ve iktidarını koruyabilecekti. Kral ile doğrudan üretici arasında sırf toplanan vergilerin niteliğinden dolayı bir ara egemenlik alanı olarak yerleşen soyluluğun varlığı da gereksiz bir duruma geliyordu. Kral'ın merkezî iktidarı kurması için önünde açılan bu yol engelsiz değildi. Her şeyden önce bir zamanlar kendisinin güçlü müttefikleri olan soylularla şimdi mücadele etmek zorundaydı. Soylulara karşı verilecek mücadelede öncelikle gereksinim duyulan düzenli ordunun⁴⁴ kurulması için gereken maddi desteğin bir biçimde sağlanması gerekiyordu. Para ise ticari birliklerde vardı. Ticari birlikler rekabetlerinde birbirlerine üstünlük sağlamak ve daha fazla haklar kazanmak için Kral'a yardım etmekten çekinmediler. Kral'ın, vasallerini etkisizleştirilmesi dirençsiz olmadı, ancak XV. yüzyılın sonlarına gelindiğinde artık mutlak monarşik bir yapının yerleştiği görülür.⁴⁵ Adanın gerek siyasi ve gerekse ekonomik olarak yeniden şekillenışı, Kral'ın egemenliğini güçlendirmişti.

Kral'ın mutlak monarşi mücadelesi, kuşkusuz kendi de bir senyör, hem de güçlü bir senyör olan ve işlenebilir toprağın yarısına yakın bir kısmını denetiminde bulunduran Kilise'nin feodalite savunuculuğuna karşı yapılmalıydı. "Papa'nın gücü onu senyörlerin hepsinden daha tehlikeli kılıyordu. Ayrıca paraya sürekli gereksinim duyan krallar, durmadan artan Kilise'nin (...) servetini vergilendirerek, devletin yürütme masraflarına katkıda bulunulması gerektiğini düşünüyorlardı."⁴⁶ Kilise ile Krallık arasındaki çatışmada Kral, Katolik Kilisesi tarafından özümşenen ve serflerin toplumsal düzene ideolojik bağlılıklarını sağlamada yararlanan Ortodoks Kilisesi'ni yeniden canlandırarak kendi yararına kullanır. Lusingnan Krallığı'nın son dönemlerinde Fransız nüfusunun bir bölümünü de içine alan ve Bizans Palaeolok hanedanından etkilenen Helenleşme süreci, Ortodoks Kilisesi'ni, Katolik Kilisesi karşısında "ilk kez dengeleyici bir etmen olarak ortaya çıkartmıştı."⁴⁷ 1432 yılında bir Ortodoks ile evlenen Kral II. Jean, Kıbrıs'ta bu amaçla bir Ortodoks Başpiskoposluğu kurmaya çalıştı. Ancak Papa'nın müdahaleleri sonucunda bu çabasında başarılı olamadı. Katolik Kilisesi, Ortodoksluğun yeniden yayılmasını önlemek amacıyla, II. Jean'in kızını zorla Katolik bir prens ile evlendirme yoluna başvurmaktan da geri kalmadı. Bu olay bize evliliklerin politik mücadelelerde oynadığı role ilişkin bir bilgi sunmaktadır.

1458 yılında, II. James'in gayri meşru çocuğu Jacques Le Bâtard'ın tahta çıkma çabası, Katolik Lefkoşa Başpiskoposu'nun iktidara el koymasına yol açtı. Tahtın resmi sahibinin halihazırda varolmasına rağmen kendini Kral ilan etmesi, tahta çıkmak için tüccar birliklerinden Katalan,

Aragon, Sicilyalı gibi maceracıları, bölünmüş feodal soyluluğa karşı kullanması ve hepsinden ilginç kendisini Memlûk Sultanı'na Kıbrıs, Kudüs ve Ermenistan Kralı olarak onaylatması, hayli şok yaratmıştı.⁴⁸ Fakat II. James, Memlûk askerlerinin yardımıyla, 1460 yılında baronların ve Kilise'nin direncini kırarak hem Kraliyeti eline almayı ve hem de Girne ile Mağusa'yı Cenevizliler'in elinden kurtarmayı başarır. Katolik Kilisesi'ne karşı bir denge unsuru olarak Ortodoks Kilisesi güçlenirken, Beyaz Venedikli olarak tanımlanan ve ticaretle uğraşıp servet edinmeye başlayan Ortodokslar da yönetici sınıfta Latinler'in yanında bir denge unsuru olarak yerlerini alırlar.

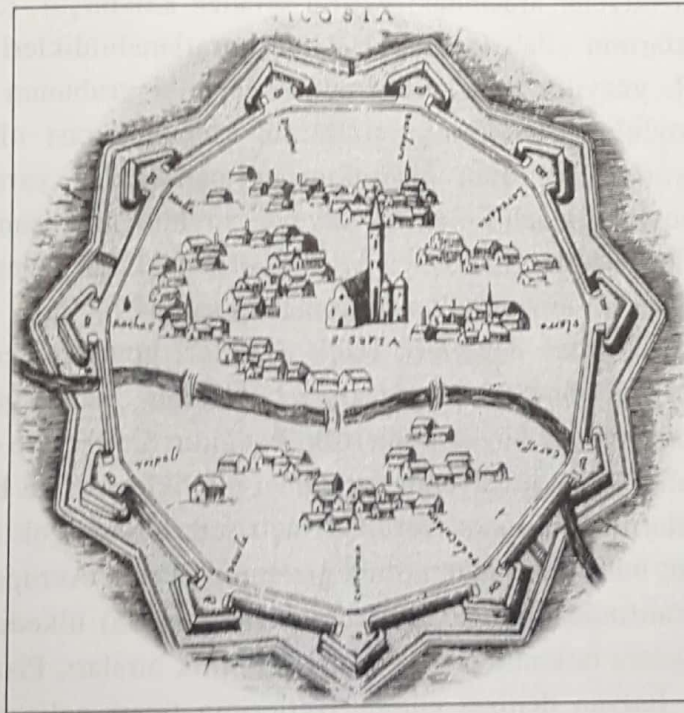
Mutlak monarşinin kurumlaşması, *post fastum*⁴⁹ bir gelişme niteliği de taşır. Kral, feodal senyörleri zayıflatıp erki kendinde toplamasını, *Levant* kentsoylusunun maddi gücüne borçluysa. Köylü, zanaatçı, tüccar, ülke çapında kurulacak bir birliğin, yani erkin merkezileşmesinin kendi işlerini kolaylaştıracağına bilincindeydiler. Bu nedenle Kral'ı desteklediler. Ancak tüccar birlikleri, birbirleri ile süren rekabetlerinde Kral'ı kendi yanlarına çekme çabasından da geri kalmadılar. Bu ticari birliklerin gücü arttığı oranda, "Kral ve diğer soylular yönetici sınıfta kent sakinlerine oranla küçük bir azınlık durumuna gelir"⁵⁰. Mutlak monarşinin kurumlaşması bir yandan gücün merkezileşmesini, bir yandan da merkezileşen erkin daha kolay el değiştirmesini sağladı. Diğer bir anlatımla, kentsoylu yalnızca Kral'la kurulacak hegemonik bir bağla ya da tarih kitaplarında okuduğumuz şekliyle evlilik bağı ile kolayca devlet örgütüne egemen olabilmıştır.

a) Soylu ve Kentsoylu'nun Evliliği

1483 yılından itibaren on yedi ay süren veba salgını, Avrupa ile birlikte Kıbrıs'ta da önemli can kaybına yol açmıştır. Belirli bir refah düzeyine sahip olan soylular, emek gücünün nicel olarak düşmesi sonucunda gelirlerindeki fark edilir düzeydeki azalmayı, burjuvaziden borçlanmalarla gidermeye çalışmışlardır. Cenevizliler'le Kral II. James'in, Mağusa üzerinde süren rekabeti, Kral ve diğer soyluları Venedikliler'e yakınlaştırmıştı. Soylular sınıfı, yalnızca etnik temelde belirli tüccar gruplara yakınlaşmakla kalmadı, aynı zamanda bir denge unsuru olarak Ortodokslar'a da yakınlaştı. XIV. yüzyılda gerek soyluluğun duyduğu nakdî sıkıntıları gidermek, gerekse emeğin toplumsal değerindeki artışla birlikte Ortodoks köylülerle yaşanan yakınlaşma sonucunda önemli miktarda *Patrici*⁵¹ özgürleştirilmiştir. Ortodoks Kilisesi'nin politik gücünün de etkisiyle bir süre sonra bir kısım Fransız nüfusla birlikte adadaki köylü nüfusun yeniden Ortodoks'laştırıldığı görüldü. Özetle, Kral II. James, Ortodokslar ile Fransız yönetici sınıf arasındaki dengeyi ve burjuvazinin

kendi arasındaki rekabeti iyi kullanmasını bilmiştir. İşte bu dönem, Kıbrıs'ta ulusal şekillenmelerin başlayabileceği bir dönemdi. Nüfusun ortak bir dil ve din paydası taşımamasına rağmen erkin merkezileşmesi, ulusal bir devletin ortaya çıkmasını sağlayabilirdi, ancak kentsoylu grupların farklı ülkelerin ulusal kimliğini taşımaya başlamaları ve birbirleri ile süren rekabetleri, Kıbrıs'ta ulusal bir devletin ve kimliğin ortaya çıkmasını engellemiştir.

Venediklilerle bu maddi yakınlaşma, bir evlilikle kutsandı: II. James'in, Venedikli bir tüccar aile olan Kornaro ailesinden Katherine ile evlenmesi, kentlerin kıra, kentsoylunun soyluluğa egemenliğinin habercisi olmuştur. II. James'in evliliğinden kısa bir süre sonra ölmesi, geriye bıraktığı oğlunun da annesinin naipliği sırasında henüz bir yaşında iken ölmesi, ortada soyu sürdüreceği birini bırakmaz. Kıbrıs, Venedikli bir ailenin yönetimine geçer. Böylece yüzyıllardan beri süregelen soy, sonunda kurur. Bu dönemde Venedikliler, hepsi birer egemenlik simgesi olan kır şatolarının yerine, kentlerin surlarını dikmişlerdir. Özellikle Lefkoşa surları ile kare düzeninde inşa edilen şato mimarisi, yerini dünya ile gök-selin kusursuz kaynaşmasını simgeleyen yuvarlaklığa bırakmıştır. Daire yapısı ve ışınları simgeleyen burçları ile Lefkoşa, şimdi yeryüzünü aydınlatan güneştir. Bu, aynı zamanda siyasi bir dönüşümün de kanıtıdır.

Şekil 2. Giovanni Francesco Camocio'ya ait XVI. yüzyıl Lefkoşa gravürü

II. Şövalye

III. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın yaşadığı Germen, İslam, Norman ve Macar akınları, Roma egemenliği üzerinde yapılan mücadeleler ve ayrılık savaşları, önceleri köleler ve daha sonra serfler üzerine verilen mücadeleler, X. yüzyıl Avrupası'ndaki savaşı ve savaşçıyı yüceltme etiğini güçlendiren kaynaklar arasındadır. Soyluluk, bu etiksel yüceltmeye sahip çıkmıştır. Önceleri soyluluk ile diğer sınıfların savaşçıları arasındaki farklılık, yaya ve atlı savaşçılar olarak belirlemekteydi. Ancak bir toplumsal kurum olarak şövalyeliğin (*milites*) ortaya çıkması ile kapsamı sınırlandı ve törenle zırh kuşanmış birey anlamında kullanıldı. Şövalyeler, soylu sınıftan gelenlerin toplumsal konumlarında önemli bir değişiklik olmamakla birlikte bu kurumun belirli yükümlülüklerini yerine getirmekteydiler. Ancak soylular sınıfı dışından gelenler, başlangıçta bir senyörün mahiyetinde yaşarken bir süre sonra soylular gibi özgürleşmekte ve senyörlerden geçimlerini sağlayacak malikâneler elde etmekteydiler. Toplumsal yapı içerisinde de ayrıcalıklı bir yere sahiptiler: "Savaşçılar ölüme, rahipleri ve emekçileri korumak için göğüs gerdiklerini iddia etmekteydiler. Bu fedakarlık onlara birincilerin dualarıyla kurtarılmak, ikincilerin ödentileriyle beslenmek hakkını vermekteydi."⁵² Şövalyeler, soylu kökenli olmasalar da soylular sınıfından sayılıyordu. "1280'lerde soylular ile şövalyeler arasındaki ayırım ortadan kalkmıştır. (...) Şövalyelerin çocuklarının silah taşımaları bile yararlanabildikleri irsi olan özgürlük, XII. yüzyılın ikinci yarısında şövalyeler grubunun kendisini gerçek bir soyluluk olarak inşa etmesinin tamamlayıcısı olmuştur."⁵³ Eskiden senyörlere ait olan bir takım ayrıcalıklardan yararlanmaya başlayan ve soyluluğa dahil olan şövalyeler, soyluluğun yaşam biçimini de benimsediler. Özerkliğin başlıca belirtisi olan tahkimli evler inşa ettiler; soylu ailelere ait armalara benzer armalara sahip oldular.

Soyluluğun en yüce değerleri, Haçlı Seferleri boyunca 'cesaret' ile özdeşleştirilmiştir. Canını feda edebilme büyük bir cesaret gerektirdiği kadar aynı zamanda çok büyük cömertlik örneğidir. Cesaret ve cömertlik, savaşan soylular ya da şövalyenin arzulanan nitelikleriydi ve bu özelliklerin kanla aktarıldığına inanılıyordu. "Haçlı seferlerinde çok farklı itkiler çalışıyordu; bu itkiler haçın ardına gizlenmişti: Batı Avrupa'daki feodal yönetici sınıfında, (tüm Fransız baronlar arasında) ülkeden ayrılma gerekliliği, macera tutkunluğu ve gençliğin politik hırsları, Pisa, Cenova, Venedik gibi İtalyan denizci cumhuriyetlerinin ticari gelişme istekleri kadar güçlüydü."⁵⁴ Ekber evlât dışındaki erkek çocukların toplumsal olarak maceraya sürüklenmeleri, onları cesaretle yüklü etik değerlerle Doğu'ya yöneltmiştir. Yapabileceklerinin son derece sınırlı olması,

onların yeni bir soy kurabilecekleri, şan ve şerefe kavuşabilecekleri Doğu'ya hiç çekinmeden yönelmelerine yardımcı olmuştur. Batı'da kilise veya manastırlara kapanan kardeşlerinin yaşamlarına kıyasla, Doğu'da bu şan, şeref ve serveti ele geçirenlerin sayısı hiç de az değildi.

Doğu, onlara büyük bir senyöre bağlı küçük senyörler olabilme olanağı sunduğu kadar, büyük bir senyör olabilme umudunu da sunuyordu. Ancak, herkes için bu mümkün değildi. Bu durumda tüm şövalyelerin çıkarlarını dile getirebilecek örgütlenmelere gidilmesi, onlara bu ayrıcalıkları topluca kullanabilme olanağı sağlayabilirdi. Batı'da bir senyörün evinde savaş oyunlarıyla eğitilen ve ona kişisel *biat* bağı ile bağlanan şövalyeler, Doğu'da gizemli dinî yaşamın üzerlerinde yarattığı etki ile birbirlerine ve hatta kurdukları dinî tarikatlara⁵⁵ karşı da *biat* ile bağlanmaya başlayacaklardır. Kilise'nin toplumsal ayrıcalıkları meşrulaştırmanın bir yolu olarak askeri gücü ön plana çıkartması, kutsal din savaşçılarının (*Miles Christi*) oluşturduğu dini şövalye tarikatlarının veya şövalye-rahabin oluşumunu kolaylaştırmıştır. Şövalye tarikatları, elde edilen ganimeti ortak bir şekilde kullanmaktaydı. Güçleri arttığı oranda baronlara, krallara ve hatta Papa'ya karşı dahi zaman zaman tavır alabilmekteydiler.

Şekil 3. Lefkoşa Katedralinde Raul de Blanhegarde'ye ait bir şövalye lahit kapak kabartması

Templer Şövalyeleri, Kıbrıs'ın Norman Kralı'ndan Kıbrıs'ı satın almalarının ve ayrılmak zorunda kalmalarının ardından, Kudüs'ün Müslümanlar'ın eline geçmesi üzerine (1291), Hospitalier Şövalyeleri ile birlikte ikinci kez Kıbrıs'a geldiler. Templer Şövalyeleri, Kral Henri ile bir tür iktidar mücadelesine girişerek, kardeşi Amery'i krallığa getirdiler. Bunun karşılığında da Kıbrıs'ta çeşitli malikânelerin senyörlükleri bu tarikata verilir. Ancak, şövalyelerin esas görevi, parasal ekonominin gelişmesi ile senyörlere bağlı topraklardaki bağımlılardan ürünü, parasal olarak toplamaktı. Bu sayede senyörler ve özellikle de krallar, çok uzaklarda ve kolayca denetleyemediği topraklarından gelirlerini toplamayı başarırken, şövalyeler de yönetim kaygısına düşmeden doğrudan parasal gelir elde edebiliyorlardı. Bu topraklar üzerinde senyörün hakları ile şövalyelerin hakları birbiri içerisine geçmektedir. Senyör, şövalyeler aracılığı ile topraktan sağladığı ödentinin yanında, yargı, komuta gibi yetkileri de elinde bulundurmaktadır. Böylece toprak bölünmemektedir. Ayrıca dinî şövalye tarikatlarının özel dinsel işlevleri de vardı: Templer Şövalyeleri, hacıların yolculuklarına yardımcı olur ve kutsal tapınakların korumasını sağlarken, Hospitalier Şövalyeleri yolcu ve hastaların yardımına koşmaktaydı. Bu yüzden şövalyelerin barındıkları yerler bu gereksinimleri karşılayacak şekilde düzenlenmiş ve harcamalar ona göre ayarlanmıştı.

Templer Şövalye Tarikatı, Orta Çağ'daki diğer tarikatlar gibi iki gruba ayrılmıştı: üstünler veya şövalyeler ile astlar veya hizmet eden biraderler. Üst gruptakiler arasında papazlar da vardı ve yalnızca bu üyeler soylu doğumlarını tarikata kabul edilmeden önce kanıtlamak zorundaydılar; hizmet eden biraderlerde doğum koşulu aranmazdı. Her iki grubun üyeleri belirli koşullar altında düzenlenen anlaşmalarla üyeliğe kabul edilmekteydi. Aziz Bernard, Templer Şövalyeleri'ni şöyle tanımlamaktadır: "Kendi mallarından ayrılmadan bir evde, bir yasa altında yaşarlardı, barış bağı içerisinde birlik ruhunu korumaya özen gösteriyorlardı, (...) kumar ve zarlardan nefret ediyorlardı; avlanmayı iğrenç tutuyorlardı. (...) Saçlarını, İsa'nın erkekler için saç uzatmalarının ayıp olduğunu söylediğini bilir gibi kısacık kesiyorlardı. Kirli elbise giymemekte, seyrekte olsa yıkıyorlardı."⁵⁶ Tarikatın özgül toplumsal konumu, zenginliği ve mülkleri, güçlü bir ticari örgütlenme olmasına da olanak veriyordu. Bu durum, Fransa ve İtalya'da Templer Şövalyeleri'nden hoşlanılmamasının başlıca nedenlerinden biri olmuştur. Barış zamanında ticari gemiler, küçük filolar oluşturarak denize açılmak zorunda olduğundan, Doğu Akdeniz ticaretinin büyük bir bölümünü denetleme hakkına sahiptiler ve savaş zamanında ise onu koruma yükümlüğü altındaydılar. Ekonomik ve siyasi güçlerini artırmak amacıyla "ihanelle birleştirdikleri (...) pek çok anlaşmalar imzaladılar."⁵⁷ Bunlar diğer Avrupa göçmenleri gibi, Doğu'ya

yeni bir yaşam kurma amacıyla yönelen ve Haçlı Seferleri kadar liman, panayır ve pazarlara da ilgi duyan kişilerdi. Kutsal Topraklar'ı ele geçirme ve koruma şiarı, Tarikat'ın özgün amaçlarıyla birleşince, Katolikler'den başka herkes 'Tanrı'nın düşmanları' oluyordu.

Şekil 4. Templer Şövalyeleri

Ancak Doğu'ya göçen şövalyelerin tümü bu tür tarikatlara üye değildi. Feodalitenin bir tür kişisel bağlılık ilişkisine de dayanıyor oluşu, Fransa'da kendisine bağlı vasallarla birlikte senyörlerin Doğu'ya yönelmesine yol açtı. Bu durumda, vasallar ve onların vasalları, elde edilecek yeni malikâneleri, Batı'dakine benzer bir şekilde oluşturuyorlardı. "Öncelikle askeri uzmanlaşma ile belirlenen bir duruma ilişkin üstünlükler bilinci, bazı ahlâki değerlere, bazı erdemlerin uygulanmasına saygı duyulmasına bağlanmaktadır; toplumsal ilişkiler savaş arkadaşılığının işlevinde örgütlenmektedir; *biat*, kişisel tâbiyet artık ön plana çıkan kavramlar olup, daha sonraki tüm siyasal bağlantı biçimlerinde varlıklarını sürdürecektir." ⁵⁸

Kızların ödül olarak dağıtıldığı turnuvalar⁵⁹ geleneğin bir parçası olmuştur. Kıbrıs'ta turnuvalar, XIII. yüzyılda büyük bir yaygınlık kazanır. Bu durum, önemli yapısal değişikliklerin sonucudur: Lusingnanlar'ın Kıbrıs'a gelmeleri ve feodalizmin kurumlaşması ile birlikte senyör gelirleri giderek artmıştı. Toprağa bağımlı gelirlerin kaynağı olan serfler, Kudüs'ün Müslümanlar'ın eline geçmesiyle, Filistin ve Suriye'dekilerin adaya gelmesiyle oldukça arttı. Ayrıca Levant ticaretinin gelişimi, paranın yaygınlaşması, toprağın daha az önemli olduğu bir miras sistemine ulaşılmasını olanaklı kılmıştı. Böylece, erkeklerin büyük bir bölümünü maceraya sürükleyen uygulamalar giderek azalmış, malikâne içerisinde ağabeylerine *biat*le bağlanan küçük kardeşler, toplumsal koşulların kendilerini zorladığı maceracılıktan uzaklaşmışlardır. Gençliğin dizginlene-

meyen hareketliliği, evliliğin olanaklı duruma gelmesi ile disiplin altına alınmış oldu. Şövalyeliğin bu şekilde giderek toplumsal önemini yitirmesi süreci, aynı zamanda merkezi erkin, yani mutlak monarşinin giderek güçlenmesi süreciyle de örtüşmektedir. Kral'a bağlı fakat soylu olmalarına gerek duyulmayan, hatta pek çoğu ada dışından getirilen (Venedikliler'ce getirilen Epirüslüler gibi) paralı askerler giderek şövalyelerin askeri konumlarını işgal ettiler. Soyluluk, Doğu'ya yönelirken, etiği içerisinde barındıran cesaret duyguları, savaştanlık gibi erdemlerin şimdi artık yüceltilmesine gerek kalmamıştı. Bu, aynı zamanda soyluluğun, kendi toplumsal konumuna soylu olmayan kişilerce yapılan saldırıya karşı verdiği bir tepkiydi.

Soylu kökenli olmayan paralı veya kiralık askerlerin, merkezileşmiş bir orduda şövalyelerin yerini alması; bir yandan soyluların (*noble*) ve savaşçıların (*milite*) yeniden birbirlerinden ayrılmasına, diğer yandan da askeri yeteneğin, kendini ortaya koyabilme biçimi olarak soylular arasında giderek önemini kaybetmesine yol açmıştır. Şimdi at ve zırh, soylunun tekelden giderek uzaklaşmakta, onu terk etmektedir. Bu nedenle öne çıkma ve diğer toplumsal kesimlerden farklılıklarını ortaya koyabilmenin kaynakları farklılaşmıştır. Güzel konuşma, narinlik, kibarlık ve eğitilmiş olma, giderek savaştanlığın yerini alacaktır.

III. Rahip

V. yüzyılda kurulan Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Lusignanlar tarafından oldukça tehlikeli olarak görüldü. Temelde üst sınıflar ile alt sınıflar arasında bir ayrımla örtüşen dini ayrılık, soylular sınıfınca, serflerin kendilerine karşı ayaklanmalarını örgütleyebilecekleri bir kurum olarak algılanıyordu. Katolik Kilisesi, giriştiği reform çerçevesinde tüm feodal egemenlik alanlarını kapsayacak şekilde, tüm sınıfları ideolojik olarak denetleme çabasıydı. Reform, "herkese yapmaları yasak olan şeyleri bildirmek"⁶⁰; din dışı güçlere rahiplerin arzularını yaşam biçimini dayatmak ve böylece Kilise'nin dünyevi gücünü pekiştirme çabasıydı. Erk'in parçalanması, pek çok feodal Senyör'ün başıboş ve geçmişe göre nispeten küçük egemenlik alanları kurmaları; evrensel niteliğinden bir şey kaybetmeyen Kilise'ye daha önce hiç görülmemiş ölçüde gücünü artırabilme olanağı sunuyordu. Papalar, deyim yerindeyse, ruhani imparatorlar gibi davranıyorlardı.⁶¹

Bu çaba, temelde Kilise'nin kendi gücünü koruma ve geliştirme çabası olsa da, sonuçları itibariyle Hıristiyanlığın -Papa'nın anladığı anlamda- hem üst sınıflardan başlayarak alt sınıflara doğru yaygınlaşmasına, hem de düzenleme/müdahale alanının genişlemesine yol açmıştır. Dünyevi

zevklerin küçümsenmesi, feodal mülkiyetin aktarımını sağlayan soy zincirinin denetlenmesiyle, ya da diğer bir anlatımla, Kilise'nin evrensel gücünün devamlılığını sağlama çabasıyla atbaşı gitmektedir. Mistik güç, laik senyörlere siyasal zorlamalarda bulunmak üzere kullanılmaktadır. Bu mistik gücün veya ideolojik yetkenin parçalanması, laik senyörlerin özerkleşmesi, ya da Katolik Kilisesi'nin siyasal gücünün azalması; gerçekte laik senyörlerle Kilise arasında ters yönde (*vice versa*) siyasal ilişkiler doğurması yanında, Kilise'nin evrensellik iddialarının da kaybolması anlamına gelecekti. İşte, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin, Katolik Kilisesi karşısında bir tehdit unsuru olarak algılanmasının nedenlerinden biri de bu idi.

Diğer yandan, yüzyıllık Haçlı seferleri deneyimi, 1204'de Constantinople'un talan ve yıkımını hazırladığı gibi, Ortodoks Kilisesi'nin Latinlere karşı doğal düşmanlığını da büyütüştü.⁶² Bu koşullar altında, 1197 yılında Kıbrıs tacını giyen Amuary, Papa'nın da desteği ile Ortodoks Kilisesi'nin ve manastırlarının topraklarının bir kısmını Katolik Kilisesi'ne bağışlayarak dört tane piskoposluk kurdurdu. Bu durum, iki kilise arasında süregelen çekişmenin yeniden alevlenmesi ile sonuçlandı. Papa bu olaya müdahale ederek, yayımladığı *Bulla Cypria* ile Ortodoks Kilisesi'ni piskoposluk düzeyine indirdi; Latin Başpiskoposluğu'nu Ortodoksların da en yüksek lideri olarak ilan etti ve Ortodoks piskoposların Papa'ya bağlılıklarını bildirmelerini sağladı. Böylece Evrensel Kilise, Doğu'nun bu yalnız kilisesini kendi içerisine dahil etmiş oldu. Ortodoks Kilisesi'nin Latin Kilisesi'nin himayesine girmesinin ideolojik, siyasi ve ekonomik sonuçları olmuştur. İdeolojik olarak Ortodoks serflerin, Fransız aristokrasisine kişisel sadakatleri (*biatları*) sağlanmıştır. Siyasi açıdan, toplumda alternatif erk merkezi, erk'e dahil edilerek etkisizleştirilmiştir. Ekonomik güç ve zenginliğini kaybeden Ortodoks Kilisesi, "köy ve dağ bölgelerine sürülmesiyle"⁶³ kırlara ekonomik canlılık getirmiştir.

"Yöneten ve yönetilen sınıf arasındaki politik ve toplumsal zıtlık, kültürel, dilsel ve dini ayrılıkla daha da derinleşmiştir."⁶⁴ Soyluluk ve serflik arasındaki zıtlık üzerine eklenen etnik farklılaşmaların bir biçimde düzen içerisinde eritilmesi gerekiyordu. Katolik Kilisesi'nin dünyevi egemenlik çağrılarını altında, Kıbrıslı köylüleri kendine bağlaması, köylülerin yaşamaya başladıkları serfleşme sürecinin yarattığı tepkiler de düşünüldüğünde, oldukça güçlü. Katolik Kilisesi manastırlar dışında, aslen kentlerde, piskoposluklar bazında örgütlenmiştir. Belirli aralıklarla kurulan pazarlara sahip olan ve İslam akınları sırasında nüfusunu korumak için alçak surlarla çevrilen Kıbrıs kentlerinin nüfusu ise oldukça sınırlıydı. Buralarda açılan katedrallerle, daha çok bir piskoposluk malikânesini

andıran kentler, ruhban sınıfının gereksinimlerini karşılayacak şekilde örgütlenir. Kentsoyludan önce, kentlerdeki yönetim Katolik Kilisesi'nin düzenlediği yasalar çerçevesinde, piskoposun elindeydi. Oysa kırlar için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu durumda Katolik Kilisesi'nin, nüfusun çoğunluğu, yani köylüler, üzerindeki etkinliğinin son derece sınırlı olduğu düşünülebilir. Katolik Kilisesi, manastırlar kurma çabası içerisinde geniş bir papaz ağıyla tüm Kıbrıs kırlarına yerleşmiş bulunan Ortodoks Kilisesi'nden yararlanmak ister. Katolik Kilisesi, feodalitenin yeniden üretimi için yaratılan evlilik, vasilik gibi türel düzenlemelere müdahale eder. Tüm bunların ise, toplum bütününde verilen ideolojik hegemonya mücadelesi olduğu anlaşılıyor.

Doğu Akdeniz, şövalyeler kadar manastırların da çekim alanı haline gelmişti. "Doğu Akdeniz'deki muazzam tahkimata, Benedictin, Carmelite ve Augustine manastırları eşlik ediyordu."⁶⁵ Antikitenin yüksek uygarlığına özlem duyan keşişler, yeni bir Rönesans hareketinin belki de ön hazırlayıcıları oldular. Bir Benedictin keşişinin Roma Salamis harabelerini ziyaretindeki gözlemi ilginçtir. "Klasik yazarların düşüncelerini örnek alan keşiş, klasik sanat andaçlarını büyük bir coşkuyla gözden geçirmekte ve çağdaşlarının hiçbirinin kötü tepkileriyle karşılaşmadan onları araştırmaktaydı. Onların, uygarlığın yerini alan ve insanlığı önemsemeyen, yalnızca vahşilik ve barbarlıktan etkilenmiş olduklarını etrafına bir göz atmakla hissediyordu. Tüm sanatlar ve el işleri ilkel ve bağımlıydı; tüm bilimler kaybolmuştu; uygarlığın meşalesi olarak edebiyat kalmıştı. (...) Büyük ve muhteşem Roma uygarlığına derin özlem duyuluyordu. Constantina'nın Roma Salamis harabelerinin yanında kurulmasını izleyen elli yıl içerisinde Rönesans ruhu İtalya'da doğuyordu. (Birkaç yıl içerisinde Abelard, Cavalcanti, Dante, ortaçağ yıldızları olarak parlamış olacaktı. Nicolo Pisano, Pierre de Monstereau, Robert de Coucy, Pathenon'a eş yapımcılar olacaktı.)"⁶⁶

76 Bu çağda yazım, dolayısıyla entellektüel ve ideolojik biçimleniş, Kilise'nin tekeli altındaydı. Soyluların egemenliğinin de bu nedenle Kilise ile bir tür ideolojik eklemlenme yaşadığı söylenebilir. Kuşkusuz, bu eklemlenme kusursuz değildi. Kilise'nin evrensel egemenlik kaygıları ile yerel düzeyde hanedan ve diğer soyluların egemenlik çabalarının zaman zaman çatıştığı da olurdu. Bu çatışmaları gidermek için Kilise soylular sınıfına, yerel ve evrensel çıkarları düzenleyici öneriler derlemektedir. Örneğin, "III. Hugh'un bir arkadaşı olan Aziz Thomas Aquinas, 1270 yılı civarında *De Regimine Principum* adlı kitabını ona ithaf etmişti."⁶⁷ Aslında o çağda, başta kral olmak üzere güçlü senyörler bu tür entellektüelleri himaye etmekteydiler. Bu da düşünsel yaşamın oluşumundaki iki seçeneğin varlığını gösterir: laik senyörler ya da ruhani senyörler.

Kilisenin ideolojik düzenlemelerine önsel (*a priori*) kaynaklık eden bir diğer unsur ise üst sınıflardan başlayarak tüm toplumsal yaşantının Hıristiyanlaştırılmasıdır. Bu amaçla kilise bünyesinde üretilen dini ağırlıklı destan şiir gibi eserler, halk kültürüne kolayca eklenmişlerdir. Toplumsal sınıflar arasında kültürel etkileşimin araçları durumuna gelen bu eserler, hem üst sınıfların alt sınıflardan ve hem de alt sınıfların üst sınıflardan bazı değerler almalarına yol açmıştır. Ortodoks kültürün üst sınıfları etkilemesi, sınıflar arası kültür aktarımının önemli bir kanıtıdır.

Yaptıkları tüm bağışlara rağmen, ticari birliklerin kentlerdeki yükselişini, malikâne düzeninde örgütlenen Kilise'nin kolayca benimsemesi beklenemezdi. Cluny⁶⁸ gizemciliğine göre, "Kilisenin gözünde ticaret yaşamı, ruhun güvenliği bakımından tehlikeliydi."⁶⁹ Kilise gizemciliğinin somut bir hale geldiği, Gotik tarzda inşa edilen *Abbey de la Pais*'in (Barış Manastırı), ticari düşüncenin yılmaz savunucusu ve uygulayıcıları olan Venedikliler'in adayı ele geçirmelerinin ardından ortadan kaldırılması bu bakımdan anlamsız değildir. Tanrı Barışı hareketi, her şeyden önce tüccarları koruyan ve soyguncuları afazoz eden bir gelenek doğurmuştu. Oysa şimdi, Kilise bir malikâne senyörü olarak, toplumsal konumunu tehlikeye sokan tüccarlara karşı direniyordu. Venedikliler ise Kıbrıs'taki egemenliklerine karşı güçlü bir ortak olarak görülen Kilise'ye, kutsal manastırı başlarına yıkmakla yanıt vereceklerdir. Kilise'nin tarih boyunca farklılıklar gösteren bu uygulamaları, kendi toplumsal konumlanışına uygun düşmektedir. Önceleri ticaretin gelişimi kendi gelirlerindeki bir artışı da ifade ediyordu. Oysa, ticaretin Kilise'nin dizginlerinden çıkması, Kilise'nin toplumsal gücünü sınırlayan bir etki yapabiliyordu.

a) Manastır ve Kırsal Yaşam

Manastırların yaygınlaşması, özellikle dünyanın sonunun beklendiği X. yüzyılda büyük bir ivme kazanmış, XIII. yüzyıla kadar bu ivme sürmüştür. Kuşkusuz dünyanın sonun geldiği beklentisi, ticaretin sınırlandırılması ile tarımsal artık-ürünün yerel kullanımındaki artış süreçleri ile içice geçerek, Kilise'nin manastır örgütlenmesi şeklinde kırlara yayılmasını sağlamıştı. Feodalizmin Kıbrıs'ta kurumlaşması sırasında manastırlar, sahip oldukları malikânelerde feodal ilişkilerin yerleşmesine öncülük ederek bir Senyör gibi davranmış, feodal üretim ilişkilerinin yerleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Kıbrıs'ta kırsal alanlarda manastırların gelişimi, tarımsal ürünlerin ticarete konu olmaya başlaması, yani parasal ekonominin gelişimi ile yavaşlamıştır.

Parasal ekonominin gelişimi ile manastırların yaygınlığı veya gücü arasında nasıl bir bağlantı vardı? Manastırlar, esas olarak malikâneler düzeninde örgütlenmişti. Onların da topraklarını işleyen serfler vardı. Bu

açından ruhbanları, feodal çağın düşün tekeli büyük oranda ellerinde bulunduran aydınları olmanın dışında, laik senyörlerden ayıran önemli bir fark yoktu. Haçlı Seferleri ile Doğu'ya yönelen Batı'daki manastırlar, fethedilen topraklarda çeşitli ayrıcalık ve korumalarla birlikte malikâne-ler de elde ettiler. Dinin, sıradan yaşam üzerinde hayli etkili olduğu bu çağda, hem kötü senyörlerden kaçanların ya da kötü duruma düşen özgür köylülerin, hem de öteki dünyada yer edinmek isteyen soylu ve burjuvaların toprak ve mallarını manastırlara bağışlamaları, manastırları bu çağda temel servet kaynağı olan büyük toprak parçalarına kavuşturmuştu. Manastır yaşamı içerisinde keşiş ve rahibeler, onlara hizmet eden geniş hizmetkârları, sürekli ziyaretler sırasında orada konaklayan misafirleri ve sadakalardan pay alanlar ile, nispeten lüks bir yaşam sürüyorlardı. "Manastır sıkı sıkıya kendi içinde kapalı bir ekonomi yaşamamaktadır; para kullanmakta ve mübadele yapmaktadır."⁷⁰ Manastır malikânesinde üretilmeyen tuz, demir ve benzeri maddeler, manastır yakınlarında zaman zaman kurulan pazarlardan temin edilmektedir. Manastırlar bu nedenle ticaretin gerilediği dönemlerde, kırsal alana canlılık getiren etkiler yapmışlardır. Manastırın gücünü ortaya koyacak ihtişamlı yapıların yaptırılması, serflere özgürlüklerinin satılmasından elde edilen gelirlerin yanında, manastırlarda biriktirilmiş altın ve gümüşün tedavüle sürülmesi bu canlılığı daha da artırmıştır. Tarımsal ürünlerin ticarete konu olmaları, manastırların gelirlerinde artış sağlarken, yapılan harcamalar sonucunda gelirlerin büyük bir bölümü tüccarlara akmıştır. Ayrıca, artan manastır topraklarını işletebilmek için belirli zamanlarda toprakları serflere devretme ya da kiralama yönetimine başvurulmaya başlanmıştı. Manastırın gücündeki artış, onu yeni manastırlar kurmaya itmiş, bağlı manastırlardan ödentiler toplamış, çok uzaklarda bulunan topraklarını kiralayarak gelir elde edebilmişti. Örneğin, Ortodoks Kyyko Manastırı'nın Rusya'da dahi şubeleri oluşmuştu. Ancak ödentilerin geleneksel uygulamalardan sapması manastır gelirlerini sınırlandırmaktadır. Bu durumda manastıra bağlı serflerce işlenen başçiftliğin verimliliğini artırmak amacıyla, koşum hayvanları yenilenirken, sınırlı da olsa, gübreleme, sulama, ekimde rotasyonun uygulanması, pulluk kullanımı ve mevsimlik ürünlere ağırlık verilmesi gibi tekniklere de başvurulmuştur. İklima uygun tarımsal bitkilerin yetiştirilmesinde de bir tür uzmanlaşmaya gidilmiştir. Bu durumda manastırın, tarımsal üretimin yoğun biçimde artışına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Soylular ve kentsoyluların verdikleri bağışlar yanında, manastırların esas gelir kaynağı malikâne topraklarıydı. Bu topraklar, manastıra bağlı köylülerin angarya yükümlülükleri ile işlenen başçiftlik, ürün üzerinden nakit payın alındığı kiracılara verilen topraklar, köylülerin belirli bir bedel

karşılığı yararlandırıldığı değirmen ve fırın gibi tesislerin bulunduğu alanlardan oluşmaktaydı. Bu şekliyle Kıbrıs'taki manastırlarda tarımsal uğraş, manastır üyelerinin dışındaki köylülerce gerçekleştirilmekteydi. Bu da Batı'daki Cluny geleneği ile uyuşmaktadır. Yetiştirilen ürünler, öncelikle manastırın kendi gereksinimlerini karşılama amacı taşıdığından⁷¹, din adamlarının yaşam alışkanlıkları ön plandaydı. Din adamlarının beslenme zincirinde, hayvansal ürünler sınırlı yer tuttuğundan ve giysilerin genellikle dışardan satın alınması yoluna gidildiğinden⁷², manastır malikânelerinde hayvancılığın geliştirilmesi için özel bir çaba sarf edilmemiştir. Bayramlarda tüketilen domuz dışında, manastır ağlarında yalnızca koşum ve binim hayvanları yer alıyordu. Buna karşılık tarımsal ürünlerde yoğunlaşma (*intensif büyüme*) üzerinde duruluyordu. Manastır malikânesinde, özellikle tüketilen şarap ve tahıl yanında, aydınlanmada da kullanılan susam yetiştiriciliği özenle yapılıyordu.

Ortodoks Kilisesi'nin Latin Kilisesi'nin himayesi altına alınmasıyla, bir kısım manastır da, Basilian Ortodoks keşişlerin elinden, Benedictin Latin keşişlerinin eline geçmiştir. Ancak *Bella Pais*, XI. yüzyılın sonlarına doğru Latinlerce kurulmuştur. Manastır, katedral keşişlerinin üye olduğu Augustus'cu tarikatın yasalarıyla kurulmuş, daha sonra manastıra Benedictin keşişlerinin de katılmalarına izin verilmişti. Benedictin tarikatının en ünlü manastırı kuşkusuz Cluny Manastırıdır. *Bella Pais* manastırı, Cluny manastırı örnek alınarak kurulmuştu. Burada keşişler, insanlığı selamete götürecek yolculuğun önderleriydi. Bu nedenle nefislerine hakim olmalı ve bakir kalmalıydılar. Laiklerin cinsel tutkusu ve nikahsız birlikteliklerin yarattığı savaş ortamından Tanrısal Barış ortamına geçilebilmesi için ise Kilise'nin düzenlediği evlenmeler önerilmektedir.⁷³ Evlenme, kadın ile erkek arasındaki cinsel ilişkilerin toplumsal olarak kurallara bağlanması, bu kuralların dışındaki birlikteliklerin yasaklanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, manastırın adı (*Bella Pais*) ile amacı birbiriyle örtüşmektedir: Barış Manastırı. Cennetten kovulan Adem soyuna kötülüğün Havva'dan, yani kadından, geldiğine inanıldığından, kötülüğün kaynağını kurutma, manastırın en önemli görevleri arasındaydı. Toplumun gelecek kuşaklar içerisinde yeniden üretiminin, evlilik, kan bağı, ilk erkek evlâda mirasın aktarılması gibi belirli kurallara bağlanması, kadının her şeyden önce toplumsal konumunu ehlileştirmeyi, ona şekil vermeyi gerektiriyordu. Şeytana uyacağı düşünülen veya baştan çıkarıcı olarak görülen dul kadınların dine girmesini sağlayarak onların şerrinden korunma, akraba evliliklerinin yasaklanması, topluma düzensizlik getiren çokeşliliğin ilgası, evliliklerin Kilise denetiminde ve rahibin huzurunda yapılması, Kilise'nin kadını ehlileştirme görevini yerine getirmesi amacıyla uygulamaya konmuştur.

Böylece, *Bella Pais* manastırı sonrasında, Kıbrıs'ta kadın manastırları da yaygınlık kazanmaya başlayacaktır. Kuşkusuz, kadın manastırlarının yaygınlık kazanmasında kadının içinde bulunduğu toplumsal koşulların etkisi olmuştur. Evliliğin belirli kurallara bağlanması, yaşanan 'aykırı' birliktelikler ve zaman zaman evinin efendisi tarafından kötü muameleye tabi tutulan kadın, dışlanan/saklanan/sakınılan bir varlık durumuna getirilmişti. Her üç durumda da kadını korumanın/kadından korunmanın yolu onu hapsedmekti. *Sire*⁷⁴ sahibi senyörün şatosunda kuleye kapatılan kadın, kocası öldüğünde mirasından mahrum bırakılmak için neden manastıra kapatılmasını?⁷⁵ Manastırların bir diğer işlevi ise, soylu ailelerin toplumsal olarak üretilmiş fazla erkek çocuklarından bir kısmını, özellikle de meşru olmayanları barındırma görevini üzerine almasıdır. Bu durumda bir yandan evlilik kurumunun yaygınlaşmasıyla soy aktarımı belirli kurallara bağlanırken, diğer yandan da toplumsal olarak üretilen gayri meşruluğu ve soya zararlı olabileceği düşünülen kadın ve erkeklerinin zararsız bir şekilde barınabilecekleri bir mekan manastırlar tarafından üretilmiş oluyordu. Üyelerine çilekeş, fakat Tanrı sevgisiyle saflaşmış olduğu iddia edilen bir yaşam sunan manastır, Kilise'nin kırlardaki devamı, keşiş ve rahibeleri ise Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileriydi.

Oysa gerçekte, manastır duvarları ne ölümcül günahlardan olan homoseksüel ilişkileri, ne de kadın ile erkeğin birleşmesini engellemeye yetiyordu. Tanrı'nın kutsal ocağında, erkek ve kadın arasındaki evrensel hiyerarşiyi ve tüm düzenlemeleri bozarak yaşanan birleşmeler, hem Kilise kurumunun kendisine ve hem de soyun aktarımına ilişkin büyük bir tehlike olarak algılandı. "Manastırdaki rahipler Venedik egemenliğinin sonlarına doğru evlenmeye başladılar. Gerçekte kendilerini tek eşle de sınırlamadılar ve keşiş ve rahibe çömezlerinin çocuk sahibi oldukları görüldü."⁷⁶ Bu, Kilise'nin kurallarından açık bir sapmaydı; yani sapkınlık.. kilisenin bu kutsanmış çatısı altında dünyevi nimetlerin peşine düşen erkek ve kadınların, Kilise'nin istediği gibi bakir veya bakire kalmak yerine, gece fısıldamaları ile kilisenin düzenlemelerine karşı geldikleri iddia edilmektedir. Özgürce eşini seçmek isteyen tüccarlarca veya çokeşliliği kurallara bağlı olmadan yaşamak isteyen soylularca benimsenen bu tutum, Kilise'nin büyük tepkisini toplamıştır. Kilise, kadınla erkeğin eşitliğini simgeleyen manastıra saldırısında gecikmeyecektir. Sonuçta bu skandallar manastırı, Venediklilerce dağıtmaktan kurtulamayacaktır.

IV. Tüccar

Lusingnanlar'ın Kıbrıs'a gelmeleriyle birlikte ada, Yafa ve Tripoli ile birlikte *Levant* ticaretinin önemli bir merkezi durumuna geldi. Feodalizmin kurumsallaşmasıyla, Avrupa ticareti manastır ve şato yakınlarında kurulan küçük pazarlarla sınırlı bir düzeyde kalırken, ticarete konu olan mallarda da malikâne içerisinde üretilmeyen mallarla sınırlıydı. Ortak ölçü ve para biriminin kayboluşu, ticari gerilemenin önemli etmenlerindendi. X. yüzyılda Avrupa'ya karşı yapılan akınların durması nispeten çatışmasız, 'Tanrısal Barış' dönemine yol açmıştı. Kilise ve feodal senyörler, toplumsal yapıyı, üretimi ve buna bağlı ideoloji, siyasi yapı, düşünce sistemlerinin içerisinde yer aldığı üst-yapısal ilişkileri yeniden düzenleme çabasına giriştiler. Bu düzenlemeler yanında, üretim olanakları, Avrupa'nın hızla artan nüfusunun gereksinimlerini karşılamakta oldukça zorlanmıştı. Fazla nüfus, kilisenin cesaretlendirmesiyle Kutsal Topraklar'a yöneldi. "Her yerde çok sayıda genç kuşak erkekler, üstünde doğdukları toprakları kendilerine yer bulamayacak kadar kalabalık hissediyorlar, şanslarını başka ülkelerde denemek için büyük istek duyuyorlardı."⁷⁷ Kuşkusuz bu istek, toplumsal koşulların bir sonucuydu. Doğu'ya yönelişle birlikte, önceleri Kutsal Topraklar'a gidenlerin gereksinimlerini ve daha sonra da Kutsal Topraklar'da kazanılan alışkanlıkları Avrupa'da sürdürmek isteyenlerin istemlerini karşılama çabası, başta Kuzey İtalya ve özellikle Venedik, Cenova, Pisa gibi liman kentleri olmak üzere tüm Avrupa'da ticareti yeniden canlandırdı.

Haçlı Seferleri'nin doğurduğu pazar, Kıbrıs'ta üretimin artırılması için baskıda bulunmuştur. *Levant* ticareti ile birlikte Kıbrıs'ta, çeşitli ticaret birliklerinin oluşturduğu kentler, tarım dışı alanlarda geçim kaynağı arayan Avrupalı'ları ve özgür köylüleri üzerine çekmiş ve ayrıca zanaatların ve daha sonra manüfaktür üretiminin gelişmesini sağlamıştır. Kentlerin gelişimindeki başlıca etken, ticaretti. Buralarda üretilen mallar da, tarımsal artıqla birlikte ticarete konu olmaya başlamıştı. Eskiden bir şatonun, küçük bir pazarın ve sınırlı sayıda tesisin bulunduğu limanlar, şatonun dışında ticari birliklere ait yerleşim yerlerinin kurulması ve göçmenlerin ve zanaatçıların gelişiyle nitelik değiştirmiştir. Şato'nun ötesinde tüm kenti kuşatan surlar, yalnızca Senyör'ün değil, özellikle kentsoylunun egemenliğini korumak ve güvenliğini sağlamak için dikilmişti. Eskiden bir panayır yeri (*fora*) olan Lefkoşa ve bir liman olan Mağusa, surlarla çevrilmiştir. Bu surların inşası büyük bir işgücünü gerektirdiğinden, ada dışından özellikle Suriye ve Filistin'den kaçan özgür köylülerin emeklerine de başvurulmuştur. Kentlerin gelişimi, çevresindeki kırla karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde olmuştur. Kent nüfusunun gereksinimi olan

dayanıklı maddeleri saymasak bile, öncelikle besin gereksinimlerinin adaçerisinden karşılanması gerekiyordu. Bu da tarım ve hayvancılığın gelişimi üzerinde baskı yapmıştır. Köylü ürettiğini sattıkça, daha fazla üretiyor ve daha fazla üretmek için de çaba serfediyordu. Daha fazla üretmek Senyör'den özgürlüğünü satın alabilme olanağı demektir. Özgürleşen köylüler, kentin nüfusuna ücretli emekçi, zanaatkâr vb. olarak katılıyordu. Kentlerde, kentsoylunun hegemonyasında, kırlardan farklı bir tür belediye yönetimi belirmişti.

Ticaretin gelişimine koştur olarak ekonomik güçlerini artıran ticaret birlikleri, Fransız soyluluğunun feodal egemenliği üzerinde giderek daha fazla etkin olmaya başladılar. Soylular da kendi üstünlüklerinin maddi temelini tehdit eden bu tehlikenin giderek farkına varmaktaydı. Bu rekabette, Venedik, Cenova ve Katalonya tacirleri üslendikleri kentlerde, özellikle Mağusa ve Girne'de önemli örgütlenmelere giriştiler. Geçmiş toplum düzenlemeleri, ticaret birliklerinin gereksinimlerine hiçbir biçimde uyduurulmuş değildi. Ticari birliklerin sürekli reform baskısı sonucunda, kentler, kırlardaki soylulara karşılık, *Levant* ticareti ile zenginleşen kentsoyluların denetimine girdi. O kadar ki, kentlerde kentsoylu kendi polis örgütüne dahi sahip olabiliyordu.⁷⁸ *Levant* ticaretinin türettiği burjuvalar kendi meclislerini oluşturdular ve soyluların ticari birlikler üzerindeki yargı yetkilerini bu meclise devretmeyi başardılar. Böylece soylular ve burjuvalar arasındaki yönetim ve yargı ayrımı iyice belirginleşti.⁷⁹ Feodal siyasi yapıda kurumlaşan yönetim ve yargı yetkilerine sahip *Basse Cour* meclisi, kentsoylunun denetimine girmişti. Çeşitli ülkelerden gelenlerin oluşturdukları, aralarında dil ve gelenek farkı olan ticari birlikler, böylece kentlerde soylu, ruhban ve serflerden farklı, kendilerine ait ortak bir yargı ve yönetim organına kavuşmuş oluyordular. Lefkoşa'da on iki dilin konuşulduğu düşünülürken, ortak meclis onlar için büyük bir başarıydı. Kentlerde bir süre sonra oluşturulan yasalar yalnızca ticari birliklerin üyeleri için değil, etnik ve sınıfsal kökenine bakılmaksızın, herkes için uygulanmaya başlandı. Başlangıçta iş, veraset ve benzeri konularda geçerli olan bu yasalar zamanla genişletildi ve tüm kent yaşamı düzenlenmeye başlandı. Bu yasalar aracılığı ile bir zamanlar serf olan ve kentte özgürleşmiş olan Ortodokslar, bir Venedikli tacirin hak ve güvencesine sahip olabiliyorlardı. Bu nedenle kentleşmiş ve ticaretle uğraşan Kıbrıslılara 'Beyaz Venedikli' ismi takılmıştı.

Ceneviz, özellikle Akka'nın Haçlıların denetiminden çıkmasının ardından Doğu ticaret üslerini Kıbrıs'a taşıdı. I. Hugues döneminde Ceneviz'e tanınan ticari haklar, 1306 yılında Venedikliler'e de tanındı. İki rakip devletin ticari rekabetine koştur olarak Kıbrıs üzerinde ayrıcalıklar konusunda da rekabete girişildi. Bu rekabet sırasında Ceneviz, Mağusa

kentini ele geçirmeyi başararak burasını önemli bir ticari üs durumuna getirdi. Batı'da senyörlerden kentlerdeki haklarını satın alan kentsoylular, Kıbrıs'ta zaman zaman doğrudan işgale başvurmuşlardı.

Adanın üretim kaynaklarının dışa açılması, zorunlu bir kırsal dönüşümün de ifadesidir. Toprak ürünleri yalnızca kullanım amacıyla değil, bir değişim aracı olarak da yetiştirilmeye başlanıyordu. Bu dönemde tarımsal alanların doğal sınırına ulaşması yanında, yoğunlaşmasına bir tarımsal üretime gidildiği de görülmektedir.⁸⁰ Yine bu dönemde, tohumların ıslahı, gübreleme ve koşum tekniklerinde ilerlemeler olmuştur. Kıbrıs'ta XIV. yüzyılın ortalarından itibaren ihracata konu olan ticari birliklerin, zanaatçılara gereken hammaddeleri temin edip karşılığında parça başına belirli ücretler ödediği manüfaktür⁸¹ üretimine geçtiği de görülmüştür. Manüfaktüre konu olan ilk ürünler, kuşkusuz lüks mallardı. Kent merkezlerinde yer alan üretim merkezlerinde dış pazar için üretilen ürünlerden bazıları şunlardır: "İpek ve deve tüyü işlemeli şallar, altın işlemeli kumaşlar (*draps d'or de Cypre*), dantelalar, silahlar ve Baf elması olarak adlandırılan topaz."⁸² Böylece kent ve kır kesiminde üretimde bir uzmanlaşmaya gidildiği de söylenebilir. "Kırlar kendilerini yalnızca tarıma, kentler ise sanayi ve ticarete adadılar."⁸³ Kuşkusuz kentlerde yalnızca dış pazar için değil, kent nüfusunun gereksinimini de karşılamak amacıyla, loncalar düzeninde örgütlenen, kasap, ayakkabıcı, marangoz ve benzeri zanaatçılar da vardı. Loncaların tekelinde üretilen mallar, ölçü, fiyat ve standart birliğinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Ancak loncalar düzeninde giderek artan nüfusun gereksinimlerini karşılamak olanaklı olmadığından, ticari birlikler kentlerin erzaklarını sağlamaya giriştiler. Çeşitli malların manüfaktür üretimini örgütlediler ve bu nedenle de lonca düzenini kendi gelişmelerinin önünde engel gibi gördüler. Sonuçta, gerek ticari birliklerin lonca düzenini kaldırması yönünde Kral'a yaptıkları baskılar ve gerekse ticaretin kendi mali kaynaklarını artırdığını gören Kral'ın ticari faaliyetlere canlılık getirmek istemesi sonucunda, lonca düzeni büyük ölçüde ortadan kaybolacaktır.

Üretim kapasitesindeki ve türündeki bu artışa ek olarak kentsoylunun adadaki gücünü artıran esas kaynak, Kutsal Topraklar'ın kaybedilmesiyle, *Levant* ticaretinin Kıbrıs'a kaymasıdır: Kıbrıs için Kutsal Toprakların Moğollar tarafından alınması veya Müslüman Memlûk Sultanlığı'nın gelişimi, bölge ile ticari ilişkilere girmesine engel teşkil etmiyordu. XI. yüzyıldan itibaren İskenderiye ve Suriye limanları Konstantinopolis'in yerini almaya başlamıştı. Büyük Ceneviz ve Venedik şirketlerinin etkisiyle Kutsal Krallıklar, Avrupa'nın önemli ticaret kapılarında biri durumuna geldi. Kutsal Topraklar'ın kaybedilmesi ve Memlûklüler'e bağlı ülkelere karşı Papa'nın başlatığı abluka sayesinde Kıbrıs, ticari yolların merkez

noktalarından biri durumuna geldi. "Mağusa'da, Doğu Akdeniz'in bu en güvenli limanında Ceneviz, Venedik, Pisa, Floransa, Barselona ve Montpellier'li tacir ve bankerlerin merkez binaları açılmaktaydı. Suriye'deki şirketler yeni şubeler açmaktaydı. (...) Mağusa ticareti, Yakın Doğu'dan İran, Hindistan, Sibirya ve Çin'e ulaşmaktaydı. Halılar, ipek, kürk, porselen, cam, çömlek, fildişi, baharat, parfüm ve diğer metaller, Kızıl Deniz ve İran Körfezi yolunu izleyerek kervanlarla Akka üzerinden Suriye limanlarına taşınmakta ve buradan da Mağusa'ya ulaşmaktaydı. (...) Ticaretin getirdiği büyük refah ve kozmopolit yaşamla Mağusa, Venedik'in Doğu Akdeniz'deki rakibi durumuna gelmişti: Doğulular'la Avrupalılar'ın, Ortodoks, Latin, Maronit, Ermeni, Jakobi, Nestoryan ve diğer Doğu Kiliseleri'nin bulunduğu yerd. Tacirler, tek bir seferlerinin küçük bir bölümüyle kiliseler inşa ettirmekteydi. Soylularla birlikte saray entrikaları ve sporlarla uğraşmaktaydılar. Dağlardaki av partileri hükümdarlar düzeyindeydi. Av köpekleri, leoparlar, şahinler, bakıcıların himayesinde taşınmakta, çadır ve erzakların taşınması için deve kervanları kullanılmaktaydı."⁸⁴

Kentsoylunun kutsanma düşü⁸⁵, kendini görkemli kiliselerde dışa vurmaktadır. Soyluluğun Kıbrıs'taki simgeleri niteliğindeki Gotik geleneğin ve farklılaşmayı koruma yanlısı Ortodoks Kilisesi'nin yürüttüğü Bizans mimari geleneğinin yanında ve hatta onların karşısında, kentsoylu, önceleri *Ile de France ve Champagne*, daha sonra *Midi* ve en son da *Katalan* ve *Kuzey İtalya* stillerini benimsedi. Bu eserler, kentsoylunun, soyluluk üzerindeki hegemonyasını somutlaştırmasının yansımaları gibidir. Mimarideki bu gelişmeden farklı olarak, güzel sanatlardan edebiyat; dil kullanımına bağlı olarak soylu, kentsoylu ve köylülerde birbirlerinden ayrı alanlar içerisinde gelişti. Fransızca'yı kullanan soylular sınıfı, kendi saraylı şair tipini geliştirirken, Katolik ruhbanlar Latince ile türlü elyazmaları verdiler; çeşitli ülkelerden gelen tacirler ise kendi ana dillerindeki anlatısal eserlerle yetindiler. Ortodokslar arasında da halk şarkıları yaygındı. Dildeki bu ayrılık, edebiyatın tatmin edici bir düzeye ulaşamamasının önemli nedenlerinden birini oluşturur.

Kentsoylunun kendi iç rekabeti de yok değildi. Doğu Akdeniz ticaret yolunun egemenliğini ele geçirmek için verilen mücadeleler, İtalyan denizci cumhuriyetlerini, Kıbrıs özelinde ise özellikle Ceneviz ile Venedik'i karşı karşıya getirmişti. Güçleri arttığı oranda, soyluluk üzerindeki dolaylı hegemonyalarını doğrudan hegemonyaya dönüştürdükleri de oluyordu. Cenevizliler'in Mağusa'yı denetimleri altına almaları buna örnek gösterilebilir. Bu doğrudan müdahalelerde, soylu sınıfı, farklı etnik kökenli burjuvazilerle dengeler oluşturma yolunu seçiyordu. Cenevizliler'in Mağusa'yı ve bir süre sonra Girne'yi işgalleri, soyluluğu

kaçınılmaz olarak Cenevizliler'e rakip olabilecek bir güce, Venedikliler'e yöneltecektir.

Cenevizliler'in Mağusa'yı ele geçirmeleri ile "Ceneviz'li olmayan şirketler, Mağusa Limanını boykot ettiler."⁸⁶ Mağusa Limanı boykotu, ticari ilişkilerin sınırlandırılmasına yol açarken, kârlarını artırmaktan başka birşey düşünmeyen ve Memlûklüler'e yüklü miktarda ödedikleri vergileri karşılamaya çalışan Cenevizliler'in köylülerin nakdi vergilerini yüksek oranda artırmaları, köylülerin kitlesel olarak toprağı terketmelerine, dağlık arazilere kaçmalarına, özgür köylülerin ise topraklarını manastırlara bağışlayarak yarıcı olarak çalışmalarına neden olmuştur. Çoğu kez kendilerine senyör olarak Kilise'yi seçen köylüler, bir yandan vergi muafiyeti kazanırken, bir yandan da güçlü bir korunma sağlamaktaydılar. Kilise ise bu sayede gücünü gittikçe artırarak, adadaki en büyük Senyör haline gelecektir. Kentsoylunun kendi arasındaki rekabete ek olarak, Avrupa'da İtalyan ticari birliklerinin yüksek tekel fiyatlarının yarattığı hoşnutsuzluk sonucunda giriştikleri yeni deniz yolları arayışı, Doğu Akdeniz ticaretine önemli darbeler indirmiş, manüfaktürleri dağıtmış ve tarımsal üretimde büyük düşüşlere yol açmıştır.

Manüfaktürde istihdam edilen kitlenin yeniden kırlara salınmasının kırsal üretimi artırması beklenirken, bu düşüşler niçin yaşanmıştır? Tarımsal üretim, nicel olarak düşme bile, üretimin ihracata konu olan kısmında önemli düşüşler yaşandığı kesindir. Manastır ve kilise topraklarının vergiden muaf oluşları, bu topraklar üzerinde üretilen ürünlerin üretici ve kilise tarafından kullanılması, ticari üretimi önemli oranda sınırlandırmıştır. Böylece Lusingnanlar'ın adaya yerleşmelerinden sonra tarımsal alanların ticarileşmesi süreci, Lusingnanlar'ın adadaki son döneminde, ters yönde (*vice versa*) çalışarak tarımsal üretimi ticarete konu olmaktan çıkartmış, ürünlerin yerinde kullanımı yaygınlaşmıştır. *Perperiarci*'lerin⁸⁷ kendi topraklarını Kilise ve manastırlara devredebilmeleri, feodal senyörlerin güçlerinin tamamen ortadan kalktığına da göstergesidir. *Perperiarci*'ler böylece ağırlaşan yükümlülüklerden kurtulma olanağına kavuşurken, özellikle de Katolik Kilisesi, kentsoylu ve soyluluğa karşı daha etkin ekonomik ve politik güç durumuna geldi. İlginçtir, Katolik Kilisesi'nin yükselen bu gücü karşısında Kral, bir denge unsuru olarak Ortodoks Kilisesi'ni yeniden güçlendirmeyi deneyecektir.

a) Kıbrıs: Avrupa Ticaretinin İleri Karakolu

Bizans'ın Avrupa'daki ileri karakolu durumunda olan Venedik, yüzyıllar boyunca Akdeniz ticareti üzerinde bir engel teşkil eden İslam akınlarına rağmen, Konstantinopolis'in gereksinimlerini karşılamak üzere oluşturduğu ve savaş gemileriyle korunan ticaret filosu sayesinde, ticari

yaşamını Karadeniz kıyılarından Adriyatik kıyılarına kadar sürdürmeyi başarmıştı. "Ticaret anlaşmaları, İslam pazarında Venedikli tüccarlara ayrıcalıklı bir durum sağlıyordu."⁸⁸ Haçlı Seferleri, Bizans'ın istemlerini karşılayan bu ticaret kentinin, ticarete daha sonra girişen diğer kentlere karşı açık bir üstünlük sağlamasına yardımcı oldu. Venedikliler, Bizans'a ve İslam dünyasına, Dinyeper ve Don kıyılarında kurdukları ticari birlikler aracılığı ile yakaladıkları köleleri, kereste ve demiri satarken, Haçlı Seferleri ile Konstantinopolis, Aleksandra ve Doğu Akdeniz'den gelen ipekli kumaşları, baharatları, egzotik ürünleri ve lüks maddeleri de Avrupa'ya sattılar. Avrupa'nın yün kumaşlarını ihraç ettiler. Venedik'in ticari gücü, X. yüzyıldan itibaren Doğu-Batı ticaretindeki öneminin artması, I. Haçlı Seferi sırasında Suriye ve Filistin'deki çeşitli kentlerde koloni kurma olanağı bulması ve Normanlar karşısında Bizans'a sağladığı destek sayesinde Konstantinopolis ticaretinde elde ettiği ayrıcalıklarla, alabildiğine artmıştı. IV. Haçlı Seferi, Yunan adalarının bir bölümünün alınmasına ve Doğu yolları üzerinde konaklama yerleri elde edilmesine yardım ederken, Konstantinopolis'te kurulan konaklama yerleri ile tüm Karadeniz ticareti üzerinde büyük olanaklar elde ediliyordu. Venedik, Doğu ticareti yanında Batı'ya da yönelmiş, Cebelitarık aracılığı ile İngiltere ve Baltık kıyılarına doğru ticaretini genişletmeye girişmişti. XIII. yüzyılın sonlarına doğru ticari gücü ona *Florin* ile birlikte Avrupa'nın en güçlü para birimi olacak olan *Duka*'yı basma olanağı vermişti. Ancak Venedik'in bu ticari yükselişi, çatışmasız olmadı. Başta Ceneviz olmak üzere pek çok İtalyan ve Katalan kenti ile girişilen ticari rekabet, sürekli savaşlara yol açmaktaydı. Ancak bu kentlerin hiçbiri Venedik'in ticari gelişimini engelleyemeyecektir.

Türklerin Balkanlar'daki ilerlemesi, Karadeniz ticaretinde önemli gerilemelere yol açtı. Mısır ve Suriye'nin Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılması, Doğu Akdeniz ticaretini sekteye uğrattı. Venedik, Doğu Akdeniz'deki ticari gücünün gerilemesine karşı direnç gösterdi ve Kıbrıs'ı bir askeri ve ticari üs olarak kullanmak üzere ele geçirdi. Kıbrıs'ta Kral, halihazırda güçlenen Kilise'ye ve baronlarına karşı, erk'i merkezileştirmek amacıyla mücadele etmekteydi. Kral, güçlenen Katolik Kilisesi'ne karşı ise Ortodoks Kilisesi'ni güçlendirmeyi deneyecekti. Baronlara karşı oluşturulacak merkezi bir ordu için gereksinim duyulan mali kaynaklar ise yalnızca ticari birliklerde vardı. Ayrıca her an egemenliğini tehdit eden ticari birliklerin de birbirleriyle dengelenmesi gerekiyordu. Kent ticari birliklerinin en güçlülere arasında yer alan Venedik ve Ceneviz, rekabetlerini Kıbrıs üzerinde birbirlerine karşı üstünlük sağlama şeklinde dışa vuruyorlardı. Nitekim, Ceneviz, Mağusa ve Girne'yi ele geçirerek Venedik'e karşı üstünlük sağlarken, karşılığında Kral'ın

düşmanlığını kazanmıştı. Kuşkusuz bu durumda, Kral'ın zorunlu olarak Venedik'e yakınlaşmaktan başka bir seçeneği yoktu.

V. Ve Köylü

Bizans'tan artan kalan köylü nüfus, Batılı egemen sınıfın - soyluluğun - öncülüğünde serfleşme⁸⁹ sürecine girer. Toplumda kutsanan doğal ayrışma/katmanlaşma, Kıbrıs'ta 'etnik' bir özle örtüşüyordu. XX. yüzyıl bakış açısı ile konuya yaklaştığımızda bu ayrılığın bir tür ulusalcı ideolojinin kaynağı olabileceği bile düşünülebilir. Oysa burada bazı noktaların açılması gereklidir: Soylu-serf katmanlaşmasının özü değişiyor muydu? Serfleşme sürecinde köylülerin soylular sınıfına tepkileri Avrupa'dakinden farklı olmuş muydu? Soylular için Avrupa'daki bir serfin taşıdığı önem ile Kıbrıs'taki serfin önemi arasında salt ırki nedenlerle bir fark oluşmuş muydu? Ve köylülerin serfleşmeye karşı tepkilerinin kaynağını ulusçuluk gibi günümüzün kavramlarıyla açıklamak ne kadar anlamlıdır? Bu bir 'anakronizm' (farklı dönemlerin tarihsel olaylarını bir-biri ile ilişkilendirme) tehlikesi doğurmuyor mu? Katolik Kilisesi'ne karşı verdiği düşünsel hegemonya mücadelesinde, Ortodoks Kilisesi'nin serfleşme süreci içerisine girmiş bulunan köylülerin tedirginliklerinden yararlanarak onları örgütlemesi, hem dağınık parçalar halinde (*membra disjecta*) bulunan köylüleri bir araya toplamış, hem de hegemonya mücadelesinde Ortodoks Kilisesi'nin bu şekilde güç kazanmasına yol açmıştır. Gerçekte adadaki "Ortodokslar, 'serf' olarak Frank soylularına boyun eğdiler"⁹⁰. Demek ki, Ortodoks Kilisesi bir yandan adadaki Ortodoksları yabancı güçlere karşı örgütleyen bir kurum olarak düşünülebileceği gibi, diğer yandan da iktidar bloku (yani devlet kurumlarının) içinde serflerin soylulara karşı sadakatlerinin toplumsal bir aracı olarak da görülebilir. Ortodoks Kilisesi bu ikinci rolü hem Latinlerin hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun adaya yerleşmesinde oynayacaktır.

Kıbrıs'ta kırsal nüfusun serfleşmeye karşı direncini kavrayabilmek için, onların Bizans İmparatorluğu dönemindeki toplumsal konumları ile bir karşılaştırma yapmak yerinde olacaktır. İmparatorluk gelirleri tarımsal kaynaklıdır. Her il, mali sınırlara bölünüyor ve her idari ayırım, toprağın değeri üzerinden vergilendiriliyordu. Bu, toprakta verimliliğin korunmasını sağlarken, köylüler yaşadıkları topraklara bağlanıyordu. "Köylülerin adlandırdığı gibi bu *kolon* koşulları, ekonomik gerekliliğin bir sonucu olarak yavaş gelişmiş ve konumları İmparator Justinian tarafından kurala bağlanmıştı. Bu kurala göre vergi toplanması toprakla sınırlandırılmıştı. Yasa onların kişisel haklarını korumakta, tasarruf haklarındaki değişmezliği güvence altına almaktaydı."⁹¹ Oysa şimdi köylüler,

senyörün üzerlerindeki siyasi gücü ve yargısal adaleti karşısında savunmasızdılar. Angaryaya koşulan birer üretim araçları durumuna gelmişlerdi. Kıbrıs'ta köylülerin serfleşmeye karşı ortaya koydukları tepkinin kaynağı, toplumsal konumlarındaki bu gerileyiştir.

Serfleşen Ortodoks Kıbrıslılar'ın önemli bir bölümü, kırların ticarete yeniden dahil olması ile kral, baron, şövalye ve kiliseye ait malikânelerde doğrudan çalışmaya zorlandı. Malikâne, senyöre ait başçiftlik ve *mansus*-lardan oluşmaktaydı. Başçiftlik en iyi topraklardan oluşmakta, senyöre hizmet eden çeşitli hizmetçilerin kaldığı evler yanında, ambarlar, ahırlar, ağıllar, mutfak, fırın, yağ ve un değirmeni, üzüm sıkma cendereleri, mahzen ve benzeri tesisleri kapsamaktaydı. Serfler, zaman zaman tehlikeye giren kendi yaşamlarını idame hakları dışında, malikânelerde tamamen senyörün egemenliğine tabi idiler.

Toplumsal hiyerarşinin en alt basamağında yer alan köylü tabakasına *Patrici*⁹² denilmekteydi. Bunlar senyöre ait başçiftliklerde çalışmaktaydılar. Bu topraklarda üretilen ürün tamamen senyöre aitti. Bir süre sonra serflerin barınak ve yiyecek gereksinimlerini sağlamakta zorlanan senyörler, topraklarını serflere, üretilen üründen pay almak kaydıyla devrettiler. Böylece daha zahmetsizce üründen pay alma hakkına kavuştular. Emek-ranttan aynî-ürüne geçişle oluşan bu sistemde, senyörün ürün üzerinde belirli oranda pay almaya devam ettiği malikâneler tamamen parçalara bölünmüş, köylü toprağı üzerinde miras hakkına kavuşmuştur. Malikânenin serfler arasında dağıtılan bu topraklarına *mansus* denilmekteydi. Bu toprakları işleyen köylü tabakasına da *Perperiarci* adı verilmiştir. *Perperiarci*'lere verilen toprağın tasarruf hakkına karşılık onlardan belirli oranda aynî-ürün alınmakta ve angaryaya koşulmaktaydılar. Bu şekilde hem *Patrici* ve hem de *Perperiarci* tabakası içerisinde angarya devam etti. Avrupa'da malikâne topraklarının tamamı mansuslara sahip serfler (*Perperiarci*'ler) tarafından işlenirken⁹³, "Kıbrıs'ta *patrici*'lerin varlığına XVI. yüzyıla kadar rastlanmıştır."⁹⁴ Her serf, kapalı tarla sistemine özgü topraklar içerisinde kendi tasarrufundaki tarlaları çitle çevirir ve senyörün evinin yakınlarında toplu bir şekilde evini inşa ederdi. Böylece bir tür köy oluşumuna rastlıyoruz. Buralarda nüfusun Ortodoks veya Katolik olmasına göre kiliseler kurulmakta, papazın geçimi de malikânedan sağlanmaktaydı. Bu toplulaşma alanlarına kentlerde varlıklarını sürdüremeyen zanaatçılar da sığınmıştı. Bu şekilde malikâne büyük oranda kendine yeterli bir birim durumuna dönüşmüştür. Malikâne topraklarında geri üretim tekniklerinin kullanılıyor olması, pazarlanabilecek ürünleri sınırlandırıyordu. Oysa Kıbrıs'ta gerek Haçlıların ve hacıların gereksinimlerini karşılamak ve gerekse Avrupa'ya ihracatta bulunmak amacıyla, pazarlanabilecek artığın miktarını artırma konusunda bir baskı

yaşanıyordu. Bu dönemde, genişlemesine (*extensive*) tarımsal gelişme sınırlarına ulaşılmış, pazarlanabilecek ürünü artırmak için ayrıca yoğunlaşmasına (*intensive*) bir tarımsal gelişme de yaşanmıştır. Tarımda yapılan reformlar konusunda bilgi verici nitelikteki ibareler, Kıbrıs'ın Osmanlı yönetimine geçtiği yıllarda II. Selim'in sürgün hükmünde⁹⁵ yer almaktadır. XI. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar ticari baskının da sonucunda hızlı bir tarımsal gelişmenin olduğu düşünülebilir. Bu gelişmeler, daha fazla artıkkürüne el konmasına yol açtığından, Kıbrıs'ın zengin senyörleri, lükse ve zevk-ü sefaya fazlaca zaman ayırabilmiştir. Senyörlerin lüks gereksinimlerini karşılamak amacıyla çeşitli zanaatkâr grupları loncalar düzeninde örgütlenmiş ve özgür köylüler inşaat ve diğer işlerde çalışmak üzere, ticaretin yeşerdiği kentlere yönelmiştir. Bu da emekçi kitleler arasındaki yaşam koşullarının önemli ölçüde farklılaşmasına yol açmıştır.

Nüfus genelinde baktığımızda soylular, ruhbanlar ve kentsoylunun şaşaalı yaşamlarına karşılık köylüler, özellikle de serfliğin kurumlaşması sürecinde derin sefalet içerisinde, ağır yükümlülükler altındaydı. O kadar ki, Dante *İlahi Komedyâ*'da bu sefalete değinmeden edemiyor:

Herkes inansın ki, Lefkoşa ile Mağusa,
ötekilerden hırslı olmayan
başlarındaki vâhşi hayvanlardan
şikayet ve acı acı feryat ediyor.⁹⁶

Senyör'ün serflerden sağdığı ürün içerisindeki payını artırma çabası, esas olarak elde ettiklerini daha fazla ticarete dahil etmek uğraşı yüzündendi. Ayrıca, serflerin senyöre ait baş çiftlikte de çalışma zorunluluğu, güçlükleri daha da artırıyordu.

Düşük teknolojik düzeyde üretimlerini sürdüren serfler, kendi varlıklarını sürdürmek ve toplumsal yaşamlarını yeniden üretmek için *mansus*larda ağır bir tempoda çalışmak zorundaydılar. Pazarın gelişmesi ise, malikânelerin kullandıkları malların çoğunu üretme zorunluluğunu ortadan kaldırdı. Üstelik senyör de artan ticaretle uğraşmaya başladıkça, malikânesiyle birlikte ticari bağımlılığa girmiş oluyordu. Bu bağımlılıklara karşılık parasal gelir elde etmek için senyörün zaman zaman serflerine özgürlüklerini sattığı da oluyordu.⁹⁷ XIV. yüzyıldan itibaren serflerin pek çoğu, bu ticari gelişme sonucunda, senyör payı ve kendi gereksinimleri üzerinde ürettiklerini, canlanan kent pazarlarında satarak özgürlüklerini kazanma yolunu da bulmuştu. Bu gruba *Lefteri* veya *Francomati* denilmekteydi. Kırkların ticarete konu olan ürünlere isteminin artmasının yarattığı dönüşüm sonucunda, serfliğin nitelik değiştirerek emeklerinden başka satacak bir şeyleri kalmayan emekçiler şeklinde önceki yükümlülüklerinden özgürleşmesi⁹⁸, özgürleşen kitlenin ise manüfaktürlerde çalışmaya başlaması, işçi sınıfının ilk nüvelerinin

habercisi olmuştur. Özgür köylülerin diğer önemli bir kısmını da, Suriye ve Filistin'den göç eden Katolikler oluşturuyordu.⁹⁹ Dış göçle sağlanan emek artışı ve parasal ilişkilerin yaygınlaşması, serf yükümlülüklerinin emek-rant ve aynî-ranttın, parasal-ranta dönüşmesi üzerinde etkili oldu. Bu dönüşümün bir diğer etkisi de özgür köylülerin kilisenin topraklarında ortakçılık veya yarıcılık şeklinde üretime katılmalarıdır. Böylece eskiden serflerini angarya ve aynî-ürüne tabi tutan malikâneler, göç yüzünden, giderek, doğrudan üreticileri olan serflerini kaybetme tehdidi yaşadılar. Bu tehdit altında senyörler, serflerinin toplumsal konumlarını yeniden düzenlemek zorunda kalarak, köylülerin toplumsal konumlarını eskiye oranla nispeten iyileştirdiler.

XVI. yüzyılın başından itibaren Doğu Akdeniz ticaretinin önemini yitirmesi ile bir süredir devam eden ekonomik durgunluk, özgürleşmiş kentli emekçilerle birlikte özgürleşmiş köylülerin de ada dışına göçüne¹⁰⁰ neden oldu. Buna 1483'te on yedi ay süren veba salgını ve burjuvazi ile soyluluk arasındaki siyasi kargaşa da eklenince, süreç tersine işlemeye başladı. Emeğin sınırlanması, senyör için kıraç olanlardan başlayarak boşalan tarlalar ve daha az aynî ve parasal gelir demektir. Levant ticaretinin gelişmesi döneminde lüks tüketime ve şaşaaya alışmış senyörler için bu durum, yaşam düzeylerinin düşmesi anlamına geliyordu. Ayrıca, Avrupa'ya Yeni Dünya'dan akmaya başlayan gümüş ve altının oluşturduğu enflasyonun yarattığı fiyat baskısı da yıkıcı bir biçimde duyumsanmaktaydı. Yaşam düzeylerini korumak isteyen senyörler, serflerin yükümlülükleri olan aynî ve emek türündeki ödentileri daha da artırmaya giriştiler. Örneğin önceleri "1/6 olan aynî ürün miktarı, zamanla 1/5 ve daha sonra da 1/4'e"¹⁰¹ yükseltilmiştir. Böylece emeğin bol olduğu dönemde köylülere özgürlüklerini satan ve angarya yükümlülüklerini paraya çeviren senyörler, artık bu eğilimlerinden vazgeçmiş oluyorlardı. Üstelik, nüfusun azalması, tarımsal üretimde değişikliklere gidilmesi konusunda baskı da yapmıştır. Boşalan tarlalar, tarıma göre daha az emek gerektiren küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapılabileceği alanlardı. Senyörler elde kalan serfleri diğer hizmetler yanında hayvan bakıcılığına da koştular. Ne var ki, manüfaktürün gerilemesi nedeniyle, koyunlardan elde edilen yün işlenememekteydi. Oysa, İngiltere'de manüfaktürle birleştirilen yün işlemeciliği, kapitalizmin gelişimine katkı yapacaktı. Hayvan besiciliği için, kiracı veya yarıcıların kullandıkları alanlar, senyörlerin el koymak istediği alanlar durumuna geldi. Bu durumda özgür köylülerden oluşan kiracılar ya serfleşecekler, ya da adayı terk etmek zorunda kalacaklardı. Çoğunluğu ikinci yolu seçip ada nüfusunun azalmasına neden oldular. Köylülerin durumunun kötüleşmesi, serfler ile senyörler arasındaki çatışmalara zemin hazırlamaktaydı. Gerçekten de

Osmanlılar'ın Kıbrıs'a gelmelerinden önce köylüler arasında yaşanan huzursuzlukların kökeninde bu yatmaktaydı. Osmanlılar, bu hoşnutsuzluklardan yararlanarak adada kolayca yerleşebileceklerdi.

Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin Latin Kilisesi'ne dahil edilmesi ile soylu ve Latin ruhbanların toplumda alternatif olabilecek bir iktidar merkezini kendi lehlerine özümsemesi, serflerin senyörlere bağılılıklarını sağlamıştı. Ortodoks Kilisesi, eski toplumsal konumunu yeniden kazanma girişimi olarak bu huzursuzluklardan yararlanmaya çalışırken, serfler için Kilise, kendi huzursuzluklarını dile getirme aracı oldu. Ortodoks papazların Osmanlı İmparatorluğu'nu Kıbrıs'a davet etmeleri, aynı zamanda, huzursuzluklar yaşayan serflerin istemlerinin bir dışavurumuydu.

VI. Son Birkaç Söz

İnsanlığın gelişimi, belirli çağlarda özgün üretim ve mübadele ilişkileriyle bağlantılı olup, çağa özgün siyasi, ideolojik, düşünsel özellikleri de içerir. Ekonomik artığın temel karakterinin 'tarımsal' olduğu pre-kapitalist üretim tarzlarından biri olan feodalizmi diğerlerinden farklı kılan 'ayırteci özellik' (*defferentia specifiçi*), kişiye bağılılığı temel alan soyluluğun malikâneler düzeninde, senyörün yönetsel (*regalien*) haklarını kullanarak, serflerin ürettikleri artık-ürüne çeşitli şekillerde el koymasındır. Bu haklar üzerinde, Kral ve kilisenin iki taraflı etkisi olmasına rağmen, el koyma şekli ekonomik süreçler içerisinde olmamaktadır. Ekonomik artığa ya da doğrudan-üreticinin kendi yaşamı için gerekli oranın üzerindeki ürünlere el konulması, doğrudan-üreticiler üretim araçlarından kopartılamadıkları ve henüz onlara sahip olmayı sürdürdükleri için, ancak ve ancak ekonomi dışı yollarla yapılabilmektedir. Oluşturulan siyasi yapı, tarımsal artığa el koyabilecek şekilde örgütlenmiştir. Üretilen toplumsal artığın yerel kullanım zorunluluğu, siyasal erk'i parçalamıştır. Ekonomik olduğu kadar siyasi bir kurum olan malikânenin, atadan yeni kuşaklara aktarımı, özgül evlilik sözleşmesiyle düzenlenmektedir. Evlilik kurumu, üretim tarzının yeniden üretilmesi konusundaki merkezi işlevi nedeniyle, toplumsal evrime paralel olarak sürekli şekillenecektir. Kilise, evrensel gücünü korumak ve 'kötülüğü' dünyadan kovmak amacıyla cinselliğe müdahale etmekte ve evlilik sözleşmesini 'kutsamaktadır'. Evlilik kurumunun toplumsal olarak düzenlenişi, erkek-atayı temel alarak uygulanan miras aktarımı, bu sisteme tehdit oluşturabilecek ekber evlât dışındaki erkek çocukların bir biçimde malikâne dışına itilmelerini gerektiriyordu. Malikâne dışına itilen erkek çocuklar ise toplumsal olarak maceraların içerisine sürükleniyordu. Kısaca söylemek gerekirse, maceralar toplumsal olarak üretiliyordu. Toplumsal olarak üretilen bu maceralar, yüzyıllar

boyunca dünyayı etkileyecek olan Avrupa'nın Kutsal Topraklar'a yönelmesini ve Haçlı Seferlerini hazırlamıştır. Guy de Lusingnan da Doğu'ya göçen ve Kıbrıs'ta bir krallığa sahip olmayı başarabilen şanslı bir maceracıydı. Ancak, Doğu'ya gelenlerin tümünü aynı akıbetin beklediği söylenemez.

Kıbrıs'a gelen bu maceracılar, Fransa benzeri bir toplumsal yapıyla karşılaşmadılar. Soylu ve serflik burada oluşmamıştı. Köylülerin serfleştirilmesi ve malikâne düzenin yerleşmesi, köylüler arasında derin hoşnutsuzluklar yaratmıştır. Ancak, ticaret ile sağlanan ekonomik gelişme, malikânelerin ürünlerini dış pazarlara açarken, serfler de nispeten daha iyi bir duruma kavuştular. Kıbrıs'a yerleşen soylu aileleri, bir süre sonra nispeten sabitleştiler. Mirasın aktarım aracı olarak aile kurumu da sürekli bir evrim geçirecektir.

Savaşkanlığın yüceltiği bu çağda, gerek tarikatlar şeklinde örgütlenen yarı ruhani şövalyeler, gerekse senyörlerin evlerinde barınan ve senyöre *biat* bağı ile bağlanan şövalyeler, Kıbrıs'ta soylu sınıfın içerisinde ayrıcalıklı bir tabakayı işgal ettiler. Ruhani kültüre alternatif ama ona doğrudan karşıt olmayan bir kültür yarattılar. Toplumsal yapıdaki dönüşüm, özellikle erk'in Kral tarafından merkezleştirilme çabaları, şövalyeliğin önemini giderek azaltmış, onları Kral'a bağlı askerlere dönüştürmüştür.

Akrabalık ilişkileri kilisenin çabalarıyla düzenlenmekteydi. Böylece kendisi de bir senyör olan Kilise, bir yandan soyluluğun ideolojik egemenliğini pekiştirme çabasına girişirken, diğer yandan aşağı sınıfların dinini (Ortodoks Kilisesi'ni) kendi bünyesine alarak serflerin düzene itaatlarını sağlamıştır. Böylece toplumun görünürde Hıristiyanlaşması, daha doğrusu Katolikleşmesi gerçekleştirilmiş oldu. Manastırlar, kırsal alana ekonomik bir canlılık getirirken, ideolojik olarak kilisenin etkinliğini artırmıştır. Manastırdaki üretim, öncelikle manastırın ya da ruhbanların gereksinimlerini karşılamak üzere yapılırdı. Manastırda üretilmeyen ürünler, satın alınma yoluyla temin edilmekteydi. Bu nedenle, ticaretin gerilediği dönemlerde dahi, manastır bir ticari canlılık sağlamaktaydı. Evlilik kurumunun manastır üyelerine yasaklanması onları gizli ilişkilere yönlendirmiştir. Bu durumda kutsal hiyerarşiyi bozduğu savlanan ortak manastırlar, sapkınlıkla suçlanmıştır.

Ticaretin Haçlı Seferleri ile canlanması, Kıbrıs'ı çeşitli ticari birliklerin üssü durumuna getirir. Canlanan ticaret, Kıbrıs'a da yansımış, dış pazar için üretimi kamçulamıştır. Bu da tarımsal üretimde reformlara yol açmıştır. Ticaretin canlanmasının etkileri herşeyden önce kentlerde görüldü. Ticarete konu olan malların, ticari birliklere ait manüfaktürlerde üretimine gidilmesi, özgür köylüleri kentlere toplamış, kentlerdeki artan

nüfusun gereksinimlerini karşılamak üzere ise köylerden gelen zanaatkârlar loncalar şeklinde örgütlenmişlerdir. Haçlıların Kutsal Topraklar'dan çekilmesiyle Kıbrıs'ın ticari önemi daha da artmış, kentsoylu sınıfı oldukça güçlenmiştir. Güçlenen kentsoylu, egemenlik konusunda soylulukla giriştiği mücadelelerde kentlerin yönetimini eline geçirmiştir. Kral'ın başkanlık ettiği soyluluk meclisine karşılık, kentsoylu kendisinin tabi olduğu yasaları kendi meclisinde hazırlamaya girişmiştir. Kral, parasal ekonominin gelişmesi ile sağladığı paralı askerler sayesinde, vasallarının egemenlik alanlarına karşı başlatığı mücadelenin sonunda, erk'i merkezileştirmeyi başarır. Ancak bu merkezileşme fazla uzun süreli olmadı. Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu ile Doğu Akdeniz'deki mücadelesi, onu Kıbrıs'ı ele geçirmeye ve Kıbrıs'ı askeri ve ticari bir üs olarak kullanmaya itmiştir. Okyanus yollarının keşfi ise Kıbrıs üzerinden yapılan Doğu Akdeniz ticaretinin önemini azaltmıştır. Bu da ekonomik gerilemenin başlangıcı olmuş, salgın hastalıklar ve dış göçler ekonomik gerilemeyi hızlandırmıştır.

Bizans'tan devreden köylü nüfusun serfleşme sürecine girmesi, derin toplumsal hoşnutsuzluklar yaratmıştı. Ekonomik gelişme, serflerin bir kısmının özgürleşmesine, bir kısmının ise yükümlülüklerinin azalmasına yol açmıştı. kilisenin ideolojik hegemonyasını pekiştirmesi ile serfler, düzene kazandırılmıştır. Buna rağmen köylülerin yaşam koşulları oldukça zordu. Artık-ürüne el koyma biçimi önceleri emek-rant ve aynî-ranta dayalı iken, ekonomik gelişme ile parasal ranta da dönüşecektir. Senyörlerin para gereksinimi, zaman zaman serflerin kendi özgürlüklerini satın alabilmelerine yol açıyordu. Bu durumda ortaya çıkan köylüler, ya bir Senyör'ün veya kilisenin yarıcılığına girişmekte, ya da kente göç etmekteydi. Ancak ekonomik gerilemenin başlaması ile gündeme gelen dış göç ve salgın hastalıklar, emeğin miktarını azaltırken değerini yükseltti. Senyörler ellerinin altında bulunan serflerle topraklarını işleyebilmek ve eski şaşaalı günlerini sürdürebilmek için serflerin yükümlülüklerini artırma çabasına giriştiler. Bu nedenle toprakta kitlesel terkler baş gösterdi. Topraktaki toplu 'terk'ler, senyörlerle serfler arasındaki çatışmalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs'ı fethinden önce yaşanan toplumsal huzursuzluğun kaynağıdır.

Değerler sistemi de maddi, siyasi ve ideolojik yapıların dönüşümünden etkilenmekte ve evrime uğramaktadır. Ekonomik canlanma döneminde, tarımsal alanlarda yoğun ve yaygın gelişme, ilerleme düşüncesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. O çağa kadar süregelen antikiteye duyulan özlem, yerini giderek daha parlak bir gelecek umuduna bırakmaktadır. Bu umut, yapı tekniği içerisinde tonozların ilk kez kullanıldığı Gotik mimari tarzda kendini dışa vurur. Geçmiş artık yeni'nin alternatifi olmak-

tan çıkar. Gönenç içindeki kentsoylunun lüks tüketim tutkusunu egzotik mallarla tatmin etmesi, onun kiliseye, veya Tanrı'nın onun için hazırladığı cennete verdiği değeri hiçbir zaman ortadan kaldırmadı. Bunun en güzel göstergesi, burjuvalar tarafından Mağusa surları içerisine inşa edilecek onlarca kilisedir. Ekonomik gerileme dönemlerinde ise geçmişe özlem yeniden canlanacaktır. Bu çağ boyunca, aydınların çoğunun kökeni kilise idi; ancak kilisenin yanında senyörler tarafından da bir himaye sistemi kurulmuştu. Lusingnan yönetiminde, Kilise Latince'yi kullanırken, soylular Fransızca, köylüler Ermenice, Arapça ve Rumca kullanmaktaydı. Ticari birlikler ise kendi mahallerinde, kendi ülkelerinin dillerini kullanıyordu. Bu çağlarda Kıbrıs'ta dilsel bir bütünlüğün olduğu söylenemez. Venedikliler'in Kıbrıs'a yerleşmeleri ile Fransızca'nın yerini İtalyanca'ya bırakmasının dışında bu konuda önemli bir değişiklik de olmayacaktır.

Bu çalışma ile Kıbrıs Feodalizmi'nin I. Haçlı Seferi'nin başından Venedik döneminin 1571'de kapanışına kadar kısa bir çözümlemesine girişilmiştir. Çalışma, bu dönemdeki sosyo-politik sistemin evriminin her aşamasını içermediği gibi, tüm toplumsal çatışmaların sergilenmesine de girişmemiştir. Buna karşın, çalışma, bu dönem içerisindeki başlıca karakterlerin ana özelliklerine, birbirlerine ve kendilerine karşı tutumlarının üzerine ışık tutma amacı gütmüştür. Alegorik bir yaklaşımı benimsemiznin ana nedeni, klasik bir yaklaşım içerisinde kaybolabilecek bu karakterleri kristalleştirebilme olanağı idi. Bu ana karakterler nelerdir? Birinci olarak soylu, çünkü hepsini yönetiyordu; ikinci olarak şövalye, çünkü hepsini koruyordu; üçüncü olarak rahip, çünkü hepsine sonsuz kurtuluş için kutsal bir yol öneriyordu; dördüncüsü tüccar, çünkü hepsine bir şeyler satıyordu; ve sonuncusu köylü, çünkü hepsi için çalışıyordu. Geriye bir de değinilen bu ana karakterlerin Kıbrıs'ta özgün yerleşimini görmek kalıyor. Herhalde aşağıdaki küçük şiir, Kıbrıs'ın özgün konumu hakkında okuyucuya az da olsa bir fikir verebilecektir.

Kalaylı Koşuk ¹⁰²

Yaşlı kıtalar arasındayım,
Maki saplı bakır bir cezve.
Kızgın köpükler ortasındayım,
Donmuş zaman, gündüz ve gece
Dışım bakır, içim kalaylı mı kalaylı.

Notlar

- ¹ Feodal toplum sisteminin daha iyi kavranması amacıyla soy, rahip ve şövalye gibi toplumsal simgelere gönderme yaparak kinayeli anlatım çabası
- ² Morrison, önsöz
- ³ Özyüksel, s. 1
- ⁴ Sosyo-ekonomik formasyon
- ⁵ Warner, s. 157
- ⁶ Özyüksel, s. 14
- ⁷ Pirenne, s. 25
- ⁸ Özyüksel, s. 16
- ⁹ Özyüksel, s. 30
- ¹⁰ Özyüksel, s. 20
- ¹¹ Özyüksel, s. 21
- ¹² Marx (1990), s. 694.
- ¹³ Kıbrıs Tarihi Notları, s. 33
- ¹⁴ Kudüs Kralı II. Baldwin, I. Haçlı Seferi sırasında Filistin'e gelen bir kısım şövalyeye bir tapınak vermişti. Bu tapınak etrafında örgütlenen şövalyeler meşhur Templer veya diğer adı ile 'İsa'nın Fakir Şövalyeleri' tarikatını oluştururlar. Bu tarikat, Kudüs'ü ziyaret eden hacıları ve onların mallarını koruma görevini üstlenmişti. Bir süre sonra güçlenen tarikat, farklı toplumsal ve dini nitelikler kazanarak Avrupa'nın birçok bölgesinde etkili olmuştur. 1128 yılında Papa II. Honorius tarafından yasallaşan tarikat, 1314 yılında dağıtılana kadar varlığını sürdürmüştür.
- ¹⁵ İsa'dan önce 735 yılından beri 'Cyprus Nama' olarak bilinen bir tür Kıbrıs şarabı, 1191 yılında Templer Şövalyeleri'nin Limasol yakınlarındaki Kollossi Şatosu'nun toprakları içerisinde çeşitli düzenlemelerle köylüleri kaliteli şarap üretmeye ve Büyük Kumandan'a teslim etmeye zorlamaları sonucunda, ad değiştirerek, *Comandaria* adını almıştır. Bu değişim, aynı zamanda tarımsal bir değişime de işaret etmektedir.
- ¹⁶ Kıbrıs'ta kurulan 10 büyük manastırın 9'u, IX. ve X. yüzyıllarda kurulmuştur.
- ¹⁷ Köylülerin huzursuzluklarından isyan edeceklerini anlayan Templer Şövalyeleri, Lefkoşa Kalesi'ne çekildiler ve adadan ayrılmak için ada halkından izin istediler. Ancak bu izni alamadılar. Yaklaşık yirmi kadar şövalyenin kendilerine saldırmayacağını düşünen Ortodokslar, gündelik yaşamlarını sürdürmeye devam ettiler. Ancak bir Pazar ayininde kaleden çıkarak, savunmasız köylüleri yakalayan şövalyeler onları

öldürdüler; mallarını yağmaladılar. “Vahşet o kadar büyüktü ki, akan kanlar Sneschal Köprüsü’nden bununla ilişkili bir anı taşının bulunduğu Berlin Köprüsü’ne kadar dereyi kırmızıya boyamıştı.” (Jeffery, s. 140). Kanlı dere adını bu talihsiz olaydan almaktadır.

¹⁸“Lusingnan ailesi Poitou Kontu olan Avcı Hugh’la ilk kez IX. yüzyılda tanınmıştı. Onun oğlu II. Hugh, Poitiers’lere komşu bir kentte Lusingnan aile şatosunu inşa eder; fakat şato 1574’de Hugunots’larca yok edilir. X. ve XI. yüzyıllarda bu aileyi önemli feodal senyörler temsil etmişti. Tümünün adı Hugues veya Hugh olan bu senyörlerden VIII. Hugh, Bourgonge de Rancon de Tallebourg ile evlenerek Poitou ile La Marche kontu olan IX. Hugh’u dünyaya getirmiştir. Guy, bu kontun üç kardeşinden biridir (Jeffery, s. 87).

¹⁹“Kilise, mensuplarına evlenmeyi yasaklamıştır, çünkü cinsel arzulara gem vurma, onlara, rahipleri dünyevi konumlar hiyerarşisinin zirvesine yerleştirecek bir üstünlüğün güvencesi olarak görülmüştür” (Duby, 1991a, s. 56).

²⁰“IX. yüzyılda Kuzey Fransa’da evlilik, rahiplerin uzaktan karıştıkları işlerden biriydi. Metinlerde Kraliçe’ninkilere ilişkin olanlar hariç, hiçbir evlilik kutsanmasına ilişkin atıf yoktur” (Duby, 1991b, s. 45).

²¹“O sıralarda her evlilik anlaşmasının öncesinde yer alan pazarlıkların, esas olarak üç tavır tarafından yönlendirildiği düşünülmelidir. İlki, içten evlenmeye, yani karıları aynı atadan inenle aynı mal varlığının mirasçıları arasından bulmaya yönelik doğal eğilim -- bu şekilde kurulan evlilik bağı, mal varlığının dağınık parçalarını daha da bölmek yerine toplu hale getirecektir; ikincisi, soyun çocuk sayısını, mülkü bölecek derecede artırmama tedbirliliği idi; yani soya bağlı yeni aile ocaklarının sayısını sınırlamaya, buna bağlı olarak erkek çocukların önemlice bir bölümünü bekâr olarak tutmaya yönelik ihtiyattı; nihayet üçüncüsü, pazarlık süresince binbir dereden su getirme kurnazlığı, kendini güvenceye alma tedbirliliği, iki tarafın karşılıklı tavizleriyle, bekledikleri avantajları dengeleme kaygısı” (Duby, 1991a, s. 30).

²²“Dış ve kamusal işler, erkeklere düşmekteydi; kadınlar olağan olarak içe demir atmış durumdaydılar, evin kalbinde bir rahim gibi yatak odasında sabitleşmişlerdi” (Duby, 1991a, s. 111).

²³“O sırada gençlik, hem bir yaş grubuna (işaret ediyor E.S) ve hem de askeri toplumda belli bir konuma girmeden önceki çıraklık” (durumunu anlatıyordu. E.S) (Duby, 1995, s. 138). Bu nedenle gençlik, yalnızca belirli bir yaş grubunda olanları değil, şövalyelik yaşamına girmemiş olan geniş bir kesimi kapsıyordu.

²⁴Duby, 1991b, s. 50

²⁵“Çok sayıda gösterge, geniş çapta ve herkesin gözü önünde cereyan eden nikâhsız evliliklere, kadın kölelerle sevişilmesine ve fahişeliğe

olduğu kadar, değerler sisteminde erkeklerin marifetlerinin övülmesine de tanıklık etmektedir” (Duby, 1991a, s. 31).

- ²⁶ Duby (1991b, s. 54); “Haç bahanesiyle çok uzaklara gitmek zorunda kalan genç erkek çocuklar görülmektedir; bunlardan bazılarının babalarına veya amcalarına silah çektikleri görülmektedir. Birbirini öldüren düşmen kardeşler görüldüğü kadar, o çağın insanların yakınmaları da duyulmaktadır. Bu gençliğin ahlakının bozulmasıdır, gençler artık yaşlılara saygı duymamaktadırlar.” (a.g.e, s. 100)
- ²⁷ “Evlilik bağının sıkılaştırılması (denetim altına alınması E.S), bu konuda efendinin çıkarına hizmet etmektedir: bağımlıları sabitleştirmeyi, onların tarlalarında kök salmalarına yardım etmekte, onların üremelerini, yani malikâne sermayesinin büyümesini teşvik etmektedir. Evliliğin Hıristiyanlaşması, toplumun bu düzeyinde üretim ilişkilerini sağlamlaştırmaktadır” (Duby, 1991b, s. 58).
- ²⁸ “Frank ruhani meclisi yedinci dereceden kandaşlara kadar her türlü akrabalar arası birleşmeyi yasaklamıştı” (Duby, 1991b, s. 77).
- ²⁹ Duby, 1991b, s. 235; “Kadınlar olağan olarak erkeklerin iktidarı altındaydılar; katı kural, kızların teslim edilmeleri, verilmeleri idi” (Duby, 1991a, s. 47).
- ³⁰ Pirenne, s. 38
- ³¹ A.g.e, s. 40
- ³² Jeffery, s. 121
- ³³ Maier, s. 72; “Şato ister bağımlı olsun, ister olmasın, bir önder burada adalet kılıcını elinde tutmaktadır. (...) Bu önder tek başına komuta yetkisine sahiptir, çünkü siyasal nitelikte sayılan bu ödevin tümü bir şeref oluşturmaktadır ve şerefin paylaşılması olanaksızdır” (Duby, 1991a, s. 226).
- ³⁴ Duby, 1995, s. 84
- ³⁵ Pirenne, s. 60
- ³⁶ Kıbrıs’ta irili ufaklı 500 kadar malikânenin olduğu tahmin edilmektedir (Kıbrıs Tarihi Notları, s. 39).
- ³⁷ Feodaliteye geçiş sürecinde (...) Kral’ın vasal olarak atadığı kişiler topraklarının bir kısmının yönetimini, yine askeri görevler karşılığında maiyetlerine devrediyorlar, böylece kendileri Kral’ın vasalı iken, vasallarının da süzeren’i oluyorlardı. Toprağın mülkiyeti hiçbiri gerçek anlamda malik olmayan bir Senyör hiyerarşisine aitti. Bu hiyerarşinin tabanını atlı asker hizmeti gören şövalyeler oluşturuyordu. Bunların vasalı yoktu. Ancak askerlik hizmeti karşılığında aldıkları malikâneleri ve burada yaşayan köylüleri vardı” (Özyüksel, s. 30-31).
- ³⁸ Eşitler arasında birinci
- ³⁹ Kudüs Yasası (Assises de Jerusalem) altında Kral ve Baronlar’ın ilişkilerini düzenleyen, yasama, yargı ve yönetim erklerinin toplandığı

politik bir organdı (Coru de Liges) (Maier, s. 83).

⁴⁰ Maier, s. 83

⁴¹ Özyüksel, s. 37

⁴² Maier, s. 76

⁴³ "Saraylılık ve onunla birlikte tüm aristokratik toplum, cömertliğe dayanmaktaydı. (...) köylüler zenginliği üretmektedir; sire (şato sahibi senyör E.S) bunu meşru olarak ele geçirmektedir, ama bunu kendi için elde tutmamaktadır; bu serveti şövalyeler ve özellikle gençler arasında dağıtmak zorundadır. Bu yeniden dağıtım organı, saraydır" (Duby, 1991a, s. 88).

⁴⁴ I. Peter devrinde (1359-1369) şövalyelerin Kral'a karşı isyanlarının ardından, şövalye tarikatları yeniden düzenlenerek devletin kolluk güçlerine dönüştürülmüştür. Bu yolla baronlara karşı hem düzenli bir orduya sahip olunmuş, hem de Kral'a karşı nispeten bağımsız güçler olan şövalye tarikatları ortadan kaldırılmıştır. Yine aynı dönemde, manastırlarda da bir tür reforma gidilerek ruhbanların ekonomik güçleri denetim altına alınmaya çalışılmıştır.

⁴⁵ "II. Jacob (1460-1473) döneminde Rönesans monarşilerine benzer şekilde Haute Meclisi Kral'ın elinde bir oyuncağa dönüşür. Aziz Thomas Aquinas'ın bundan iki yüzyıl önce feodalizm ile mutlak monarşi arasındaki görüşlerinin yer aldığı *Regime Principium* adlı eserini II. Hugh'a sunması bir rastlantı değildi" (Maier, s. 84).

⁴⁶ Özyüksel, s. 56

⁴⁷ Maier, s. 98

⁴⁸ A.g.e, s. 98

⁴⁹ İş işten geçtikten sonra

⁵⁰ Maier, s. 85

⁵¹ Patrici, Roma'da toprak soylusu iken, burada doğrudan-üretici anlamında kullanılmaktadır.

⁵² Duby, 1991a, s. 85

⁵³ Duby, 1995, s. 78

⁵⁴ Maier, s. 75

⁵⁵ "Ve Tanrı'nın halkının arasında genel bir koruma göreviyle yükümlü ve bu nedenle de bazı hukuki ayrıcalıklara layık olan askerler tarikatı fikri, X. yüzyılda hızla olgunlaşmıştır. Tanrı Barışı kurumları yerleşik hale gelince bu kavram daha da kararlı hale gelmiştir ve sağlamlaşmıştır. Gerçekten de barış sözleşmeleri *milites*'in bütününe köylülerinkinden çok yukarıda özel bir konuma getirmiştir. Kilise (şövalyeye E.S.) mesleki faaliyetine özel olarak uyarlanmış dinsel hayatın örnek tipleri ile özel erdemlerin uygulanmasını önermektedir" (Duby, 1995, s. 90).

⁵⁶ Jeffery, s. 134

- ⁵⁷ Jeffery, s. 135
- ⁵⁸ Duby, 1995, s. 58
- ⁵⁹ “Turnuvalarda, gerçekleri kadar şiddetli savaş taklitlerinde (...) şövalyelik, hem vakit geçirme, hem idmanlarını sürdürme, hem de toplumsal üstünlüğünü sağlamlaştırma olanağı bulmuştur” (Duby, 1991a, s. 87).
- ⁶⁰ Duby, 1991b, s. 17
- ⁶¹ “Papa, bir araya gelmiş Hıristiyan halkın arasında tahta çıkıyor, yüce rehber olarak davranıyor, eylemsel olarak dünyevi hükümlerle donatılmış imparatorun yerini işgal ediyor. (Papa) yasa koymakta, yargılamakta, cezalandırmaktadır. Aldığı kararların en ünlüsü, Haçlı Seferleri çağrısıdır” (Duby, 1991b, s. 18).
- ⁶² Jeffery, s. 119 -- Kadıköy Konsili'nin öğretilerine bağlı kaldıklarını iddia ederek 1054'de Ortodoks Kilisesi'nin Roma'dan ayrılması (Büyük Schisma), Roma İmparatorluğu'nun ardından Avrupa'da evrensel tek kurum olan Kilise'yi de parçaladı. Haçlı Seferleri'nin bir nedeni de Katolik Kilisesi'nin evrenselliğini yeniden kurma istemi olamaz mı?
- ⁶³ Maier, s. 87
- ⁶⁴ Maier, s. 73
- ⁶⁵ Jeffery, s. 133
- ⁶⁶ Jeffery, s. 119
- ⁶⁷ Gunnis, s. 51
- ⁶⁸ Cluny, 910 yılında Burgonya'da kurulan ve kendinden sonra gelen monastik hareketi etkileyen bir manastırdır.
- ⁶⁹ Pirenne, s. 97
- ⁷⁰ Duby, 1995, s. 22
- ⁷¹ Duby, 1995, s. 260
- ⁷² Duby, 1995, s. 260
- ⁷³ Duby, 1991b, s. 143
- ⁷⁴ Şatosu bulunan Senyör
- ⁷⁵ Kilise mensupları, (...) laik halkı (...) kutsanmış evlilik hücreleri olacak bir ağın (kurumun) içerisine sokarak, onu çevreleyen bir şebekenin içine hapsedmenin düşüncesini kurmaya başlamıştır. Artık marjinallerin serbest birleşmeleri olmayacak; bekârlar, meşru bir biçimde evlenmemiş bir reis tarafından bütünleşmeye zorlanacaklardır. Bu noktada ruhbanın evlilik modeliyle aristokratik model çakışmaktadır (Duby, 1991b, s. 124).
- ⁷⁶ Gunnis, s. 212-3
- ⁷⁷ Pirenne, s. 67
- ⁷⁸ Maier, s. 84
- ⁷⁹ Maier, s. 85
- ⁸⁰ “Kıbrıs'ın ihracatında kayda değer artışlar olmuştur. Kıbrıs'ın gelenek-

sel ürünleri olan yağ, tahıl, tuz ve şarabın yanı sıra, Fransız senyörlerin gelmesiyle yeni tohumlar başarıyla yetiştirilmiştir. Bunlar arasında pamuk, muz, fasulye ve hepsinden önemlisi şeker kamışı, güneydeki Kollosi ve Baf bölgelerinde yetiştirilmiştir” (Maier, s. 88).

⁸¹ “Manüfaktürün doğuş şekli iki yanlı oluyor; birincisi, tek bir meta'nın üretimindeki salt yardımcı (kısmi bir süreçte uzmanlaşan) çeşitli bağımsız el zanaatçılarının elbirliğinden doğuyor. İkincisi ise, bir zanaatın zanaatçılarının elbirliğinde doğuyor; manüfaktür bu belirli zanaatı, çeşitli parça işlemlere bölüyor ve herbiri belli bir emekçinin özel işi haline gelinceye kadar onları yalıtıyor ve birbirinden bağımsız hale getiriyor. Bu nedenle manüfaktür, üretim sürecine iş bölümü kavramını getiriyor. Bu, bölünmeyi daha da geliştiriyor; öte yandan eskiden ayrı ayrı olan el zanaatlarını bir araya topluyor” (Marx, 1986, s. 353).

⁸² Maier, s. 88

⁸³ Pirenne, s. 122

⁸⁴ Maier, s. 88-89

⁸⁵ “Kilise'nin evrensel saygınlığı, ahlaki bir dizgin işlevini yerine getiriyordu. (...) Kilise, (tüccarların) kendilerini tümüyle kazanç tutkusuna kaptırmalarını önleyecek ölçüde güçlüydü. (...) Kazancın karşı konulmaz kışkırtıcılıkları ile, tüm saygınlıklarına karşın, mesleklerinin onları sürekli olarak çiğnemeye ittiği dinsel ahlakın katı kuralları arasında ikiye bölünen vicdanlarında sık sık iç çatışmaların yer almış olması gerekir.” (Pirenne, s. 98). Bu iç çatışmalar sonucundadır ki tüccarlar dünyevi günahlarından kurtulmak, vicdanlarını rahatlatmak amacıyla kiliseler inşa edeceklerdir (Gürkan, s. 135-137).

⁸⁶ Maier, s. 97

⁸⁷ Malikânenin serfler arasında dağıtılan topraklarını işleyen köylü tabakasına verilen ad (Bkz. Bölüm V. Ve Köylüler)

⁸⁸ Pirenne, s. 70

⁸⁹ “Feodalite, serf adı verilen ve belirli özelliklere sahip, doğrudan-üretici olmaması halinde varlığını ileriye götürmesi mümkün olmayan bir tarzıdır. Bu özel ‘doğrudan-üretici’ tipi ise (...) toprağa değil, kişisel olarak tabi olduğu Senyör'üne, yani kişiye bağlıdır” (Duby, 1995, *Kılıçbay'ın Önsözü*, s. 11).

⁹⁰ Maier, s. 86

⁹¹ Newman, s. 70

⁹² Patrici, Roma'da toprak soylusu iken, burada doğrudan-üretici anlamındadır.

⁹³ Özyüksel, s. 39

⁹⁴ 1531-1540 yılları arasında Kıbrıs'ta toplam 1,970,000 olan nüfusun

70,050'sini Patriciler, 95,000'ini hür köylüler oluşturmaktaydı (*Tarihsel Gelişimi İçerisinde Kıbrıs'ta Sosyo-Ekonomik Yapı*, s. 20).

⁹⁵ “(...) Kıbrıs cezaresi askeri nusret eseri istilasıyla hayli yerleri harap olup ve harap olan yerlerde ziraate ve bağ ve bahçe ve şeker kamışına salih yerler olup hatta toprağında ziraat olundukta hububat bir kilesinde elli altmış kile hasılat verir kuvvetli yerler olup (...)” (*19 Numaralı Muhimme Defteri*, s. 334, aktaran Bedevi, s. 119).

⁹⁶ Dante, s. 392

⁹⁷ “I. Peter devrinde devletin finansal nedenlerle özgürleşmeyi özendirdiği gözlemlenmiştir” (Maier, s. 85).

⁹⁸ “Kırsal sınıfların özgürlüğe kavuşması, hem kasabaların (canlanmasının E.S), hem de ekonomik canlanmanın yol açtığı sonuçlardan biridir. Bu olgu, paraya çevrilebilir sermayenin gittikçe daha çok önem kazanmasıyla aynı zamana rastlar” (Pirenne, s. 168).

⁹⁹ “Öyle ki, 1250 yılı civarında Maronitler'in sayısı 80,000'e kadar yükseldi. 60 köy tümüyle Maronitler'den oluşuyordu. Kıbrıs'ın bugüne dek süren kozmopolit nüfus ve kültür yapısının temelleri, önemli ölçüde o yıllarda atılmış bulunuyordu. Süryani, Nesturi, Kıpti gibi azınlıklar zamanla Rumlarla kaynaşırken, Maronit, Ermeni ve Latinler ayrı varlıklarını günümüze dek sürdürebilmişler, Rum ve Türk Kıbrıslılarla birlikte ortak bir kimliğin özelliklerini yansıtmışlardır” (Gürkan, s. 135-137).

¹⁰⁰ “Göçler neticesinde ada nüfusu 147,000'e düşmüştü” (Bedevi, s. 91). Bu nüfusun 47,000'i Patriciler'den oluşmaktaydı.

¹⁰¹ *Tarihsel Gelişimi İçerisinde Kıbrıs'ta Sosyo-Ekonomik Yapı*, s. 20

¹⁰² Ejdan Sadrazam'ın *Memesis* adlı yayınlanmamış şiir kitabından.

Kaynakça

- Bedevi, V. *Kıbrıs Tarihi*. Lefkoşa: Kıbrıs Türk Tarih Kurumu, n.d.
- Dante. *İlahi Komedyası*. (Cilt 1). Çev. F. Timur. İstanbul: Altın Kitaplar, 1984.
- Duby, G. *Erkek Ortaçağ, Aşka Dair ve Diğer Denemeler*. Çev. M. A. Kılıçbay. İstanbul: Ayrıntı, 1991a.
- Duby, G. *Şövalye, Kadın ve Rahip: Feodal Fransa'da Evlilik*. Çev. M. A. Kılıçbay. İstanbul: Ayrıntı, 1991b.
- Duby, G. *Ortaçağ İnsanları ve Kültürü*. Çev. M. A. Kılıçbay. Ankara: İmge, 1995.
- Gunnis, R. *Historic Cyprus*. Lefkoşa: Rüstem, n.d.
- Gürkan, H. M. *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*. Lefkoşa: Nehir, 1982.

- Jeffery, G. *Cyprus Under an English King in the Twelfth Century*. Londra: Zeno, 1973.
- Kıbrıs Tarihi Notları*. Lefkoşa: Türk Maarif Müdürlüğü Özel Komisyon Raporu, n.d.
- Maier, F. G. *Cyprus: From Earliest Time to Present Day*. Londra: Elek, 1968.
- Marx, K. *Kapital* (Cilt I). Çev. A. Bilgi. 3. baskı. İstanbul: Sol, 1986.
- Marx, K. *Kapital* (Cilt III). Çev. A. Bilgi. 3. baskı. İstanbul: Sol, 1990.
- Morrison, T. *Playing in the Dark: Whiteness and the Literary Imagination*. Dunedin: Vintage, 1993.
- Newman, P. A. *Short History of Cyprus*. 2. baskı. Londra: Longman, 1953.
- Özyüksel, M. *Feodalite ve Osmanlı Toplumunu*. 3.baskı. İstanbul: Der, 1997.
- Pirenne, H. *Ortaçağ Kentleri Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*. Çev. Ş. Karadeniz. 3. baskı. İstanbul: İletişim, 1991.
- Tarihsel Gelişimi İçerisinde Kıbrıs'ta Sosyo-Ekonomik Yapı*. Lefkoşa: Özgürlük, 1997.
- Warner, E. *Büyük Bir Devletin Doğuşu: Osmanlı Feodalinin Oluşma Süreci*. Çev. O. Esin ve Y. Öner. İstanbul: Alan, 1998.

Ejdan Sadrazam, 1969 yılında Lefkoşa'da doğdu. 1990 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. Aynı bölümde 1995 yılında *Kıbrıs Toplumsal Kuruluşunun Tarihsel Gelişimi* adlı tez çalışması ile yüksek lisans eğitimini tamamladı. Halen aynı bölümde doktora çalışmalarını sürdürmektedir. *Kuzey Kıbrıs'ta Çalışan Kadın* adlı çalışması 1996 yılında KKTC Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Ejdan Sadrazam'ın 1998 yılında yayınlanan *Ülkesiz Birkaç Dilge* ve 2001 yılında yayınlanan *İkilikler* adlı şiir kitapları da bulunmaktadır. 1998 yılında Şiir Dostları Derneği'nin, 2001 yılında ise KIBATEK Vakfı'nın kurucu üyeliğini yapmıştır. 2001 yılında yine kurucu üyesi olduğu Hasta Hakları Derneği'nde halen asbaşkan olarak görevini sürdürmektedir. E-posta adresi: ejdan@kktc.net

Kıbrıs Ağzında Tümce Sonu Perde Değişimleri*

Kâmile İmer

Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, KKTC

Özet

Bu çalışma Kıbrıs ağzında özellikle soru tümcelerindeki tümce sonu perde değişimlerini ele almakta ve bu açıdan Kıbrıs ağzının ölçünlü Türkçe'den ayrılan yönleri üzerinde durmaktadır. Ölçünlü Türkçe'deki soru tümcelerinde perde değişimi konusunda Demircan (1996) temel alınmıştır. Veri olarak 1999-2000 öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde Kıbrıs ağzıyla oynanan "Düğünümüz Var Dostlar" adlı oyunun kaydı kullanılmış, yapılan değerlendirmeler ve sonuçlar bu veri ile sınırlı tutulmuştur. Ölçünlü Türkçe'deki soru tümcelerinde ses perdesi tümcenin sonunda düşüş gösterirken Kıbrıs ağzında yükseliş göstermektedir. Çalışmada evet/hayır soru tümceleri, onaylı soru tümceleri ve kim/ne'li soru tümceleri ele alınmış, ölçünlü Türkçe ile Kıbrıs ağzı arasındaki benzerlikler ve farklılıklar örneklerle gösterilmiştir.

Anahtar sözcükler: *Kıbrıs ağzı, tümce sonu perde değişimi, ölçünlü Türkçe*

Abstract

Sentence-Final Intonation Pattern Changes in Turkish Cypriot Dialect

This study investigates how sentence-final intonation patterns change, especially in question statements (yes/no questions, tag questions, and wh- type questions) in Turkish Cypriot dialect. It also makes a comparison with standard Turkish. The author has taken Demircan's (1996) study as a model. The data for the study come from the records of a theatre play called "Düğünümüz Var Dostlar" (We Have a Wedding Ceremony, Pals) staged in Turkish Cypriot dialect at the Eastern Mediterranean University in the 1999-2000 academic year. The analysis of the data shows that while standard Turkish has a falling intonation pattern at the end of questions, Turkish Cypriot dialect has, except in a few cases, a rising intonation pattern.

Key words: *Turkish Cypriot dialect, sentence-final intonation pattern changes, standard Turkish*

1. Giriş

Diller ses, yapı, sözvarlığı bakımından birbirinden ayrıldıkları gibi konuşma melodisi bakımından da birbirlerinden ayrılmaktadır. Bir dilin değişik ülkelerde kullanılan ölçünlü (standart) biçimleri arasında bu yönlerden birtakım farklar bulunabilmektedir. ABD, İngiltere ve Avustralya'da konuşulan ölçünlü İngilizce gibi Almanya, Avusturya ve İsviçre'de konuşulan ölçünlü Almanca da çeşitli yönlerden birtakım farklar göstermektedir. Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'ta konuşulan ölçünlü Türkçe arasında herhangi bir fark olmadığı varsayılmaktadır.

Diller arasında çeşitli yönlerden görülen farklar, o ölçüde olmasa da, aynı dilin deşışkeleri arasında da vardır. Türkiye'deki çeşitli ağızlar gibi, Kıbrıs ağızı da ölçünlü Türkçe'den pek çok yönden farklılıklar göstermektedir. Konuşma melodisi farklı olduğu için Kıbrıs ağızını konuşanlar hemen tanınmakta, ölçünlü Türkçe konuşanlardan çoğu kez kolayca ayrılmaktadır.

Konuşma melodisi "belli bir zaman aralığında bir sözceyle birlikte kullanılıp algılanan ses perdelerinin gerçek devinimidir. Müzik melodisi gibi konuşma melodisi de kaydedilebilir ve yeniden üretilebilir" (Nash 1973, 23). Ezgi (intonation) ise konuşma melodisinin dilbilimsel yapısıdır (Nash 1973, 24). Bu yapı "ses perdelerindeki iniş çıkışların çizdiği eğri" (Demircan 1996, 163) olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle konuşma melodisinin ezgiyi anlamada başlangıç noktası olmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir (Nash 1973, 24).

Ses perdesindeki iniş çıkışlar sözcenin anlamlanmasına ve yorumlanmasına çeşitli anlam yükleriyle katılmaktadır¹ ve diller arasında olduğu gibi aynı dilin deşışkeleri arasında da bu açıdan farklılık ortaya çıkabilmektedir. Örneğin seslenme (hitap) biçimlerinde ölçünlü Türkçe'de yüksek perdeden alçak perdeye sekerek düşme ve alçak perdede uzatma (ve orta perdede sonlanma) söz konusuysen (Demircan 1996, 164, 166, 168) Kıbrıs ağızında tersi bir durum söz konusudur; yani Kıbrıs ağızında seslenme biçimleri, aşağıda da görüleceği gibi, alçak perdeden başlayıp orta perdeye çıkmakta ve orta perdede uzatma yapılmaktadır²:

an		
e e	t e e	n e e
ne	E me	an
Annee!	Emetee!	Annee!
(Ölçünlü Türkçe)	(Kıbrıs ağızı)	(Kıbrıs ağızı)

Bu niteliğiyle Kıbrıs ağzındaki seslenme biçimi ölçünlü Türkçe'den ayrılmaktadır. Ölçünlü Türkçe'deki seslenme biçimi, ancak seslenen kişinin duymaması ya da seslenene yanıt vermemesi durumunda Kıbrıs ağzındakine benzerlik göstermektedir:

an		
	e e	n e e
	ne	an

Annee!

(İlk seslenme)

Emetee!

(Son seslenme:

Anne duymamış ya da
yanıt vermemişse)

Ölçünlü Türkçe ile Kıbrıs ağzı arasında perde değişimi, ezgi ve ton, uzunluk gibi parçaüstü özellikler bakımından birtakım farklar bulunmaktadır. Bu çalışmada Kıbrıs ağzındaki soru tümceleri göz önünde bulundurularak tümce sonu perde değişimleri ele alınacak ve bu açıdan Kıbrıs ağzının ölçünlü Türkçe'den ayrılan yönleri üzerinde durulacaktır. Ölçünlü Türkçe'deki soru tümcelerinde perde değişimi konusunda Demircan (1996) temel alınacaktır.

Veri olarak 1999-2000 öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde Kıbrıs ağzıyla oynanan "Düğünümüz Var Dostlar" adlı oyunun kaydı kullanılacak, yapılacak değerlendirmeler ve sonuçlar bu veri ile sınırlı olacaktır. Dolayısıyla çalışma boyunca kullanılan 'Kıbrıs ağzı', bu sınırlı örnekleme kapsamaktadır. Oyunun kaydı Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Kıbrıs Halk Kültürünü Araştırma Kulübü'nde bulunmaktadır.

2. Soru Tümcelerinde Perde Değişimi

Soru tümcelerindeki perde değişimi açısından ölçünlü Türkçe ile Kıbrıs ağzı arasında dikkate değer farklar bulunmaktadır. Evet/hayır soru tümceleri ile onaylı soru tümceleri bakımından iki değişke birbirinden tamamen farklı perde değişimlerine sahip olup kim/ne'li soru tümceleri bakımından ölçünlü Türkçe ile Kıbrıs ağzı arasında büyük bir fark bulunmamaktadır.

2.1 Evet/Hayır Soru Tümceleri

"Ölçünlü Türkçe'de evet/hayır yanıtını gerektiren soru tümceleri,

bildirme tümceleri gibi tonlanmakta, olağan anlamlı ses perdesi en çok vurgulu hece ile onu izleyen hecelerin üzerine düşmektedir (Demircan 1996, 168). Pek çok Batı dilindeki tersine olan bu durum, ölçünlü Türkçe'de kullanılan bu türden soru tümcelerinde bitiş ezgisinin (terminal entonasyonun) olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin;

Ahmet'i görDÜN mü?

tümcesinde ses perdesi DÜN hecesi önünde ve sonunda düşmektedir. Bir başka deyişle ezgi açısından melodi doruğunu oluşturan DÜN hecesinde ses perdesi en yüksek düzeyde olup *gör*'de ve *mü*'de düşük düzeydedir.

Kıbrıs ağızında grup içi iletişimde olağan odaklı, yani {mI}'nın tümce sonunda bulunduğu soru tümceleri kullanılmamaktadır³. Bu ağızın konuşurları grup dışındakilerle iletişimde bulunacakları zaman olağan odaklı {mI}'lı soru tümcelerini kullanmaya özen göstermektedirler⁴. Aşağıda {mI}'sız soru tümcelerine örnekler verilmektedir:

(1) Gördün? Anladın? (Girdiydi tarlaya da yedirdi bizim karpızları [koyunlara].

DÜN	DİN
_____	_____
_____	_____
gör	an la

(2) (Hayriye! Yapayım sana bi kahvecik) içen?

ÇEN

i

(3) Cumali Abi'nin oğlu da varıdı?

DI

va rı

(4) (Bizim Seydalicik n'aptı) bilin?

LİN

bi

(5) (Ee Bektaş Efendi, daha iyi gördüm seni. N'oldu,) geçirdin?

DİN

ge çir

(1)-(5) arasında numaralandırılmış cümlelerde doğrudan eylem odaklanmaktadır. (1) numaradaki örneğin ilk sözcüğünde ses perdesi *gör* hecesinde alçak, DÜN hecesinde yüksek düzeydedir. İkinci sözcükte ise ilk iki hecede alçak olup DIN hecesinde ses perdesi yükselmektedir. (2) numaralı örnekte, tümce sonunda ses perdesi (1) numaralı örneğin ilk kısmıyla aynı özelliği göstermektedir; yani *i* hecesinde ses perdesi alçak, ÇEN hecesinde ise yüksek düzeydedir. (3) numaralı örnekte de yine yüklem odaklanmakta, tümce sonunda bulunan *varıdı* sözcüğünde ses perdesi, ilk iki hecede alçak olup son hecede yükselmektedir:

(4) ve (5) numaralı örneklerde *n'aptı*, *n'oldu* gibi ne'li soru tümcelerini {mI}'sız soru tümceleri izlemektedir. İlk 3 örnekte olduğu gibi (4) ve (5)'te de sonda yer alan yüklem odaklanmaktadır ve odaklanan sözcükteki perde değişimi ilk 3 örnektekinin aynıdır. (4) numaralı örnekte ilk hecede (*bi*) alçak olan ses perdesi ikinci hecede (LİN) yükselirken (5) numaralı örnekte ses perdesi ilk iki hecede (*ge-çird*) alçak olup son hecede (DİN) yükselmektedir.

Kıbrıs ağızındaki evet/hayır soru tümcelerinde bu perde değişimi düzenli olarak kullanılmaktadır. Benzer bir perde değişimi sınırlı olarak ölçünlü Türkçe'de de kullanılmaktadır. Ancak bu sınırlı kullanımlar son hecedeki farklı tonlarla sorudan çok 'şaşıрма', 'kabul edememe' ya da 'zorlukla kabullenme' gibi anlamları yansıtmaktadır. Örneğin anne ile genç oğlu/kızı arasında geçen aşağıdaki konuşmada bu türden perde değişimi bulunmaktadır:

Genç- Saat 11.00'deki sınava yetişemedim, çünkü uyanamadım.

Anne- Uyanamadın?! (Hayret doğrusu! Nasıl olur! Kabul edilebilir bir mazeret değil!)

Böyle bir sözcüde anne, Kıbrıs ağzındaki {mI}'sız sorulardakine benzer bir perde değişimini kullanmaktadır. Ancak DIN hecesi içinde ses perdesi orta düzeyden yüksek düzeye çıkmakta ve bu tonla 'şaşıрма', 'kabul edememe' gibi anlamları yansıtmaktadır:

DIN

ma

u ya na

Oysa Kıbrıs ağzında birden çok bilginin sıralandığı (6), (7) ve (8) numaralı örneklerde tümce sonundaki sözcükte aynı perde değişimi son hecedeki farklı tonla (yüksek-orta-yüksek) soru işleviyle kullanılmaktadır:

(6) (Anne n'oldu) vereceksiniz?

Sİ NİZ

cek

ve re

(7) (Yaptıydım size macuncuk da,) getireyim yeyeceksiniz?

Sİ NİZ

cek

yey

(8) (Anne, baba, yapıyorum [kahve] size de ha,) getireyim içeceksiniz?

Sİ NİZ

cek

i çe

Öte yandan Kıbrıs ağzında düz tümce kadar, hatta çoğu kez düz tümceden daha fazla devrik tümcenin kullanılması, parçaüstü özellikler bakımından bu ağzı ölçünlü Türkçe'den farklılaştırmakta, onun farklı bir konuşma melodisine sahip olmasına neden olmaktadır. Kimi zaman tek bir

bilgi birimi olarak kimi zaman da bilgi birimlerinin yan yana getirilmesiyle oluşan devrik dizim nedeniyle tümcenin ezgisinde değişiklik ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu dizimlerde odak, düz tümcedekinden farklı bir ögeye kaymaktadır. Örneğin ölçünlü Türkçe'de kullanılan

GeçTİ gençlik yılları

tümcesinde yüklem odaklanmakta, yeni bilgi taşıyan diğer ögeler de yüklemden sonra yerini almaktadır⁵.

Kıbrıs ağzındaki devrik dizimde de evet/hayır yanıtı gerektiren soru tümceleri {mI}'sız kullanılmaktadır⁶. Veriden alıntılanan {mI}'sız devrik dizim örneklerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

(9) Annadın meseleyi?

DIN

yi

an na me se le

(10) Eyidir yani kız?

Yİ

gız

e dir ya ni

(11) (Ne den be herif,) verelim gızı bu oğlancığa?

LİM

ğa

ve re gı zı bu oğ lan cı

(12) (Söyle babam,) isten oğlancığı?

TEN

ğı

is oğ lan cı

(13) (Oğlum Seydali,) sen isten Emeteciğimizi?

TEN	
sen is	e me te ci ği mi
	zi

(9)-(13) arasında numaralanan örneklerin hepsinde yüklem odaklanmakta, yüklem son hecesinde ses perdesi en yüksek düzeye ulaşmakta ve tümce ezgisi açısından bu hece melodi doruğunu oluşturmaktadır. Ses perdesinin en yüksek olduğu bu hecenin önünde ve sonunda ise ses perdesi alçak düzeydedir. Melodi doruğundan sonra yer alan alçak düzeydeki heceler bildirinin kısalık/uzunluğuna göre yinelenip bildiri oluşturana sözcüğün son hecesinde orta düzeye çıkmaktadır. (9) numaralı örnekte DIN hecesinde ses perdesi en yüksek düzeyde olup bu hecenin iki yanında alçak düzeyde, yi hecesinde ise orta düzeydedir. (10) numaralı örnekte yi hecesinde, (11)'de LİM, (12)'de ve (13)'te TEN hecelerinde ses perdesi en yüksek düzeydedir ve bu heceler tümce ezgisi açısından da melodi doruğunu oluşturmaktadır. Ses perdelerinin en yüksek olduğu bu heceler iki yanında ses perdesi alçak düzeydedir ve tümcelerin son hecesinde ses perdesi orta düzeye çıkmaktadır.

Tek bir bilgi biriminden oluşan devrik dizimli evet/hayır soru tümcelerinde Kıbrıs ağzı ile ölçünlü Türkçe arasında tümce sonu perde değişimi açısından gözlemlenen en önemli fark şudur: Ölçünlü Türkçe'de devrik dizimde evet/hayır soru tümcelerinde ses perdesi Kıbrıs ağzındakiyle aynı hecede en yüksek düzeye yükselmekte, ancak sonraki hecelerde Kıbrıs ağzındaki gibi herhangi bir yükselme göstermeyip (orta düzeye yükselmeyip) alçak düzeyde kalmaktadır.

2.2 Onaylı Soru Tümceleri

Onaylı sorularda olağan anlamla kullanıldıklarında iki seçenikle karşı karşıya bulunulduğu belirtilmektedir: Düşen bir perde değişimiyle onay istenmekte, çıkan bir perde değişimiyle soru sorulmaktadır (Demircan 1996, 169). Aşağıdaki örnekler her iki seçeneği açıklamak için verilmiştir (Demircan 1996, 169):

Düşüş ile://gönderdiğim parayı aldIN//deĞİL mi?// (Evet)
Çıkış ile:// " " " // " // (Evet/Hayır)
Çıkış ile // " " " //öyLE mi? // (Evet)

Çalışmaya temel yapılan veride onaylı sorular için iki örnekle karşılaşılmıştır. Bu örneklerde yükselen bir perde değişimiyle soru sorul-

maktadır. Ancak Kıbrıs ağzındaki {mI}'sız soru kullanımı onaylı sorular-
da da söz konusu olduğu aşağıda (14) ve (15) numaralı örneklerde görüle-
cektir:

(14) Aha Bektaş'ın gızı Emete, değil?

(15) (-Cumali Abi'nin büyük oğludur. Hatırlarsınız şu Teknoloji'ye
gittiydi)

-Ha ha da, geri döndüydü, değil?

ĞİL

de

Bu onaylı soru tümceleriyle düz soru tümcelerindeki ses perdesi
arasında herhangi bir fark yoktur. Her iki onaylı soru tümcesinde de
değil'in son hecesinde ses perdesi yükselmektedir. Krş. (1), (2), (4).

2.3 Kim/Ne'li Soru Tümceleri

Ölçünlü Türkçe'deki *kim/ne*'li soru tümceleri için tümce sonunda ses
perdesinin düşmesi ya da yükselmesi konusunda farklı yorumlar
yapılmaktadır. Demircan (1969, 169) kim, ne, hangi, niçin, nerede, nasıl,
ne kadar gibi sözcükleri içeren sorularda, olağan anlamlı iseler, ses
perdesinin soru sözcüğü üzerinde düşüp ondan sonraki hecelerde yavaş
yavaş çıktığını belirtirken Selen (1973, 56-58) soru tümcelerinin bildirme
tümcelerindeki gibi bitiş ezgisine (terminal entonasyona) sahip olduğunu,
dolayısıyla tümce sonunda ses perdesinin düştüğünü belirtirmektedir.

Bizce ölçünlü Türkçe'deki soru tümcelerinde her iki perde değişimi de
kullanılmaktadır ve bu nedenle farklı yorumlar yapılmaktadır. Örneğin

- (i) Kıbrıs'a NE zaman geliyorsun?
- (ii) Kıbrıs'a NE zaman geliyorSUN?

tümcelerinde ezgi açısından melodi doruğu soru sözcüğü NE'de oluşmak-
tadır ve ses perdesi bu sözcükte yükselmektedir. Ondan sonraki hecelerde
giderek düşen ses perdesi son hece olan SUN'da bildiri tümcelerindeki
gibi alçak düzeyde de kalabilmekte, yüksek düzeye de çıkabilmektedir.
Ölçünlü Türkçe'de her iki seçenek de konuşurların seçimine bağlı olarak
kullanılabilmektedir. Ancak SUN hecesindeki farklı tonlar anlam ayırt

edici bir işlevle farklı bildirilerin aktarılmasını sağlayabilir. (ii) seçeneğinde SUN hecesindeki ton, kendi içinde orta-yüksek-orta biçimindeki dalgalanmayla soru işlevinde kullanılmaktadır. Aynı hece içinde orta düzeyden başlayıp yüksek perdeye çıkan ton kullanılsaydı o zaman bu bildiri 'şaşıрма', 'kabul edememe', hatta (karşısındakinin belirttiği zamanı beğenmeme nedeniyle) 'kızma', 'kırgınlık' gibi anlamları yansıtır. Bu da tümce sonu perde değişimlerinde aynı hece içindeki tonlarda duyulan perde değişiminin anlam ayırt edici işlevlerinin ayrıca incelenmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Açıklanan bu durumlar (16)'daki örnek göz önünde bulundurularak şöyle gösterilebilir:

(16) E, ne dedi sana?

(a)

NE
de di sa na

(Lütfen söyle!)

(b)

NE NA
de di sa

(Lütfen söyle!)

(c)

NA
ne de di sa

(Söylediği kabul edilebilir birşey değil!
Bunu nasıl söyler! Hayret!)

Kıbrıs ağzında kim/ne'li soru tümceleri sonunda ses perdesi bildiri tümcelerindeki gibi orta (ya da alçak) düzeyde bulunabildiği gibi yüksek düzeye de çıkabilmektedir. Bir başka deyişle ölçünlü Türkçe'de kim/ne'li soru tümceleri için söz konusu olan sesbilimsel özellik Kıbrıs ağzında da görülmektedir. (17)-(23) numaralı tümcelerde görüldüğü gibi *ne* soru sözcüğünde ses perdesi yüksek düzeyde olup hemen sonra orta düzeye

inmekte ve tümcenin son hecesinde de bu düzeyde kalmaktadır. Veriden alınmış (16) (19) ve (23) numaralı örneklerde tümce sonunda ses perdesi orta düzeyde kalmaktadır. Ancak Kıbrıs ağız konuşanlarda aynı işlevle tümce sonunda ses perdesinin yüksek düzeye çıkarıldığı da gözlemlenmiştir. Bu durum belirtilen numaralarda verilen tümcelerde (a) ve (b) seçenekleriyle gösterilmiştir. (24) numaralı örnekte *kim* ve *ne* soru sözcükleri odaklanmakta ve bu sözcüklerde ses perdesi yüksek düzeye çıkmakta, ancak tümce sonunda ses perdesi orta düzeyde kalmaktadır. (25) numaralı örnekte ise iki heceli bir soru sözcüğü olan *hangi*'nin ikinci hecesinde ses perdesi en yüksek düzeyde bulunmakta ve yine tümce sonunda ses perdesi orta düzeyde kalmaktadır.

Sonuç olarak, kim/ne'li soru tümcelerinde tümce sonu perde değişimleri açısından ölçünlü Türkçe'den çok farklı bir durumla karşılaşılmamaktadır. Veriden alınan örneklerle bu kümedeki ses perdesi değişimleri şöyle gösterilebilir⁷:

(17) Ne yemeği yaptın böyüne?

NE
ye me ği yap dın bö ne
yü

(18) Ne yau, ne gızan?

NE	NE
ya u	gı zan

(19) Ne zaman dönecen?

(a)

NE
za man dö ne cen

(b)

NE CEN

za man dö ne

(20) Sen ne garışın gızım?

NE

sen ga rı şın gı zım

(21) Sen nerden bilin?

NER

sen den bi lin

(22) Ma n'oluyor be bunnara?

N'O

ma lu yor be bun na ra

(23) Nasıl içersiniz gahvelerinizi?

(a)

NA

sıl i çer si niz gah ve le ri ni zi

(b)

NA	Zİ
sıl i çer si niz gah ve le ri ni	

(24) E, kimdir bu gız, neyin nesidir?

E KİM	NE YİN
dir bu gız	ne si dir

(25) Hangi oğlancığı anne?

Gİ
han oğ lan cı ğı an ne

3. Sonuç

Ses perdesindeki iniş çıkışlar aynı dil içindeki çeşitli kullanımlarda farklı olabilmekte; belli bir ağız konuşma melodisi bakımından dilin öteki ağızlarından ve ölçünlü biçiminden farklı kılabilir. Kıbrıs ağızı da bu açıdan ölçünlü Türkçe'den farklılık göstermektedir.

Konuşma melodisi açısından ölçünlü Türkçe ile Kıbrıs ağızı arasında dikkati çeken en önemli farklardan biri, soru tümcelerinde ortaya çıkmaktadır. Ölçünlü Türkçe'deki soru tümcelerinde ses perdesi tümcenin sonunda düşüş gösterirken Kıbrıs ağızında yükseliş göstermektedir. Soru tümceleri sonunda ses perdesindeki bu yükselme evet/hayır soru tümceleriyle onaylı soru tümcelerinde düzenlilik göstermekte, farklı bir parçaüstü özellik olarak konuşma melodisini etkilemektedir. Bu tür perde değişimine ölçünlü Türkçe'de sınırlı olarak rastlanmakta, tümce sonundaki sözcüğün son hecesinde orta düzeyden yüksek düzeye çıkan bir perde değişimiyle bu ton, sorudan çok 'şaşıрма', 'kabul edememe' gibi anlamları yansıtmaktadır.

Kim/ne'li sorularda tümce sonundaki ses perdesi açısından ölçünlü Türkçe ile Kıbrıs ağızı benzer özellik göstermektedir. Her iki değişkede ses perdesi soru tümceleri sonunda yüksek düzeyde de orta (ya da alçak) düzeyde de kalabilmektedir. Ayrıca iki düzey arasında anlam ayırt edici

herhangi bir fark yoktur. Ancak ölçünlü Türkçe açısından ses perdesinin yüksek düzeyde bulunduğu durumlarda son hecedeki ton, anlam ayırt edici bir işleve sahiptir. Kıbrıs ağzında tümce sonu perde değişimlerinde son hecedeki tonun anlam ayırt edici bir işlevle kullanılıp kullanılmadığını saptayabilmek için daha geniş bir veride bu olguyu gözlemlemek gerekmektedir.

Notlar

* Bu çalışma daha önce XI. Dilbilim Kurultayında sunulmuş ve XI. Dilbilim Kurultayı Kitabı (Ö. Demircan ve A. Erözden). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları adlı kitapta yayınlanmıştır.

¹ Konuyla ilgili örnekler için bkz. Demircan 1996, 163-171.

² Perde değişimini göstermek için kimi araştırmacılar 3, kimileri 4 basamaklı bir çizelge kullanmaktadırlar. Burada Demircan (1996) tarafından kullanılan 3 basamaklı çizelge yeğlenmiş ve kendisinin bu çizelge için yaptığı açıklamalar geçerli sayılmıştır (Demircan 1996, 165). Bu doğrultuda perde düzeyleri yüksek, orta ve alçak olarak belirlenmiştir.

³ Türkçedeki olağan ve karşıtsal odak konumu hakkında bkz. Demircan 1996, 155.

⁴ Kıbrıs ağzında {mI}'lı soru tümcelerinin olmayışını pek çok araştırmacı Rumca'nın etkisine bağlamaktadır (Vancı 1990, 249; Saracoğlu 1992, 10). Bazı araştırmacılar ise Anadolu ağızlarının bazılarında da bulunan {mI}'sız soru kullanımının Rumca tarafından da desteklenmesiyle Kıbrıs ağzında ortaya çıktığını ileri sürmektedirler (Duman 1999, 118).

⁵ Devrik dizimde yüklem-ardı alanın yalnızca verilmiş bilgi taşımayıp yeni bilgi de taşıyabileceği, dolayısıyla bu alanın "dizimsel bir çöplük" olmadığı konusunda bkz. Demircan 1996, 153-154.

⁶ Kıbrıs ağzında bu durum bir bakıma olağan sayılmaktadır. Ancak verilecek şu örneğin ikinci bilgi biriminde görüldüğü gibi, ölçünlü Türkçe açısından karşıtsal konumda sayılabilecek durumda da {mI} kullanılmayabilmektedir: *Tanın genni yoksa şimdi gördün?* 'Kendisini tanıyor musun yoksa şimdi Mİ gördün?'. Bununla birlikte karşıtsal odak konumunda {mI}'nın kullanıldığına da veride rastlanmıştır: *Sen da mı bi şey isten?* 'Sen de Mİ birşey istiyorsun?' tümcesinde odak kaymış ve ölçünlü Türkçe'deki gibi karşıtsal odak konumu ortaya çıkmıştır.

⁷ Kıbrıs ağzındaki soru tümcelerinin bazılarının perde değişimlerinin belirlenmesinde Doğu Akdeniz Üniversitesi Müzik Bölümü Öğretim Görevlisi Eran Raman yardımcı olmuştur. Kendisine teşekkür ederim.

Kaynakça

- Demircan, Ö. *Türkçenin Sezdizimi*. İstanbul: Der Yayınları, 1996.
- Duman, M. "Kıbrıs Ağzı Üzerine Bazı Notlar." *İlmî Araştırmalar* 8, yay.: Y. Saraç ve ö.t., 115-30. İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti Yayını, 1999.
- Nash, R. *Turkish Intonation. An Instrumental Study*. The Hague: Mouton, 1973.
- Saracoğlu, E. *Kıbrıs Ağzı*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayını, 1992.
- Selen, N. *Entonasyon Analizleri*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını, 1973.
- Vancı, Ü. (1990). "Kıbrıs Ağzının Ses, Yapı ve İfade Özellikleri." *IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri*, yay. A.S. Özsoy-H. Sebüktekin, 243-56. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1990.

Kâmile İmer Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Aynı bölümde ve daha sonra da Dilbilim Bölümünde uzun bir süre öğretim üyesi olarak çalıştı. 1980-1983 yıllarında Türk Dil Kurumu'nda yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı ve aylık Türk Dili dergisinde yazı kurulu üyesi olarak çalıştı (1982-1983). *Dilbilim Araştırmaları* (1990-halen), *Türk Dilleri Araştırmaları* (1992-halen), *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi* (2000-halen) adlı süreli yayınlarda yayın kurulu üyesi olarak çalışmaktadır. *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi* (1976), *Türkiye Türkçesinde Kökler* (1976), *Dil ve Toplum* (1990), *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi* (1998) adlı 4 kitap, 50'nin üzerinde bilimsel makalesi bulunan Prof. Dr. Kâmile İmer, halen Doğu Akdeniz Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde bölüm başkanı, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nde ve Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınevi'nde yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır.

E-posta adresi: kamile.imer@emu.edu.tr

Collocational Patterns in Cyprus-related Press Briefings and Press Conferences

Füsun Çoban Döşkaya

Dokuz Eylül University, İzmir, Turkey

Abstract

The major concern of this article is to unravel the U.S. diplomats' views and points of view as encoded in Cyprus-related press briefings and press conferences by using Contingency Analysis, an approach which was developed by Osgood (1957). Contingency Analysis investigates the mutual dependency of variables and deals with what is seen with what, rather than merely what is seen how many times. Since this analysis is based on the assumption that the relationship between words in the text represents the text producer's mental map of the articulation of these relations, this article attempts to outline the general mental map of the U.S. officials on Cyprus-related issues.

Key words: collocational patterns, contingency analysis, political discourse analysis, Cyprus-related issues

Özet

Kıbrıs Konusuna İlişkin Basın Özetlerindeki ve Basın Konferanslarındaki Sözdizimi Kalıpları

118

Bu çalışmada, Amerikalı diplomat ve uzmanların Kıbrıs konusunda yapmış oldukları basın konferansları ve yayınladıkları basın özetleri, Osgood (1957) tarafından geliştirilen 'Bağlantı/İlişki' veya 'Olumsuzluk' (Contingency Analysis) çözümlene yöntemiyle (Bilgin 1995; 2000) çözümlenmektedir. Bu yöntemle çözümlenen iletinin tek tek öğeleri yerine, öğeler arası ilişkileri incelemek olası olduğundan, neyin kaç kez görüldüğü değil, neyin neyle beraber görüldüğü hesaplanmaya çalışılmaktadır. Bu makalede amaçlanan, çeşitli metin öğelerinin hangi ilişki yapısı içinde bulunduğunu saptayıp, Kıbrıs'a ilişkin konularda metin üreticisinin, yani Amerikalı uzmanların zihnindeki ilişkiyi bulmaktır.

Anahtar sözcükler: sözdizimi kalıpları, bağlantı/olumsallık çözümlene yöntemi, siyasi söylem çözümlemesi, Kıbrıs konusu

Introduction

In attempting to unravel U.S. governmental representatives' views of the world and points of view encoded in Cyprus related texts, this article concentrates on lexical patterning in general and collocations in particular.

Discourses present specific versions of reality and thus sustain or reinforce ideologies and social values. Therefore, discourse plays a fundamental role in the daily expression and reproduction of ideologies. Although discourses are not the only ideologically based social practices, they certainly are the most crucial ones in the formulation of ideologies. Ideologies are formed, acquired, expressed, changed, implemented, formulated and reproduced through socially situated discourse. For that reason, the analysis of discourse helps us to 'pin down the many ways ideologies are socially developing, changing and operating, what their global functions are, and how such societal structures are also reflected in the mental representation of ideologies' (Van Dijk 1998a, 307-308). People do not express everything in their mind when they speak. They make selections and these selections are controlled by their ideologies. Attitudes about groups and opinions about specific events influence the choice of words. Vocabulary choices are crucial since 'words ... are selected from a determinate set for the situation at hand and have been previously shaped by the community or by those parts of it to which the speaker belongs' (Montgomery 1986, 176). Certain verbal and nominal groups are selected in preference to others. For that reason, lexical style is one of the most obvious means that a speaker can explicitly express or subtly signal his/her ideological opinions about events and people. Very briefly, lexical study can be explained as the study of words that are chosen to express a concept. As a powerful way of expressing, conveying and influencing models and opinions, it is the most widely used form of ideological expression in discourse. The 'interest in lexical studies in systemics goes back to Firth's interest in collocational relations in texts' (Ventola 1987, 129). The concept 'collocation' refers to the tendency of certain words to appear close to certain other words; or it is described as the company words keep and thus 'make meaning' (Firth 1957b, 179). It was derived from Firth (1957a; 1957b) and later was developed by Halliday (1966) and Sinclair (1966; 1987; 1991).

Collocation is a study of lexical structures on the lexicogrammatical stratum. Lexical items are studied in their immediate, mutual expectancy context by looking at what occurs syntagmatically on either side (in a 'span') of the lexical term (the 'node'), whose col-

locations are studied. Thus, if the node is *night*, one of its collocates is likely to be *dark* (Firth 1957, quoted in Ventola 1987, 129).

(For further information on collocations see Harvey and Shalom 1997 and Carter 1992). For that reason, in order to point out the underlying opinions encoded in the text, the description of collocation is complementary.

Data

In this article the text types under analysis are Cyprus-related press briefings and press conferences that were delivered between June 16, 1997 and January 11, 2001. The data have been gathered from the homepage of U.S. Embassy in Cyprus and consists of an analysis of ninety U.S. State Department press briefings and twenty-two press conferences.

In both the press briefings and the press conferences the speakers are U.S. officials. The high-rank U.S. officials are the ones who decide on the definition of the situation and setting. In other words, they are the ones who control the context, that is the structure relevant for the production and comprehension of discourse. They are goal-oriented, cautious, guarded, alert and diplomatic. They look frank, sincere, straightforward, direct, open and plain-spoken. They know for sure that any improper use of language may lead to a serious diplomatic problem. For that reason, these officials all try to speak clearly while giving information and make their contributions as informative as is required. They seek to define the events or situations in such a way that the listeners construct the ideologically based model as they desire. They use words and sentences in an emotional manner to create a feeling of solidarity. That is why they all try to avoid ambiguity and obscurity of information. They are aware of the fact that they 'do not present their face to the interviewers only' and that in fact, their audience is large in number (Obeng 1997, 51-52). For that specific reason, they involve mechanisms such as simplification, selection or other properties of faulty reasoning. The political discourse of U.S. officials is aimed to legitimate a governmental practice and avoid dissatisfaction with the activities of the U.S. government, and to establish consent. To achieve these goals, the U.S. officials do more than just explain or propagate a controversial problem.

Thus, this article examines the lexical choices that have been made by these officials in order to illustrate their mental map on the Cyprus issue.

Method of Analysis

In this article, both the press briefings and the press conferences are analyzed using Contingency Analysis developed by Osgood (1957). Contingency Analysis is one of the techniques of Content Analysis and with this analysis the relationships between lexical items that co-occur can be analyzed. Contingency Analysis rests on the idea that articulation or co-occurrence of lexical items in a text represents the text producer's mental map of articulation of these relations (for more detail on Contingency Analysis see e.g., Osgood 1957; Bilgin 1995, 2000; Yağcıoğlu 1999b; Oktar 1998). In other words, the analysis is based on the assumption that the relationship between words in the text gives us the relationship within the mind of the speaker/writer, which are considered as the bearers of ideologies. That is, the relationship between the words is equal to the relationships inherent in the writers' mind. In Contingency Analysis, it is not only the frequency which is investigated, but also mutual dependency of variables. Therefore, it deals with what is seen with what, rather than what is seen how many times. In so doing, it tries to understand the writer's mental situation. Furthermore, this technique seeks to determine a regularity in the dispersion of lexical relations rather than merely the frequency of individual lexical items. It aims to make clear what kind of ideology is expressed through the means of collocational cohesion and therefore which reader positions they present. (For further details see Yağcıoğlu 1999a, 1999b, where the writer seeks to explicate the link between ideology and collocational cohesion, and also Oktar 1998).

By definition, Contingency Analysis in particular, or Content Analysis in general, must be objective. The analyst's subjectivity must be minimized since the necessity to achieve objectivity, or near objectivity, for either technique of content analysis raises the problem of reliability. Reliability is used here in the standard statistical sense of measuring the degree to which the data are independent of the measurement instrument. Regardless of who does the analysis or when it is done, the same data should be secured under similar conditions as the role of the researcher is to investigate and evaluate the data. This characteristic of data collection stage is one of the biggest strengths of the method. In addition to that, the problem of presentation is also very important in all techniques of Content Analysis. Once numerical results are secured, they must be presented or statistically handled like any other quantitative data. Moreover, making inferences from the obtained data is also crucial. Although the problem of

inference in this analysis is not different from similar problems in other areas of social research, full and unambiguous statements of the detailed inference itself must be made (Berelson 1952, 169-95).

Among the weaknesses of this analysis one can argue that it requires careful design of procedures, canons and criteria, making it easy to jump into mistakes and requiring experience from the analyst. In addition to that, careful analysis is necessary so that the interpretation process is not reduced to finding some explanation to fit the data (Correa 1998, 6).

In this research, the following steps were adopted to chart the collocational, or co-occurrence patterns of lexical items. Firstly, the keywords, that is the key concepts or the key terms in the data were determined. Secondly, collocations were found and the frequency of collocational relations between these key concepts was identified. Finally, collocational patterns of both press briefings and press conferences were summarized and interpreted according to the frequency or strength of these relationships.

In order to contribute to the reliability and validity of the technique used, after transforming all discourse data to electronic format, the words that the U.S. officials use both in press conferences and in press briefings were selected by applying the "concordancer" program. A concordance is an alphabetical listing of words in a text together with the contexts in which they appear, and the concordancer is the program that supplies these listings. The concordancer can also be described as a program which gives its user the ability to elicit certain types of information, in a quick and effective way, from large amounts of data. The working procedures are very similar in all concordancers. The first basic step is to change data into electronic format. The user can then either search for a particular word/string, a collocation, or simply a statistical recount of words.

The name of the concordancer used in this research is Concordance Application (ConcApp), which was developed by Chris Greaves (1993). Two different versions of ConcApp are available on the web at <http://vlc.polyu.edu/hk/pub/concapp/concapp.htm>.

Analysis

In this research, frequency of occurrence of words is important in the selection of the keywords. According to the collected Concordancer frequency results, the following keywords or key concepts were selected as superordinate or covering concepts for categorizing the frequency results: *conflict, negotiations, settlement, interests, approvals, disapprovals, difficult, viable, important, intense*. In other words, we can say that the U.S.

officials describe the current situation in Cyprus in four categories, which are *conflict*, *negotiations*, *settlement*, and *interests*, and they use adjectives like *difficult*, *viable*, *intensive*, and *important* to describe these categories. Besides, there are two categories of value judgement or attitude: approval and disapproval. Each of these key concepts covers sub-concepts and the sub-concepts of each keyword can be listed as follows:

Conflict

problem/disagreement/tension/threat/issue/debate/concern/dispute/instability/insecurity/fight/fact/struggle/division/friction/misunderstanding/task/trouble/pressure/zero-sum game/ situation /reaction/force

Negotiations

talks/discussions/meetings/dialogue/contact/consultations/measures/development/ cooperation/comments/conversation/action/role/give-and-take/working together/ method/means/assistance/investigation/argument/address/mutual understanding/working out/relations/ideas/support/engagement/exchanges/ conferences/progress/ efforts

Settlement

Solution/agreement/federation/arrangement/reconciliation/resolution/win-win/control/progress/decision

Interests

improvement/peace/success/development/prosperity/security/stability/democracy/benefit/welfare/well-being/advantage/bi-communal/bi-zonal/opportunity/coordination/ally/friend/colleague/progress/importance/goal

Approvals

good/patient/successful/excellent/direct/practical/close/appropriate/right/active/celebratory/fruitful/perfect/candid/realistic/humanitarian/constructive/effective/frank/just

Disapprovals

bad/provocative/intransigent/irreconcilable/hostile/terrible/empty/false/military/speculative/divided/alone/unrealistic/irresponsible/unqualified/sterile

Difficult

broader/complex/technical/unresolved/complicated/substantive/con-

stant/ongoing/long/detailed/heavy/hard/broad/long-term/philosophical/
various/tough/troubled/unsolvable/ inaccurate/impractical

Viable

meaningful/comprehensive/useful/productive/helpful/lasting/durable/
genuine/acknowledged/peaceful/satisfactory/concrete/peacekeeping/
possible/ permanent/sufficient/solvable

Important

key/major/core/essential/serious/basic/big/main/fundamental/strategic/
valuable/principle/famous/significant/absolute/outstanding/unique/cen-
tral/critical/real/great/specific/high-level/leading/foremost/remarkable
/original/ vital/necessary

Intense

intensive/intensity/close/continuous/high-level/deep/inclusive

After determining the keywords, the frequencies of collocational relations between these key concepts were traced. Finally, according to the frequency of these relationships, articulation and re-articulation of ideologies within the analyzed texts were interpreted.

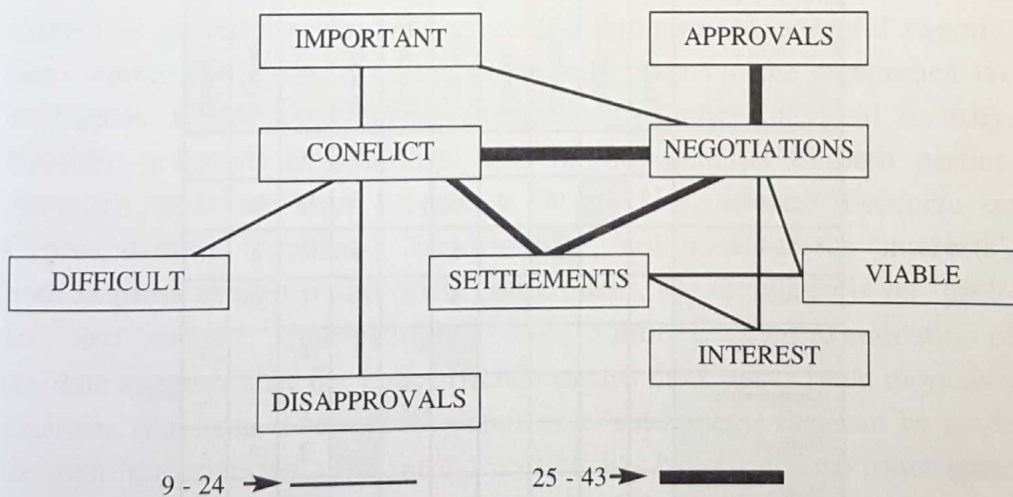
According to the above-mentioned principles, the results of the analysis of all the press briefings are as follows (See Table 1 & Figure 1):

The discourse of the U.S. diplomats, within the analyzed press conferences, stresses the strong bond between the keywords 'conflict', 'settlement' and the 'interests'. The keyword 'negotiations' is indirectly tied to the keyword 'conflict' with another crucial keyword 'important'. The strong bond between the keywords 'conflict', 'settlement' and 'interests' gives us some evidence of the mental model of the U.S. diplomats. Again, in press conferences, the Cyprus conflict is considered as something that is very 'important' and 'difficult'. Moreover, 'intense' and 'viable' meetings are seen as the only tool for the resolution of the problem.

Table 1 : Co-occurrence of the Keywords in Press Briefings

	Conflict	Negotiations	Settlement	Interests	Approvals	Disapprovals	Difficult	Viable	Important	Intense
Conflict		43	33	6	1	16	17	1	24	-
Negotiations			30	12	41	-	16	21	21	4
Settlement				18	7	-	3	18	4	-
Interests					9	-	-	2	6	-
Approvals						-	1	8	1	1
Disapprovals							2	-	1	-
Difficult								2	-	3
Viable									1	-
Important										-
Intense										

Figure 1 : Collocational Pattern in the Discourse of Press Briefings

The lines and numbers indicate the frequency of collocational relations between keywords.

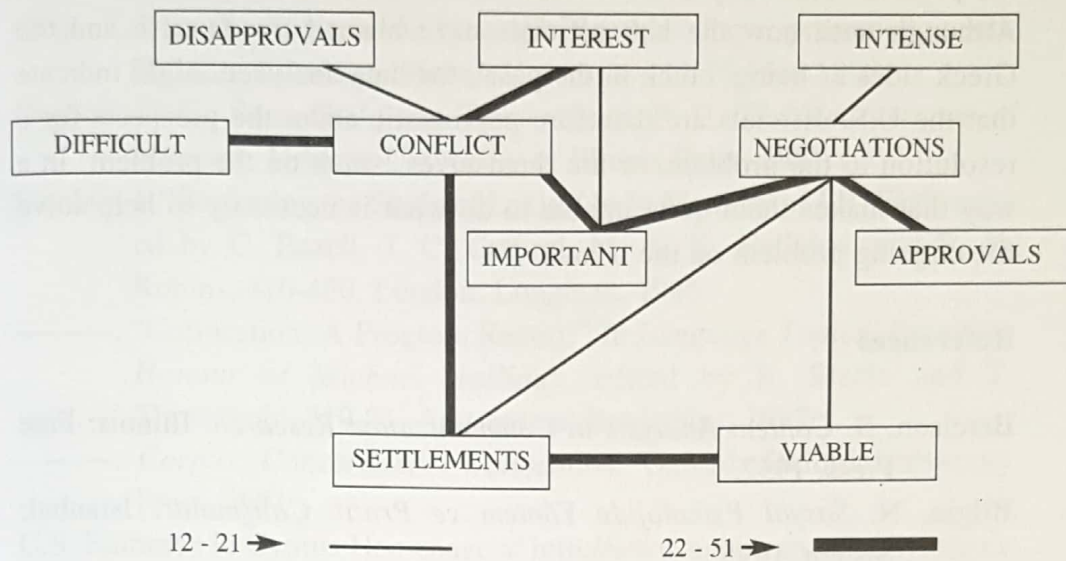
The above diagram of the relationship of keywords in press briefings shows that in the discourse of U.S. State Department press briefings 'conflict', 'negotiations' and 'settlement' are frequently articulated with each other. This makes it clear that the U.S. State Department officials evaluate the situation in Cyprus as consisting of three phases, namely, the conflict, the negotiations and the settlement. From the above diagram, it is apparent that for the U.S. officials the Cyprus 'conflict' is very important. Since the problem is difficult to solve, they are not happy with that phase of the situation and attribute negative meanings to it. The strong bond between the term 'conflict' and 'negotiations' helps us to interpret the negotiations, i.e. talks, as the only means to settlement of the issue. Therefore, meetings, talks, discussions and dialogues, like the problem itself, are very important and they have to be meaningful, permanent, lasting, productive and helpful. Both the keywords 'conflict' and 'negotiations' are strongly tied to the keyword, 'settlement', i.e. the 'solution'. For them, solution to the problem should be comprehensive, lasting and permanent. As can be seen from Figure 1, the concepts that U.S. officials share on the Cyprus issue are 'conflict', 'settlement', and 'negotiations', which are discursively constructed as the essential attributes of the U.S. policy on Cyprus. In the discourse of U.S. press briefings on Cyprus, 'negotiations' are constructed as the true condition of 'settlement' of the problem. Therefore, the words articulated around 'negotiations' are discursively constructed as 'positive' and 'meaningful'.

The frequency of collocational relations between keywords in press conferences and the diagram of the table are as follows:

Table 2 : Co-occurrence of the Keywords in Press Conferences

	Conflict	Negotiations	Settlement	Interests	Approvals	Disapprovals	Difficult	Viable	Important	Intense
Conflict		21	41	30	5	18	32	4	51	-
Negotiations			18	20	42	-	11	18	50	21
Settlement				15	5	-	5	48	4	-
Interests					6	-	3	1	19	-
Approvals						-	2	8	-	1
Disapprovals							3	-	-	-
Difficult								2	2	-
Viable									-	-
Important										-
Intense										

Figure 2 : Collocational Pattern in the Discourse of Press Conferences

The lines and numbers indicate the frequency of collocational relations between keywords.

Conclusion

Focusing on contingency relations among press conferences and press briefings helps us to get the configuration of the general mental map of the U.S. governmental representatives as far as the Cyprus issue is concerned. As the above tables and figures suggest, both in press briefings and press conferences the official U.S. discourse on Cyprus is similar. They all highlight the same notions and thus seem to think in the same way. To sum up, we can say that the whole situation of the Cyprus problem is considered as something very important and complex. Meaningful negotiations among the parties are seen as the only means to the comprehensive settlement, which would bring economic prosperity, physical security, stability, a secure environment, and mutual benefits to both parties. Although there are four categories in the U.S. official discourse on Cyprus, namely, 'problem', 'negotiations', 'solution' and the 'interests', both in press briefings and press conferences, the emphasis is on 'problem' and 'solution'. Interestingly enough, a more detailed examination of the data suggests that the U.S. officials regard the Cyprus issue more as a problem, that is as a 'conflict', than as a 'settlement' that can be made through 'negotiations'. The term 'conflict' has been used two times more with adjectives like 'important', 'difficult', 'disapproving', than the term 'settlement' that has been used only with the adjective 'viable'. This fre-

quency may reveal that the U.S. officials are more aware of the reasons for the problem than they are confident of its solution being secured soon. Although until now the U.S officials have blamed the Turkish and the Greek sides as being 'stuck in the past', the data analyzed might indicate that the U.S. officials are therefore pessimistic about the prospects for a resolution to the problem, or are themselves 'stuck on the problem' in a way that makes them quite unable to do what is necessary to help solve the ongoing problem on the island.

References

- Berelson, B. *Content Analysis in Communication Research*. Illinois: Free Press, 1952.
- Bilgin, N. *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem, 1995.
- . *İçerik analizi*. İzmir: Ege University Press, 2000.
- Carter, R. *Vocabulary: Applied Linguistic Perspectives*. London: Routledge, 1992.
- Çoban Döşkaya, F. "Power and Ideology in American Political Texts: A Critical Discourse Analysis." Ph.D. diss., Dokuz Eylül University, 2001.
- Correa Torres, E. "Strengths and Weaknesses of Classical Content Analysis." <http://www.spinworks.demon.co.uk/pub/content3.htm>. 1998. Accessed 01.05.2001.
- Fairclough, N. *Language and Power*. London: Longman, 1989.
- . *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity, 1992.
- Firth, J. R. *Papers in Linguistics 1934-1951*. London: Oxford University Press, 1957a.
- . *A Synopsis of Linguistic Theory 1930-55*. Special volume of the Philological Society. Oxford: Blackwell, 1957b.
- Greaves, C. ConcApp concordancer browser and editor for Windows version 1, <http://vlc.polyu.edu.hk/pub/concapp/concapp.htm>. 1993. Accessed 02.1.2001.
- Halliday, M.A.K. "Lexis as a Linguistic Level." In *In Memory of J.R. Firth*, edited by C. Bazell, J. C. Catford, M. A. K. Halliday, and R. H. Robins, 148-162. London: Longman, 1966.
- Harvey, K., and Shalom, C., eds. *Language and Desire: Encoding Sex, Romance and Intimacy*. New York: Routledge, 1997.
- Montgomery, M. *An Introduction to Language and Society*. London: Methuen, 1986.

- Obeng, S. G. "Language and Politics: Indirectness in Political Discourse." *Discourse and Society* 8 (1997): 49-83.
- Oktar, L. "Gazete Söyleminde İdeolojik Yapılar." Paper presented at XII. Dilbilim Kurultayı, Mersin University, 14-16 May 1998.
- Osgood, C. E.; Suci, G. J.; and Tannenbaum, P. H. *The Measurement of Meaning*. Urbana: University of Illinois Press, 1957.
- Sinclair, J. "Beginning the Study of Lexis." In *In Memory of J.R. Firth*, edited by C. Bazell, J. C. Catford, M. A. K. Halliday, and R. H. Robins, 410-430. London: Longman, 1966.
- . "Collocation: A Progress Report." In *Language Topics: Essays in Honour of Michael Halliday*, edited by R. Steele and T. Threadgold, 319-31. Amsterdam: Benjamins, 1987.
- . *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press, 1991.
- U.S. Embassy in Cyprus Homepage at <http://www.americanembassy.org.cy>
- van Dijk, T. A. "Editorial: Discourse and Ideology." *Discourse and Society*, 9 (1998a), 307-308.
- . *Ideology: A Multidisciplinary Study*. London: Sage, 1998b.
- Ventola, E. *The Structure of Social Interaction: A Systemic Approach to the Semiotics of Service Encounters*. London: Pinter, 1987.
- Yağcıoğlu, S. "Çevre ile İlgili Gazete Haberlerinde Eşdizimsel Bağlıklık ve Metin Bağdaşıklığı" (Collocational cohesion and textual coherence in news on environmental issues). In *Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, edited by D. Zeyrek and S. Ruhi, 181-188. Ankara: ODTÜ Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Yayını, 1997.
- . "Gazete Köşe Yazılarında Eşdizimsel Örüntüleme ve İdeoloji" (Collocational patterning and ideology in newspaper opinion articles). In *Dilbilim Araştırmaları*, edited by Z. Kulelioglu, 55-64. İstanbul: Simurg, 1999a.
- . "Past or Present? The Ideological Functions of Collocational Patterns in the Construction of Historicity in Confrontational Discourse." Paper presented at the Twenty-Second Annual Scientific Meeting of the International Society of Political Psychology, 18-21 July 1999b.

Füsun Çoban Döşkaya is a lecturer at the American Studies Department at Dokuz Eylül University in İzmir, Turkey. She is a former Fulbright scholar at the American Studies Institute, University of Delaware, USA. Her areas of interest and research include critical discourse analysis and political discourse.

E-posta adresi: fcdoskaya@hotmail.com

Rreviews

Tanitim

Cyprus: The Island of Sustained Crises, Vol.2
(March-August, 1964)

Ahmet Gazioğlu

CYREP, Nicosia. ISBN 975-6912-15-4. 2002.

This work, like its predecessor which dealt with the period from December 1963 to early March 1964, will be very useful to anyone interested in the modern history of Cyprus and in what has come to be known as the 'Cyprus problem' in particular. This is not so much because of the brief narrative of events in Cyprus between March and August 1964 which is sketched here. Such accounts have been much more thoroughly provided by others – such as Averoff, Ball, Clerides, Crawshaw, Purcell, Reddaway, Scott Gibbons, Sonyel and Vlachos – from some of whom Gazioğlu quotes selectively. The book's real value lies in the hitherto unpublished documents it contains. For this reason alone, everyone concerned with the Cyprus issue is bound to find something of interest here. (Large size paper has been used, incidentally, so that many of the selected documents could be reproduced in something close to their original form.) The wealth of material is truly impressive.

As Gazioğlu himself effectively says, the British Foreign Office documents relating to Cyprus here assembled speak for themselves. This is even more true of the many newspaper articles, photocopies of which are also included. There are fascinating press photographs of the period showing military manoeuvres, the devastation of Turkish sectors of the island (only too horribly reminiscent of what we now see daily on our television screens being inflicted on the Palestinians), and the main Greek, Turkish, British, American, and UN *dramatis personae* captured by the camera in earnest poses. Perhaps most remarkable among the latter is a picture of Archbishop Makarios blessing a hand-grenade apparently about to be used on his own Turkish citizens!

We soon realise, however, that this book's purpose is not, first and foremost, to contribute to pure scholarship. Ahmet Gazioğlu was in effect the Turkish Cypriot representative in London during much of the 1960s. He was therefore deeply involved in the events he discusses here and has an inescapable interest in their outcome. It was, in fact, this London posting that enabled him to make his unique collection of newspaper articles on Cyprus and to begin working on the British diplomatic documents at the

Public Records Office, a small part of the fruits of which we have in this volume. So although he is a historian of Cyprus with considerable erudition, rather than simply a political propagandist, Gazioğlu is a historian who has always had at heart an unmistakable mission. Put bluntly, part of that mission is to show the world that it was not the Turks but very largely the Greeks who caused the 'sustained crises' in Cyprus from December 1963. He knows, of course, that the Cyprus problem has 'international dimensions', that the so-called guarantor powers, above all Great Britain, failed to live up to the spirit, let alone the letter, of the agreements they had signed, along with the Cypriots, in 1960 establishing the partner-Republic of Cyprus. But he takes a particular interest – a *delight*, one might sometimes feel – in revealing the appalling behaviour of the Greeks in those early years, not least their indefensible take-over of the Cyprus governments after the UN Security Council resolution 186 of 4 March 1964.

To take a small example. Having discovered among the British documents a written note by the then Prime Minister, Sir Alec Douglas Home, which reads 'Makarios is not the government of Cyprus', Gazioğlu cannot resist repeating this gem a number of times. As someone who lived through a long period of lawless repression by his Greek compatriots, Gazioğlu can surely be forgiven for harbouring a feeling of resentment against the Makarios régime and its unconstitutional successors. And it may well be true that, due to the extraordinary effectiveness of the Greek propaganda machine, the Turkish case concerning Cyprus has still been insufficiently attended to by the international community and needs to be explained repeatedly. Nevertheless, for all its usefulness, this volume has, to my mind, a certain analytical weakness intimately linked to its author's vantage point and intentions, a weakness one will frequently find in books about their divided homeland written by Cypriots, Greeks just as much as Turks. This is that the author moves too unselfconsciously between history and polemics. He does this without apparently realising that he has crossed a line along the jagged edge of which most academic historians would tread with great care – if they could not avoid putting a foot there altogether. Consider the following passages from the Introduction:

Well documented are the duplicity of Greece and the two-faced policy of Britain, whose only concern all along has been the use of its sovereign military bases without any hindrance or difficulty.

I have no wish to defend Britain. But – one feels like asking – what would have become of Cyprus during the Cold War without the effective functioning of NATO, for which the Cyprus Bases were needed?

Speaking of the material he has collected here, Gazioğlu goes on:

The documents and reports... show clearly how inter-

national agreements, the rule of law, and guarantees on paper do not have any practical value when a point is reached where self-interests of signatories conflict. Cyprus has been a good example of such conflicting, immoral, illegal and selfish concerns and attitudes, which ignore international law when it does not address one's own interest.

He adds that the international newspaper extracts he quotes in this book 'are the best witness of events and a true witness of the Greek genocide.'

Now, up to a point, he is quite right. But are these the *most interesting* things his documents illustrate? And don't we know the things he mentions already? Certainly it has to be admitted that what Makarios was prepared to do to the Turkish Cypriots in order to make Cyprus Greek *did* amount to premeditated genocide. He didn't quite succeed, of course, but – aided, alas, by guarantor power and NATO member Greece – his hardly disguised attempt to 'cleanse' (as we would now say) Cyprus of its Turkish community was extremely ruthless. For anyone who may have doubted this the international press reports, carefully chosen and reproduced here, together with the notorious 'Akritas Plan' (given in Appendix 2) and photographs of Greek Cypriot belligerence and atrocities should be convincing enough.

A few of the frequently brilliant cartoons contributed in 1964 by 'Cummings' to the *Daily Express* and by Frank Bernier to the *Daily Herald* are also included. This inclusion was an astute move on Gazioğlu's part. For these cartoonists, like their current often equally brilliant successors, can make with a single drawing complex 'statements', about, say, political leaders, of the most revealing and subversive kind, without literally *saying* anything at all. Consequently they can produce a powerful impact on a newspaper's readers in a relatively small space and draw immediate attention to matters that editors might feel it would be unwise to put so directly into words. Makarios, with his mediaeval ecclesiastical robes and other archaic regalia, his well trimmed beard and – to most Anglo-Saxon eyes – untrustworthy Levantine deviousness of expression, was a wonderful subject for visual satirists. But the laughter their caricatures initially evoked quickly dissolves into tears as the message about what the Archbishop was actually doing in Cyprus was brought so vividly home to the British public. All these sentiments of the time Gazioğlu captures beautifully. We must be grateful to him, and to his research associate, Mrs Kathleen Fellows, for bringing these things to life in what is, as far as I know, a unique way.

However, a less partisan writer might have drawn more interesting conclusions from these 'documents and reports' than the one I have just quoted from Gazioğlu's Introduction. For what these materials serve to show, I

would have thought, is not just the ubiquity of international anarchy. Nor do they support the view that Cyprus's 'sustained crises' are essentially the result of a conflict between the island's two communities. What they overwhelmingly bring into focus is the remarkable strategic importance one very small country can come to have for much larger outside powers. This is, of course, *why* there is so much Western literature, diplomatic and otherwise, dealing with Cyprus.

As we know, Hellenism was a politically primitive and avowedly chauvinistic ideology originating in Greece around 1830 and deliberately brought to Cyprus by mainland 'classical' school teachers and professional agitators. *Enosis* was Greece's traditional objective. Inevitably this had to be resisted by the Turkish Cypriots and by Turkey. Having had Cyprus wrenched from her by Britain in 1914, Turkey has ever since been doing her best to prevent the formation of a wholly Greek Republic in the island which would constitute a serious security threat to Turkey's southern ports and cities. Britain, who got out of the new Republic (but not the island) in 1960, cleverly retained her two sovereign bases. Cyprus had long been important to Britain as a military staging-post valuable for maintaining her interests in other parts of the world, at one time many of them 'East of Suez'. During the Cold War Russia had to be prevented from turning the island of Aphrodite into a Mediterranean Cuba. (In his section dealing with 'Anglo-American Support for Enosis' Gazioğlu assembles some crucial new material about this.) Today, along with the United States and now the EU, Britain sees Cyprus – especially and hopefully a *re-united* Cyprus – as one of the few stable and friendly locations (the others being, of course, Israel and Turkey) in a pretty hostile region whose oil is nevertheless crucial for Western economies. Whatever the rights and wrongs of all this, Gazioğlu's documents strongly suggest something he knows very well but apparently doesn't see the need to spell out himself. This is that the Cyprus problem was in 1960s and still is and international issue, and one that can hardly be solved by an agreement between the two antagonistic Cypriot communities alone. Consequently, more important than allotting blame for the 'sustained crises' is the need to recognise that the Cyprus tragedy is part and parcel of certain deep ambivalences in the West's own restless and shifting agenda. Once we learn not to be distracted by his sometimes too heartfelt polemics, this latest book by Ahmet Gazioğlu will be a valuable resource in any attempt to unravel the various strands of those ambivalences.

Michael Moran
Bellapais, North Cyprus

Kıbrıs Ağzında Soru Tümcelerinde Ezgi

Nazmiye Çelebi

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Kamile İmer

DAÜ, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, K.K.T.C., 2002, 83 sayfa

Ses kayıt cihazlarının ve ses analizi yapan bilgisayar programlarının gelişmesi ve dilbilimde kullanımıyla sesbilgisi üzerine yapılan deneysel çalışmalar da artmaya başladı. Sesdilbiliminde teknolojinin kullanımı, araştırmacılara, kayıt edilen verileri depolama, sınıflandırma, tekrar tekrar dinleme ve en önemlisi de insan kulağının ayıramayacağı farkları belirleme olanağını sağlamanın yanısıra, bulguların betimlenmesinde nesneliliği de arttırdı.

Türk dilbiliminde sesbilgisi üzerine yapılan çalışmalar diğer dilbilim alanlarına oranla daha sınırlı kalmıştır. Belki de bunun nedeni Türk dili araştırmacılarının son yıllara kadar yukarıda belirttiğimiz nesnel inceleme olanaklarına sahip olamamış olmalarıdır. Her ne kadar Türkçe'nin deşiklerinin sesbilgisel özellikleri birçok lisans, yüksek lisans ve doktora tezinde incelenmişse de, veri toplamanın ve incelemenin sadece araştırmacının kulağına dayanılarak yapılması ve daha da önemlisi seslerin betimlenmesinde ortak bir imge sistemi kullanılmamış olması yapılan bu çalışmaları yorumlamada ve deşikler arasında karşılaştırmalar yapmada güçlükler çıkarmaktadır. Nazmiye Çelebi'nin *Kıbrıs Ağzında Soru Tümcelerinde Ezgi* isimli yüksek lisans tezi Türkçe sesbilgisi alanında yeni çağın getirdiği olanakların kullanıldığı ilk çalışmalardandır. Bu tez, Kıbrıs Ağzı'ndaki soru tümcelerinin ezgisini bilgisayar ortamında inceleyerek ton dağılımlarını, ezgi kalıplarını belirlemeyi ve elde edilen bulguları Uygunluk Kuramı (Optimality Theory) çerçevesinde yorumlamayı amaçlamaktadır.

Tezin giriş bölümünde dünyada ve Türkiye'de sesbilim alanında yapılan çalışmalar özetlenmektedir. Araştırmacı, ezgi üzerine yapılan çalışmaların önemini vurgularken, Türkçe'de ve Türkçe'nin farklı deşiklerinde ezginin, sözcelerin anlamını önemli ölçüde etkilediğine dikkat çekiyor. Çelebi, dünyada özellikle İngilizce'nin vurgu, ton, ezgi gibi parçaüstü (suprasegmental) özelliklerinin incelendiği araştırmaların sayısının son yıllarda artmasını, laboratuvar ortamında kayıt yapma ve veri çözümleme olanaklarının artmasına bağlamakta, bu alanlarda Türkçe üzerine yapılan çalışmaların azlığına dikkat çekmektedir. Daha önce

Türkçe'nin ezgisi üzerine yapılan çalışmalarda veriler ya dinleyip not alma ya da kayıt edilen konuşmaların dinlenip betimlenmesiyle elde edilmiş olup araştırmacının ton farklarını kulağıyla algılaması ile sınırlı kalmıştır.

Dilbilimi alanında Türkçe yazan araştırmacıların en sık karşılaştığı güçlüklerden biri dilbilim kavramlarını tam olarak karşılayabilecek Türkçe terimler bulmaktır. Son yıllarda bu alanda hızlı gelişmeler olsa da (Vardar 1986; Kocaman & Osam 2000; vb.) kuramlar geliştikçe ortaya yeni terimler çıkmaktadır. Terim eksikliğinin yanısıra, dilbilimciler arasında bazı kavramların Türkçe karşılıkları konusunda da görüş ayrılıkları olabilmektedir. Bu nedenle, Çelebi, önce tezinde sıklıkla kullandığı terimleri açıklıyor. Vardar (1986)'dan yola çıkarak sesbilim teriminin fonoloji, *sesbilgisi* teriminin de fonetiks yerine kullanıldığını belirtiyor. İki veya daha çok sözcükte varlığıyla anlam farkı yaratan sesler *sesbirim* olarak, ezgi, vurgu, perde ve ton da *parçaüstü (ses)birimler* olarak adlandırılıyor. *Ezgi* ise, kısaca, belli bir sözce içindeki ton değişimleri olarak tanımlanıyor.

Araştırmacı, giriş bölümünün ikinci kısmında sesbilim ve özellikle ezgi üzerine çalışmalar yapan dilbilim akımlarını özetliyor. Bu akımlar arasında üretici dilbilgisi kuramının alt kuramları olan Özerkbirimsel Ölçü Kuramı (Autosegmental-Metrical Theory) ve Uygunluk Kuramı'nın (Optimality Theory) üzerinde duruyor. İlk kuram, dillerde farklı yapısal bağlamlardaki ton dağılımlarını belirleyen evrensel 'kurallar'ı ortaya çıkarmayı amaçlarken, ikincisi bunları belirleyen evrensel 'sınırlılıklar'ı bulmayı amaçlamaktadır. Daha sonra araştırmacı, Türkçe'de ezgi üzerine yapılmış olan çalışmaları ayrıntılı olarak özetliyor. Bu çalışmalarda ortak bulgu, Türkçe'de bildirme tümcesinin alçalan bir tonla, soru tümcesinin ise yükselen bir tonla bittiğidir.

Kıbrıs Ağzında Soru Tümcelerinde Ezgi başlıklı çalışmadaki veri tabanını Bayrak Radyo Televizyonu'nda yayınlanan *Torba* adlı programdaki konuşmalardan alıntılar oluşturmaktadır. Araştırmacı, 13 programın kaydındaki konuşmaların içinden rastlantısal örneklem yöntemiyle 40'ar tümcelik üç grup halinde (*evet-hayır* soru tümceleri, *kim-ne* soru tümceleri ve onaylı soru tümceleri) 120 soru tümcesi seçmiş. Seçilen soru tümceleri *Real Analysis* adlı çözümleme yazılımı ile çözümlenmiş ve her tümcenin ezgi eğrisini gösteren ses grafikleri tezin ek kısmında sunulmuş.

Tezin ikinci bölümünde Demircan (2001) ve Pierrehumbert'ın (1980) Özerkbirimsel Ölçü Kuramı (Autosegmental-Metrical Theory) ile Prince ve Smolensky'nin (1993) Uygunluk Kuramı (Optimality Theory) daha ayrıntılı olarak inceleniyor. Başta ton dilleri için geliştirilen Özerkbirimsel Ölçü Kuramı, daha sonra birçok vurgu dilinin ezgi kalıplarını açıkla-

mada da temel oluşturmuş bir kuramdır. Bu kurama göre, vurgu dillerindeki temel ton olayları şunlardır: vurgulanan heceyle özdeşleşen perde değişimi ve öbek ve sözce kenarlarını belirleyen sınır tonları. Ayrıca, bir sözcenin tonları ve o sözcedeki birimler (heceler) birbirinden bağımsız katmanlar oluşturur. Dolayısıyla, bir hecede birden fazla ton olabileceği gibi, bir ton birden fazla heceye de yayılabilir.

Uygunluk Kuramı, genel olarak, bir dili ana dili olarak konuşan kişilerin örtük dilbilgisinde 'üretici' ve 'değerlendirici' diye iki ayrı mekanizmanın olduğunu savunur. Evrensel Dilbilgisi'nde yine evrensel sınırlılıklar bulunur. 'Değerlendirici', her dil içinde bu evrensel sınırlılıkları farklı bir hiyerarşik düzende sıralar. Bu sınırlılıklar delinebilir. Hiyerarşinin en üstünde bulunan sınırlılık dilde hiçbir zaman delinmeyen bir sınırlılıktır. Aynı şekilde, hiyerarşinin yukarılarında bulunan diğer sınırlılıklar da dilin yapısında önemli bir rol oynar. 'Üretici' de dilde belli bir yapıda olası sözcükleri 'adaylar' olarak üretir. Bu adaylar sıralanmış sınırlılıklar tarafından sınırlanır ve sınırlanma sonunda ayakta kalan en son aday dilde kullanılan sözcük olur. Genel olarak, bu kuramda amaç, doğru adayları ortaya çıkaran sınırlılıkları ve onların doğru sıralamasını bulmaktır.

Tezin üçüncü bölümü Kıbrıs Ağzı'ndaki soru tümcelerinde ezgi dağılımına ayrılmış. Soru tümceleri yukarıda belirtilen üç ayrı grupta inceleniyor: *evet-hayır* soru tümceleri, *kim-ne* soru tümceleri ve onaylı soru tümceleri. İlk incelenen grup *evet-hayır* tümceleri (E-H)¹. Çelebi, kendi çözümlemesine geçmeden önce Ladd'ın (1996) E-H soru tümcesi tipolojisini ve bu tip tümcelerde genelde gözlemlendiği ezgi özelliklerini özetliyor.

Ladd (1996), E-H soru tümcelerinin oluşturuluş biçimine göre dünya dillerini üçe ayırıyor: (i) E-H soru tümcelerini bir soru ekiyle oluşturan diller (Türkçe, Japonca gibi); (ii) bu tümceleri bildirme tümcelerinden sadece ezgi ile ayıran diller (Yunanca ve Rusça gibi); ve (iii) bu tümceleri sözdizimi değişikliği ile oluşturan diller (İngilizce, Almanca gibi). E-H soru tümcesi ile bildirme tümcesi arasında sözdizimi açısından fark olan İngilizce'de Ladd (1996) bu iki tümce arasında ezgi farkı olmadığını, ikisinde de en yüksek tonun tümce sonundaki sözcükte olduğunu belirtiyor. Diğer yandan Rusça'da bu iki tip tümce arasında sözdizimi açısından bir fark olmamasına karşılık ezgi farkı var. Bildirme tümcesinde en yüksek ton tümce sonundaki sözcükte fakat E-H soru tümcesinde en yüksek ton eylemin üzerinde oluyor. Türkçe'de ise E-H soru tümcelerinde bir soru eki (*mI*) bulunuyor ve en yüksek tonun yerini odak sözcük ve dolayısıyla da bu soru eki belirliyor. En yüksek ton soru ekinden önceki sözcüğe düşüyor. Örneğin, "Gazete geldi mi?" tümcesinde en yüksek ton

-DI- hecesinde olurken "Mehmet mi geldi?" tümcesinde -MET- hecesinde oluyor. Ancak, iki tümce de alçalan bir ezgiyle sona eriyor (Selen 1973; Demircan 2001). Tezin ana konusu olan Kıbrıs Ağzı'na gelindiğinde ölçünlü Türkçe'den farklı olarak E-H soru tümcelerinde soru ekinin kullanılmadığı gözlemleniyor. Kıbrıs Ağzı'nda ezgi konusundaki öncü çalışmalardan biri olan İmer (2001)'de bildirme tümcesi ile soru tümcesinin arasında sadece ezgi farkı olduğu belirtiliyor. Ayrıca, tüm tümcenin sorgulandığı, yani, ölçünlü Türkçe'de *ml*'nin tümce sonunda olacağı durumlarda Kıbrıs Ağzı'nda ses perdesiyle birlikte ezgi eğrisinin tümce sonuna doğru yükseldiği bildiriliyor.

Çelebi, E-H soru tümcelerinin her zaman en yüksek tonla bitmediğini belirtiyor. Aslında, odak sözcüğün tümce içindeki yeri ile ton dağılımı arasında bir ilişki olduğunu gözlemliyor. Buna göre E-H soru tümcelerini ikiye ayırıyor: (i) odak sözcüğün tümce başında olduğu E-H soru tümceleri ve (ii) odak sözcüğün tümce sonunda olduğu E-H soru tümceleri. Odak sözcüğün tümcenin başında olmasının nedenlerinden biri Kıbrıs Ağzı'nda eylemleri tümcenin başına getirme eğilimidir. Bu çalışmadaki bulgular bağlamında, örneklerde yüksek tonun odak sözcüğün üzerinde olduğu belirtilirken, en alçak tonun da odak sözcükte en yüksek tonu alan heceden önceki heceye düştüğü belirtilmektedir. Ayrıca, en yüksek ton tümcenin neresinde olursa olsun, tümcenin sonundaki hece uzatılıyor ve tümce bitimsiz bir tonla bitiyor.

Başka ilginç bir bulgu da tek sözcüklü sözcelerde görülebiliyor. Örneğin, bebeğin gerçek değil de yapma bir bebek olup olmadığını soran konuşucu "Yapmadır?" diye sorduğunda en yüksek ton son hece olan -DIR- hecesine düşüyor. Burada ilginç olan nokta, en yüksek tonun sözcükte vurguyu alan hece olan -mA- yapım ekine değil de son heceye düşüyor olmasıdır. Yine, her iki tümcede de son hece uzatılmakta ve tümceler bitimsiz bir tonla sona ermektedir.

Çelebi, ayrıca, bazı E-H soru tümcelerinde, en yüksek tonu alan hecenin odak sözcüğün son hecesi değil de, ilk hecesi olduğunu gözlemliyor ve bunun Arvaniti'nin (2000) Yunanca üzerine yaptığı gözlemlere benzerlik gösterdiğine dikkat çekiyor. Son duruma örnek olarak da "Bişey isden?" sorusunu veriyor. Çelebi, bu soruda en yüksek tonu alan hecenin odak sözcük olan eylemin -İS- hecesi olduğuna işaret etmektedir.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında kim-ne (K-N)² soru tümceleri inceleniyor. Önce, Ladd'ın (1996) İngilizce'de bu tip soru tümcelerinde en yüksek tonun eylemin üzerinde olduğunu, fakat Türkçe'de en yüksek tonun genelde soru sözcüğü üzerinde olduğunu söylediği aktarılıyor. Türkçe'nin esnek sözdizimi gereği soru sözcükleri eylemden hemen önce gelme eğilimi gösterebilir de tümcenin farklı yerlerinde bulunabiliyorlar.

Bunun sonucu olarak da, en yüksek tonun yeri, tümceden tümceye - soru sözcüğünün yerine bağlı olarak - değiştiğinden Türkçe için K-H soru tümcelerinde tek tip ton dağılımından söz etmek mümkün olmuyor.

Bu bölümde bize aktarılan en ilginç bulgu, en yüksek tonun Ladd'ın (1996) iddia ettiğinin aksine her zaman soru sözcüğü üzerinde olmadığıdır. Selen (1973), bu tip tümcelerin alçak tonla bittiğini, Demircan (2001) ise hem soru sözcüğünün hem de tümcenin son hecesinin yüksek tonda söylendiğine işaret etmektedir. Demircan'ın (2001) "O adam sana ne söyledi?" örneğinde hem NE sözcüğü hem de tümce sonundaki -Dİ- hecesi yüksek tonlara sahip. Selen (1973) ise "Kim geldi?" örneğinde KİM sözcüğünün yüksek tona fakat -Dİ- hecesinin alçak tona sahip olduğunu iddia ediyor. Çelebi, bu iddiaların çelişki yaratmadığını Kıbrıs Ağzından alınan verilere dayanarak şöyle açıklıyor: yüksek tonların nerede olduğu sorunun uzunluğuna göre değişir. Tümce kısaysa o zaman soru sözcüğü en yüksek tonu alıyor, tümce alçak tonla bitiyor ve E-H soru tipinde olduğu gibi son hece uzatılıyor. Çelebi, 'uzun soru tümcesi'ni 'üç sözcükten fazla' olarak tanımlıyor. Ona göre, uzun K-N soru tümceleri, E-H soru tümcelerinin ezgisine benzer özellikler gösteriyor. Başka bir deyişle, bu tip tümcelerde yüksek tonlar tümce sonunda olma eğilimi gösteriyor. Bu bulguların, sadece Kıbrıs Ağzı için geçerli olmadığı, Ladd'ın (1996) bunları birçok dil için gözlemlediği vurgulanmaktadır. Çelebi, Ladd'ın (1996) ve kendisinin bulgularını şöyle özetliyor: en yüksek ton kısa K-N tümcelerinde tümcenin başında, uzun K-N tümcelerinde ise tümcenin sonunda olma eğilimi gösterir.

Soru sözcüğünün yüklem olduğu, dolayısıyla tümce sonunda olduğu durumlarda da en yüksek tonun tümce sonunda olduğu gözlemlenmektedir. Çelebi, bu açıdan, bu tip tümcelerin, odak sözcüğün tümce sonunda bulunduğu E-H soru tümcelerine benzerlik gösterdiğine dikkat çekiyor.

Özet olarak, Kıbrıs Ağzı'nda soru sözcüğünün tümce başında olduğu kısa K-N soru tümcelerinde yüksek tonlar tümce başında kullanılmakta, uzun K-N soru tümcelerinde ise soru sözcüğünün nerede olduğuna bakılmaksızın tümcedeki en yüksek ton tümce sonunda olma eğilimi göstermektedir.

İncelemenin en son kısmının konusunu onaylı soru tümceleri oluşturuyor. Onaylı soru tümcesine örnek olarak "Okula geliyorsun, değil mi?" tümcesini verebiliriz. Bu soruyu soran kişi karşısındakinden onay beklemektedir. Birçok dilde sorunun *değil mi* kısmındaki ezgi değişikliklerinin o tümcenin gerçek bir soru veya onay isteği olarak yorumlanmasına sebep olduğu gözlenmiştir (Crystal 1985; Demircan 2001).

Kıbrıs Ağzı'nda *ml* soru eki kullanılmadığından, sorunun bu kısmında

sadece *değil* sözcüğü kullanılmakta ve yine ezgi ile soru anlamı verilmektedir. (Çelebi, bu sorulardaki *değil* sözcüğünü 'eklenti sözcüğü' olarak adlandırıyor.) Örneğin, olumsuz bildirme tümcesi "Bu Ahmet değil." ile soru tümcesi "Bu Ahmet, değil?" arasındaki tek fark ezgi farkıdır.

Soru-onay farkına gelince, araştırmacı, bir tümcede eğer eklenti sözcüğü olan *değilin* üzerinde yüksek ton kullanılırsa o tümcenin *soru* olarak, eğer alçak ton kullanılırsa da *onay isteği* olarak yorumlandığını belirtiyor. Bu açıdan, beklendiği üzere, ilk tipteki tümceler E-H soru tümcelerindeki ton dağılımını hatırlatıyor.

Araştırmacı, ayrıca, 'olumlu onaylı soru tümceleri' ile 'olumsuz onaylı soru tümceleri' arasında ezgi farkı olduğunu da saptıyor. En yüksek ton, olumlu onaylı soru tümcelerinde *değil* sözcüğünün son hecesinde olurken, olumsuz onaylı soru tümcelerinde olumsuzluk eki -mA-'da ortaya çıkıyor. Bilindiği gibi, olumsuzluk eki vurgu almaz ve vurguyu kendisinden bir önceki heceye aktarır. İşte bu nedenle, burada elde edilen bulgu, en yüksek tonun her zaman vurgulanan hece üzerine düşmediğini göstermesi açısından ilginçtir.

Tezin son bölümü olan değerlendirme ve sonuç bölümünde, Çelebi elde ettiği bulguları *Uygunluk Kuramı*'na göre yorumluyor. Daha önce de belirtildiği gibi, bu kurama göre evrensel sınırlılıklar var ve bu sınırlılıklar her dilde farklı bir şekilde sıralanıyor. Çelebi'nin Kıbrıs Ağzı için önerdiği ilk iki sınırlılık şunlar: ① E-H tümcelerinde en yüksek ton tümce sonunda bulunur." ve ② -yor, -DİR ekleri vurgu almaz." Çelebi'ye göre, Kıbrıs Ağzı'nda birinci sınırlılık daha ağır basıyor ve sınırlılık hiyerarşisinde ikincisinden daha yukarıda bulunuyor. Bu nedenle, bu eklerin bulunduğu E-H soru tümcelerinde eğer bu ekler tümce sonundaysa en yüksek tonu alıyorlar: "GidiYON?" ve "EvdeDİR?" sorularında olduğu gibi. Ton dağılımlarının belirlenmesinde önem taşıyan diğer sınırlılıkları, yazar, şöyle sıralıyor:

(i) "Yüklenici hece sözcük sonundadır." (Yük-Hece SS)

E-H soru tümcesinde en yüksek ton, odak olarak seçilen sözcüğün son hecesindedir.

(ii) "Yüklenici hece sözcük başındadır."

E-H soru tümcesinde en yüksek ton, odak olarak seçilen sözcüğün ilk hecesindedir.

(iii) "Bitimsizlik." (B.siz)

E-H soru tümcelerinde tümce sonundaki son sözcüğün son hecesi uzatılmaktadır.

Çelebi'ye göre, bu sınırlılıklar arasında en güçlüsü sonuncusudur. Bu üç sınırlılık hiyerarşik olarak şöyle sıralanıyor: B.siz >>Yük-Hece SS >>Yük-Hece SB. Örneğin, "Yapmadır?" sorusu bitimsiz bir tonla bitiyor ve

en yüksek ton sözcüğün son hecesine düşüyor.

Yazar, son olarak Ölçünlü Türkçe ile Kıbrıs Ağzı arasında soru tümcelerindeki farkların bu sınırlılıkların sıralamada yerlerinin değişmesiyle açıklanabileceğine değiniyor. Sonuç olarak, Nazmiye Çelebi'nin yüksek lisans çalışması genelde Türkçe, özelde Kıbrıs Ağzı'nda ezgi üzerine yapılan çok yararlı bir çalışmadır. Bu çalışma, hem deneysel olması, hem de ezgi üzerine elde edilen bulguları bir kuram çerçevesinde yorumlama çabası açısından önemli bir ilk çalışmadır. Bu projenin daha da gelişerek devam etmesi için birkaç öneri getirmek isterim. Örneğin, konuşucular doğal ortamda kaydedilir ve konuşmaları aynı çözülemeye tabi tutularak incelenir ve benzer sonuçlar elde edilirse, bu, ilk çalışmada elde edilen bulguların geçerliliğini güçlendirecektir. Ayrıca, araştırmacı çalışmasında birçok ilginç ve beklenmedik sonuçlar elde ediyor. Bu sonuçların dayandırıldığı tümcelere benzer özellikler gösteren daha çok tümce incelenirse bu genellemelerin de güvenilirliği artar. Nazmiye Çelebi'nin tezi Türkçe'deki ezgi kalıplarının kuramsal açıdan incelendiği bilinen ilk çalışmadır. Bu nedenle, hem betimlemeci ezgi çalışmalarına hem de kuramsal ezgi çalışmalarına önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu çalışmadaki tüm veriler, önerilen sınırlılıklar tarafından sınılandığında, hem Çelebi'nin Kıbrıs Ağzı için geliştirdiği kuramın, hem de genelde sesbilgisi kuramlarının ilerlemesine katkılar sağlanacaktır.

Kaynakça

- Arvaniti, A. "The Intonation of Yes-No Questions in Greek." *Proceedings of the 14th International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics*. Thessaloniki, 2000.
- Crystal, D. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Cornwall: T. J. Press, 1985.
- Demircan, Ö. *Türkçe'nin Ezgisi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 2001.
- İmer, K. "Kıbrıs Ağzı'nda Tümce Sonu Perde Değişimleri." *XV. Dilbilim Kurultayı*. Yıldız Teknik Üniversitesi, 2001.
- Kocaman, A. & Osam, N. *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Hitit Yayınevi, 2000.
- Ladd, R. D. *Intonational Phonology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- McCarthy, J. & Prince, A. "Generalized Alignment." *Yearbook of Morphology* 1993, 79-153. (Rutgers Uygunluk Kuramı Arşivi (ROA-7-0000))
- Pierrehumbert, J. *The Phonology and Phonetics of English Intonation*. Doktora tezi, MIT, 1980.
- Pierrehumbert, J. & M. E. Beckman. *Japanese Tone Structure*.

- Cambridge, MA: MIT Press, 1988.
- Prince, A. & Smolensky, P. *Optimality Theory: Constraint Interaction in Generative Grammar*. New Brunswick, NJ: Rutgers University, 1993.
- Selen, N. *Entonasyon Analizleri*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını, 1973.
- Vardar, B. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi, 1986.

Meltem Kelepir

Doğu Akdeniz Üniversitesi

İngiliz Dili Eğitimi Bölümü, KKTC

E-posta adresi: meltem.kelepir@emu.edu.tr

Bibliography of studies carried out in the field of Turkish Cypriot dialects.

Academic studies on the Turkish Cypriot dialects, including works by Metin Çelikkaya and others.

Academic studies on the Turkish Cypriot dialects, including works by Metin Çelikkaya and others.

Academic studies on the Turkish Cypriot dialects, including works by Metin Çelikkaya and others.

Bibliography

Kaynakça

Bibliography of Studies Carried Out on the Turkish Cypriot Dialect^{1,2}

Necdet Osam

Eastern Mediterranean University
necdet.osam@emu.edu.tr

Meltem Kelepir

Eastern Mediterranean University
meltem.kelepir@emu.edu.tr

Ago, A. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk Halkının Konuşmalarında Ortak ve Ayrıntılı Ses Hadiseleri" [The common phonological properties of the dialects of the speakers of Turkish Republic of Northern Cyprus and the Republic of Macedonia]. In *Proceedings of the 2nd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 4, edited by İ. Bozkurt, H. Ateşin and M. Kansu. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1999.

Argunşah, M. "Kıbrıs Ağzı'yla Yayınlanmış Çalışmalara Eleştirel Bir Bakış" [A critical overview of the studies carried out on Turkish Cypriot Dialect]. *Proceedings of the 3rd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 2, edited by İsmail Bozkurt. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 2000.

Atılgan, H. E. "Baf Ağzı" [The dialect of Paphos]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1966.

Avkıran Erhat, Ş. "Lefkoşa Ağzı" [The dialect of Nicosia]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1970.

Batkan, N. A. "Kıbrıs Baf ve Limasol Türk Göçmenlerinin Ağzı" [The dialect of Turkish immigrants from Paphos and Limassol in Cyprus]. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi [Unpublished M.A. thesis], Gazi University, 2000.

Boztaş, İ. "Kıbrıs Ağızı'nda Sesbiçimbilgisel Değişmeler" [Morphophonological changes in the Turkish Cypriot Dialect]. In *Dilbilim Araştırmaları 1991*, edited by G. Durmuşoğlu, K. Imer, A. Kocaman, and S. Özsoy. Ankara: Hitit Yayınevi, 1991.

Bozyiğit, A. E. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sokak Adları (Lefkoşa ve Gazimagosa)" [The street names in the Turkish Republic of Northern Cyprus (Nicosia and Famagusta)]. In *Proceedings of the 2nd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 4, edited by İ. Bozkurt, H. Ateşin and M. Kansu. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1999.

Cantaş Taşçı, Y. "Kıbrıs Lefkoşa, Ortaköy ve Gönyeli Ağızı: Dil ve Gramer Hususiyetleri" [The Nicosia, Ortaköy, and Gönyeli dialects of Cyprus: Language and grammar properties]. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Graduation thesis, Istanbul U. Department of Turkish Language and Literature], 1979.

Cumakunova, G. "Kırgız ve Kıbrıs Türkçesi Atasözlerindeki Paralelizm" [Parallelism in the proverbs of Kirgiz and Cypriot Turkish]. In *Proceedings of the 2nd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 4, edited by İ. Bozkurt, H. Ateşin and M. Kansu. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1999.

Dedeçay, S. S. "Kıbrıs Türk Toplumunun Irk, Giyim ve Dil Özelliklerinin Kısa Bir Özeti" [A short summary of racial, clothing and language properties of Cypriot Turkish society]. *Halkın Sesi Gazetesi*, 20 Nisan 1975-2 Haziran 1975.

Demir, N. "Kıbrıs Ağızları Üzerine" [On Turkish Cypriot Dialects]. *Lars Johanson Armağanı*, edited by N. Demir and F. Turhan. Ankara, 2002.

Dilçin, C. *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* [Proverbs and idioms in regional dialects], 2 vols. Ankara: 1969 and 1971.

Dimililer Arı, Ş. "Kıbrıs Ağızları Üzerine Bir Çalışma" [A study on Cypriot Turkish dialects]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1984.

Duman, M. "Kıbrıs Ağzı Üzerine Bazı Notlar" [Some notes on Turkish Cypriot Dialect]. In *İlmi Araştırmalar*, vol. 8, 115-30. İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti Yayınları, 1999.

Duman, M. "Kıbrıs Ağzı'nın Morfolojik Kaynakları: +cık Küçültme Ekinin Kullanımı" [The morphological sources of Turkish Cypriot Dialect: the use of +cık suffix]. In *Proceedings of the 3rd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 2, edited by İsmail Bozkurt. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 2000.

Duymaz, A. "Kıbrıs Türk Tekerlemelerinin Türk Dünyası Tekerlemeleri ile Yapı ve Anlam Bakımından Karşılaştırılması" [The syntactic and semantic comparison of the tongue-twisters of Turkish Cypriots and the Turkish world]. In *Proceedings of the 2nd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 4, edited by İ. Bozkurt, H. Ateşin and M. Kansu. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1999.

Eren, H. "Kıbrıs'ta Türkler ve Türk Dili" [Turks and the Turkish language in Cyprus]. In *X. Türk Dil Kurultayı'nda Okunan Bilimsel Bildiriler* [Proceedings of the Tenth Turkish Language Conference]. TDK Yayınları. Ankara: TTK Basımevi, 1964.

Ergün, S. "Larnaka Ağzı" [The Larnaca dialect]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1966.

Ertaylan, I. H. *Kıbrıs Türk Alfabesi* [The Turkish Cypriot alphabet]. İstanbul: Resimli Ay Matbaası, 1937.

Fedai, H. "Türk Dil Devrimi'nin İlk 10 Yılında Kıbrıs'tan Saptamalar" [Observations on Cyprus in the first 10 years of the Turkish Language Reform]. In *Uluslararası Türk Dili Kongresi*, 1992 [International Congress on Turkish Language, 1992]. Ankara: Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 632, 1996.

Fevzi Kortay, H.S. "Kıbrıs Ağzı (Çatoz, Kalavaç, Kazafana, Kırmı)" [The Cypriot dialects of (...)]. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, İstanbul U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1981.

Gelen, N. "Kıbrıs Türkünün kökeni, aksanı ve gelenekleri" [The roots of the Cypriot Turks and their dialect and traditions]. In *Halk Sanatları Derneği (Has-Der) Halkbilim Sempozyumları III* [Association of Folkloric Arts Folklore Studies Symposium III]. KKTC Turizm Bakanlığı Yayınları 3. İstanbul: Gümüş Basımevi, 1986.

Gökçeoğlu, M. *Tezler ve Sözler* [Theses and words]. Lefkoşa: İleri Basımevi, 1985.

Gökçeoğlu, M. *Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü* [A Dictionary of Turkish Cypriot Proverbs and Idioms]. İstanbul: Galeri Kültür Yayınevi, 1997.

Gülensoy, T. "Kıbrıs ile İlgili Çalışmalara Bir Bakış" [An overview of Cyprus-related studies]. *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi* [Journal of Cyprus Studies] 2 (1996).

Gürkan, A. *Kıbrıs Ağzı'nda Edatlar, Bağlaçlar ve Ünlemlerin Kullanım Özellikleri* [The usage of particles, conjunctions and exclamatory expressions in Turkish Cypriot Dialect]. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, 1997.

Gürkan, H. M. "Lefkoşa'nın Eski Sokak Adları" [The old street names of Nicosia]. *Kültür Dergisi 1* (1986): 5-8.

Hafız, T. 1990. "Kıbrıs ile Yugoslavya Türk Halk Edebiyatı Metinleri Arasındaki Benzerlikler" [The similarities between Turkish folk literature texts in Cyprus and Yugoslavia]. Lefkoşa'da 5-6 Ekim 1990 Çeşitli Türk Toplulukları Arasında Dil ve Kültür Bağı Sempozyumu'nda sunulan bildiri [Paper presented at the Symposium on the Language and Culture Bonds between Various Turkish Communities, Lefkoşa, October 5-6, 1990].

Hakeri, B. H. *Kıbrıs'ta Halk Ağzından Derlenmiş Sözcükler Sözlüğü* [Dictionary of words collected from colloquial speeches in Cyprus]. Gazimağusa: Kıbrıs Postası Basımevi, 1982.

———. "Sözcüklere Göre Kıbrıs Türklerinin Kökenine Doğru" [Towards the roots of the Cypriot Turks in terms of word types]. In *Halk Sanatları Derneği (Has-Der) Halkbilim Sempozyumları III* [Association of Folkloric Arts Folklore Studies Symposium III]. KKTC Turizm Bakanlığı Yayınları 3. İstanbul: Gümüş Basımevi, 1986.

Halil Uluç, S. "Abohor Ağzı" [The Abohor Dialect]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1974.

İmer, K. "Kıbrıs Ağzı'nda Tümce Sonu Perde Değişimleri" [Sentence-final intonation pattern changes in Turkish Cypriot Dialect]. In *XI. Dilbilim Kurultayı Kitabı* [Proceedings of the Eleventh National Conference on Turkish Linguistics], edited by Ö. Demircan and A. Erözden. İstanbul: İstanbul University Press, 2001.

İslamoğlu, M. 1961. "Kıbrıs Ağzı [The Cypriot Dialect]." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1961.

———. "Türk Dili, Türk Halk Edebiyatı'nın Rum Halk Edebiyatı Üzerindeki Etkileri" [The effects of the Turkish language and Turkish folk literature on Greek folk literature]. *I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, 7-9 Mayıs 1983 [First International Seminar on Turkish Folk Literature, May 7-9, 1983]. Eskişehir: Uğur Ofset A.Ş., 1987.

———. "Kıbrıs Türk Atasözlerinin Kerkük ve Kosova'daki Varyantları" [The variants of Cypriot Turkish proverbs in Kirkuk and Kosovo]. *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, 7-9 Mayıs 1987 [3rd International Seminar on Turkish Folk Literature, May 7-9, 1987]. Eskişehir: Uğur Ofset A.Ş., 1989.

———. "Kıbrıs Rumcası'nda Türkçe Sözcükler" [Turkish words in Cypriot Greek]. *Uluslararası Türk Dili Kongresi*, 1992 [International Congress on Turkish Language, 1992]. Ankara: Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 632, 1996.

İsmet Ünder, A. "Kıbrıs Ağzı ile Anadolu Ağzıları Arasındaki Benzerlik" [The similarity between the Cypriot dialect and Anatolian dialects]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1961.

Kara, H. K. "Anadolu ve Kıbrıs Türklerinin Ortak Sözcükleri" [Common words among Anatolian and Cypriot Turks]. Ankara Üniver-

sitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1972.

Karahan, L. *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* [The typology of Anatolian dialects]. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.

Karşıtı, Y. "Kıbrıs Türkçesi ve Edebiyata Yansıması" [Cypriot Turkish and its reflections on literature]. *Varlık* (1987): 3-4.

Kaya, D. "A General View to Turkish Cypriot Manis" [Kıbrıs Türkçesi'ndeki manilere genel bir bakış]. *Journal of Cyprus Studies* 2 (1996): 4.

Kemal, Z. "Limasol Folkloru" [The folklore of Limassol]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], n.d.

Kıbrıs İلمي Araştırmalar Cemiyeti [Cyprus Scientific Research Society]. 1937. *Kypriakai Spondai Bülteni* [The Kypriakai Spondai Bulletin]. Lefkoşa, 1937.

Levend Kabataş, S. "Kıbrıs Ağızları Sözlüğü" [Dictionary of Turkish Cypriot Dialects]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1982.

Mahmut Özhurman, E. "Baf Ağızı" [The dialect of Paphos]. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Atatürk U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1972.

Mehmet Ali Aksay, K. "Kıbrıs Klavye (Alaniçi) Ağızı" [The dialect of Klavye (Alaniçi), Cyprus]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1968.

Mehmet Ali, A. "Turkish Speech Community" [Türkçe konuşan topluluk]. In *Multilingualism in the British Isles*, vol. 1, edited by S. Alladiana and V. Edwards. Essex: Longman, 1991.

Mustafa, A. "Kıbrıs Karpaz Ağızı" [The dialect of Karpaz, Cyprus]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1963.

Nail Gürkan, A. "Kıbrıs Mesarya Ağızı" [The dialect of Mesarya, Cyprus]. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, İstanbul U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1980.

Osam, N. "The Attitude of Turkish People Towards the Use of Foreign Words in Turkish Context" [Türklerin Türkçe bağlamlarda yabancı sözcük kullanımına karşı tutumları]. In *Proceedings of the 16th International Congress of Linguists* [16. Uluslararası Dilbilim Kongresi Bildirileri], edited by B. Caron. Oxford: Pergamon, 1997.

Osam, N. "A Sex-Related Attitude Study in Word Choice: The Case of Turkish Cypriots" [Cinsiyet Açısından Ele Alınan Sözcük Seçimi Tutum Çalışması: Kıbrıs Türkleriyle ilgili olgu saptaması]. *Journal of Women's Studies* [Kadın Çalışmaları Dergisi] 2 (2001).

Özad, B. ve S. İnceler. "KKTC'li ve TC'li Öğrencilerin Arkadaşlarına Hitap Şekillerinin Karşılaştırılması" [The comparison of the peer address forms of the students from TRNC and Turkey]. In *Proceedings of the 2nd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 4, edited by İ. Bozkurt, H. Ateşin and M. Kansu. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1999.

Özkök, B. "Kıbrıs Ağızı ve Türkiye Türkçesi Dil Özelliklerinin Karşılaştırılması" [Contrastive analysis of the properties of Turkish Cypriot Dialect and Mainland Turkish]. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi [M.A. Thesis], Ankara University, 1996.

Pehlivan, A. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İlkokul Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Görülen Özellikler" [Properties observed in the written assignments of TRNC elementary school students]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1994.

———. “Kıbrıs Ağzı'nın Ölçünleştirilmesi: Kıbrıs Türk Ağzı'ndaki Sözvarlığının Türkiye Türkçesine Dönüşmesi” [The standardization of Turkish Cypriot Dialect: Conversion of the vocabulary of Turkish Cypriot Dialect to that of Mainland Turkish]. Yayınlanmamış Doktora Tezi [Ph.D. thesis], Ankara University, 2000.

Piliçkova, S. “Kıbrıs ve Makedonya Türkleri Arasında Söylenilen Atasözleri” [Proverbs used by Cypriot and Macedonian Turks]. In *Proceedings of the 2nd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 4, edited by İ. Bozkurt, H. Ateşin and M. Kansu. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1999.

Saatçi, S. “Kerkük ile Kıbrıs-Balkanlar ve Batı Avrupa Türk Topuluklarının Edebiyatları Arasından Varolan Benzerlikler” [Similarities observed in the literatures of Kirkuk, Cypriot-Balkan and West European Turkish communities]. *II. Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu* (İzmir, 27-29 Ekim 1998) [2nd International Symposium on Cypriot and Balkan Turkish Literature, İzmir, November 27-29, 1998], edited by F. Sağlam.

Sağol, G. “Kıbrıs Ağzı üzerine yapılan çalışmalar” [A survey of studies carried out on Turkish Cypriot Dialect]. In *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, vol. 8. İstanbul: Yesevi Yayıncılık, 1997.

Sami Samioğlu, A. “Kıbrıs Ağzı Üzerine Bir Deneme” [A study on the Turkish Cypriot Dialect]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1960.

Sami Türközü, H. “Limasol Ağzı” [The dialect of Limassol]. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Atatürk U. Dept. of Turkish Language and Literature. Undergraduate graduation thesis], 1972.

Saraçoğlu, E. “Kıbrıs'ın Küçük Kaymaklı Ağzı” [The Küçük Kaymaklı dialect of Cyprus]. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Atatürk U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1972.

———. *Kıbrıs Ağzı* [Turkish Cypriot Dialect]. Lefkoşa: MEB, 1980.

———. “Bir Kıbrıs Masalı ve Ağzının Fonetik Özellikleri” [A Cypriot fairy tale and its phonetic properties]. In *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri* (7-9 Mayıs 1987) [3rd International Seminar on Turkish Folk Literature, May 7-9, 1987]. Eskişehir: Uğur Ofset, 1989.

———. “Kıbrıs Ağzı'nın Fonetik Özellikleri” [Phonetic properties of Turkish Cypriot Dialect]. In *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992* [International Congress on Turkish Language, 1992]. Ankara: Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 632, 1996.

Savoğlu, Ö. “Cypriot Turkish: A Variationist Perspective” [Kıbrıs ağzı: Değişimci bir yaklaşım]. M.A. thesis, York University (Toronto), 2001.

Scharlipp, K. G., and Scharlipp, W.E. “Turkish Dialect Texts from Cyprus” [Kıbrıs'tan Türk ağzı metinleri]. *Turkish Studies in Cyprus* (Kıbrıs'ta Türkoloji Araştırmaları) 1 (1996): 1-5.

———. “Some Turkish Dialect Specimens from the Village of Pyle in Cyprus” [Kıbrıs, Pile köyünden bazı Türk ağzı örnekleri]. *Turkish Studies in Cyprus* (Kıbrıs'ta Türkoloji Araştırmaları) 2 (1996): 1-4.

———. “Some remarks on the Turkish dialect of the village of Potamya in Cyprus” [Kıbrıs, Potamya'da konuşulan Kıbrıs Türk Ağzı üzerine bazı gözlemler]. In *Studia Ottomanica: Festgabe für György Hazai zum 65. Geburtstag*, edited by Barbara Kellner-Heinkele and Peter Zieme, 141-45. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, vol. 47. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1997.

———. “Three Examples of a Turkish Cypriot Dialect” [Bir Kıbrıs Ağzından üç örnek]. *Mediterranean Language Review* 10 (1998).

Sözen, A. “Advertisements in Turkish and Cyprus Turkish Newspapers” [Türkçe ilanlar ve Kıbrıs Türkçesi ile yazılan gazeteler]. *Journal of Cyprus Studies* [Kıbrıs Araştırmaları Dergisi] 3-4 (1977).

Taşçı, Y. *Kıbrıs Ağzı Dil Özellikleri* [Cypriot Turkish language properties]. Lefkoşa: Akar Yayıncılık, 1986.

Tekin, H. “Kıbrıs Türk Folklorunda Söz Ürünleri” [Verbal products from Cypriot Turkish folklore]. In *Proceedings of the 2nd International Congress for Cypriot Studies*, vol. 4, edited by İ. Bozkurt, H. Ateşin and

M. Kansu, 213-27. Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1999.

Tuğlu, B. “Magosa Ağzı” [The Famagusta Dialect]. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, İstanbul U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1979.

Türker, E. “Kıbrıs Ağzı ve Grameri” [Cypriot Turkish and its Grammar]. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, İstanbul U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1974.

Ünal, Y. “Çatoz Ağzı” [The dialect of Chatoz]. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi [Undergraduate graduation thesis, Ankara U. Dept. of Turkish Language and Literature], 1971.

Vancı, Ü. “Kıbrıs Ağzı'nın Ses, Yapı ve İfade Özellikleri” [The phonological, syntactic and discourse properties of Turkish Cypriot Dialect]. In *IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri Kitabı* [Proceedings of the IVth Linguistics Symposium], edited by A. S. Özsoy and H. Sebüktekin. İstanbul: İstanbul University Press, 1990.

———. “Cypriot Turkish: Some Empirical Observations” [Kıbrıs Ağzı: Birkaç gözlem]. In *Current Issues in Turkish Linguistics*, edited by H. B. Rona. Ankara: Hitit Yayınevi, 2001.

Yağcıoğlu, D. “Multiculturalism in Northern Cyprus with Specific Reference to English Education” [Kıbrıs'ta çokkültürlülük ve İngilizce eğitimi]. Ph.D. dissertation [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Middle East Technical University. 2002.

Yardımcı, M. “Anadolu-Kıbrıs ve Balkan Türklerinde Ortak Maniler” [The common “mani”s in Anatolian-Cypriot and Balkan Turks]. In *II. Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu* (27-29 Ekim 1998), edited by F. Sağlam. İzmir: N.p., 1999.

Yavuz, M. 1986. “Kıbrıs Türklerinin Ağzı ile Konya-Ereğli Ağızlarındaki Ortak Özellikler” [Common properties of the dialect of

Turkish Cypriots and the dialect in Konya-Ereğli]. In *Yeni Kıbrıs: Araştırma – Tartışma – Yorum* III. 6: 41-42 ve 7: 23-27.

Yorgancıoğlu, O. *Kıbrıs Türk Folklorundan Derlemeler I: Maniler* [Collections from Turkish Cypriot folklore I: The “Mani”s]. Magosa: N.p., 1969.

———. *Kıbrıs Türk Folkloru* [Cypriot Turkish folklore]. Magosa: N.p., 1980.

———. “Kıbrıs Türklerinde İsim ve İsim Verme Yolları, Soyadı Alma Yöntemleri” [Names, name-giving, and the taking of surnames among Turkish Cypriots]. *Journal of Cyprus Studies* [Kıbrıs Araştırmaları Dergisi] 2 (1996): 113-35.

———. “Kıbrıs’ta Türkçe Yer Adları ve Veriliş Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma” [A study on Turkish place names and methods of name-giving to places in Cyprus]. *Journal of Cyprus Studies* [Kıbrıs Araştırmaları Dergisi] 2 (1996): 267-75.

———. “1996-1997 Ders Yılı Eşzamanlı Yöntemle Yapılan Bir Araştırma Denemesi: Kıbrıs-Türkiye Çocuk Dili Sözcükleri” [Use of the isochronical method in a survey: Words used by Turkish and Turkish Cypriot children.] *Journal of Cyprus Studies* [Kıbrıs Araştırmaları Dergisi] 3 (1997): 435-42.

———. *Masallar* [Fairytale]. Magosa: N.p., 1998.

———. “Nasreddin Hoca ile İlgili Bir Rumca Kitap: Manzum (Ölçülü Şiir) Hikâyeler” [A book about Nasreddin Hodja in the Greek language: Versified stories]. *Journal of Cyprus Studies* [Kıbrıs Araştırmaları Dergisi] 4 (1998): 163-75.

Zuhdi, H. *Anglo-Turkish Translation Guide* [İngilizce-Türkçe çeviri rehberi]. Nicosia: Hüseyin Cengiz, 1918.

Notes to Contributors

1. The *Journal of Cyprus Studies* publishes articles in English and in Turkish, and in accordance with the principles expressed in its Editorial Policy. Submission of a manuscript to the *Journal* will be held to imply that the material it contains is original, and has not been published or submitted for publication elsewhere. The ideas, beliefs and opinions expressed in articles published in the *Journal* are the sole responsibility of the author(s), and do not reflect the views, beliefs or policies of the Center for Cyprus Studies or Eastern Mediterranean University. Responsibility for copyright permissions rests with the author(s).

2. The Editor of the *Journal of Cyprus Studies* reserves the right to make editorial changes in any manuscript accepted for publication to enhance clarity or style. The author will be consulted only if the editing has been substantial.

3. Manuscripts should be sent to the Editor in both of the following formats:

- (i) on disk, either in a Microsoft Word 7- or 8- compatible document on a 3½" diskette, or as a Microsoft Word 7 or 8 document e-mail attachment; and
- (ii) as hard copy, in the form of a printout.

4. Manuscripts submitted to the *Journal* will not be returned, regardless of whether or not they are accepted for publication. Authors should be sure to keep a copy for themselves.

5. In the preparation of manuscripts, authors are requested to observe the standards specified below:

- i) Manuscripts should be typed (as described in 3 above) and contain no more than 20-25 double-spaced pages or 8,500 words (including references, endnotes, tables and figures).
- ii) All tables and figures should be numbered consecutively, given a caption, and submitted on separate pages.
- iii) To facilitate the blind review process, the author's name, mailing address, telephone and fax numbers,

and e-mail address should appear only on a cover sheet, not on the title page.

- iv) The *Journal of Cyprus Studies* uses *citation notes*, which are placed in the text immediately following the reference, and *endnotes*, which present supplementary data or ideas. Citation notes are to specify the author's surname, year of publication, and page number(s). They are regularly bound in parentheses, (e.g, Anderson 1998, 54-57). *Endnotes* are designated in the text by a raised arabic numeral. Endnote numbers should be assigned consecutively throughout the manuscript, and be typed double-spaced on a separate sheet of paper. Endnotes may include citation notes.
- v) Authors who are not writing in their native language should have their contribution carefully checked by a native speaker before submission in order to prevent delays at the proof stage.
- vi) Authors should include a brief biographical statement (in sentence form, maximum 100 words) and an abstract of 250 words (both in English and Turkish)
- vii) All submissions to the *Journal* should conform to the requirements of the Chicago Manual of Style (13th ed.).

Examples:

(a) *Book Citation:*

Reddaway, J. *The British Connection with Cyprus Since Independence*. Oxford: Oxford University Press, 1986.

(b) *Journal Article Citation:*

Hadjiyanni, T. "The Persistence of Refugee Consciousness: The Case of Greek-Cypriot Refugees." *The Cyprus Review* 13 (2001): 93-110.

(c) *Book Article/Chapter Citation:*

Zambouras, S. "Current Greek Attitudes and Policy." In *Cyprus: The Need for New Perspectives*, edited by H. Dodd, 114-127. Cambridgeshire: The Eothen Press, 1999.

6. The *Journal of Cyprus Studies* invites evaluative reviews of books on the island of Cyprus. Reviews should provide a

descriptive and evaluative summary and a brief discussion of the significance of the work in the context of current Cyprus studies. Submissions should not exceed three type-written pages. References in book reviews should be fully documented.

7. Any information on activities, research projects, conferences and congresses of interest to scholars and researchers in the field of Cyprus studies is welcomed.
8. Deadlines are 15 November for the spring issue and 15 May for the fall issue.

For further information, please contact:

Ulker Vanci Osam, Editor

Journal of Cyprus Studies
Center for Cyprus Studies
Eastern Mediterranean University
Gazimagusa, KKTC
Via Mersin 10, Turkey
Tel: +90- 392 630 1327
Fax: +90- 392 365 2027
e-mail: ulker.osam@emu.edu.tr

Barry Wood, Assistant Editor

Journal of Cyprus Studies
Dept. of Journalism
Eastern Mediterranean University
Gazimagusa, KKTC
Via Mersin 10, Turkey
Tel: +90- 392 630 2726
Fax: +90- 392 365 0743
e-mail: barry.wood@emu.edu.tr

Yazı göndermek isteyen yazarların dikkatine

1. *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, 'Derginin Amacı' bölümünde belirtilen ilkeler doğrultusunda Türkçe ve İngilizce makaleler yayınlar. *Dergiye* gönderilen bir yazının içeriğinin özgün olduğu ve önceden yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu varsayılır. *Dergide* yayınlanan makalelerde ifade edilen inanç, görüş ve fikirler tamamen yazar veya yazarlara ait olup, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin veya Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin görüşlerini ve genel politikasını yansıtmaz. Telif haklarının elde edilmesi yazar veya yazarların sorumluluğundadır.

2. *Dergi* editörü, basım için kabul edilmiş yazılar üzerinde dil ve format açısından değişiklikler yapma hakkına sahiptir. Büyük çaptaki düzeltmelerde yazarın onayına başvurulur.

3. Yazılar editöre,

- (i) disk üzerinde, ya Microsoft Word 7 veya 8'e uyumlu 3½ diskete yazılmış, ya da Microsoft 7 veya 8 e-posta bağlantılı yazılmış; ve
- (ii) bilgisayar çıktısı eklenmiş olarak gönderilmelidir.

4. *Dergiye* gönderilmiş yazılar, yayımlansın ya da yayımlanmasın, yazara iade edilmez.

5. Gönderilen yazılar aşağıda belirtilen format ile ilgili ölçütlere uygun olmalıdır:

- i) Madde 3'de belirtilen şekilde teslim edilecek yazılar 20-25 sayfadan, ya da 8, 500 sözcükten fazla olmamalıdır. Kaynakça, notlar, tablolar ve şekiller ayrı sayfalarda ve çift aralık bırakılarak gösterilmelidir.
- ii) Tüm şekiller ve tablolar sıralı olarak numaralandırılmalı ve her birine başlık konulmalıdır.
- iii) Tüm yazılar, ilgili alanlardaki hakemler tarafından yazarın kimliği saklı tutularak değerlendirilecektir. Bu nedenle yazarın adı, posta adresi, telefon ve faks numaraları, e-posta adresi, yazıdan bağımsız olarak ayrı bir sayfada gönderilmelidir.
- iv) Kaynakça ve alıntılarla ilgili bilgiler aşağıda belir-

tilen biçimde verilmelidir:

Metin içinde verilecek alıntılarda, yazarın soyadı, basım yılı ve sayfa numaraları parantez içinde belirtilmelidir (örn: Anderson 1998, 54-57). Metin sonuna eklenecek notlar numaralandırılmalı, bu numaralar metin içinde de belirtilmelidir. Notlar, ayrı bir sayfada ve çift aralık bırakılarak gösterilmelidir.

- v) Kendi anadilinden başka bir dilde yazan yazarların, yazılarını *Dergi*'ye göndermeden önce, o dili konuşanlara kontrol ettirmeleri, değerlendirme sürecine hız kazandıracaktır.
- vi) Yazarlar, 100 sözcüğü aşmayacak bir paragraf içinde özgeçmişlerini ve 250 sözcükten oluşan İngilizce ve Türkçe özetleri de yazılarına ek olarak göndermelidir.
- vii) Gönderilen yazılar aşağıda belirtilen formata (Chicago Manual of Style, 13th ed.) uygun olarak yazılmış olmalıdır.

(a) *Kitap alıntıları*

Yazarın soyadı, adının ilk harfi; kitabın başlığı (italik ya da altı çizilmiş); yayınlandığı şehir, basımevi (veya kurum/kuruluş); yayın tarihi

Örn: Reddaway, J. *The British Connection with Cyprus Since Independence*. Oxford: Oxford University Press, 1986.

(b) *Makale alıntıları*

Yazarın soyadı, adının ilk harfi; makale başlığı (tırnak işaretleri içinde); dergi adı (italik veya altı çizilmiş); cilt, sayı numarası; yayın tarihi; makalenin ilk ve son sayfa numaraları

Örn: Hadjiyanni, T. "The Persistence of Refugee Consciousness: The Case of Greek-Cypriot Refugees." *The Cyprus Review* 13 (2001): 93-110.

(c) *Kitap içinden bölüm alıntıları*

Yazarın soyadı, adının ilk harfi; bölümün başlığı (tırnak işaretleri içinde); kitabın adı, yazarı/yayına hazırlayanı; bölümün ilk ve son sayfa numaraları; yayınlandığı şehir, basımevi; yayın tarihi

Örn: Zambouras, S. "Current Greek Attitudes and Policy." In *Cyprus: The Need for New Perspectives*, edited by H. Dodd, 114-127. Cambridge: The Eothen Press, 1999.

6. *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, Kıbrıs hakkında yazılmış kitapları tanıtan ve 3 sayfayı aşmayan yazıları da yayımlar. Kitap tanıtım yazılarında kullanılacak alıntılar da, yukarıda belirtilen formata uygun olmalıdır.

7. Kıbrıs konusunda düzenlenen herhangi bir etkinlik, araştırma projesi, kongre ve konferans duyuruları ve bilgileri de *Dergi*'ye gönderilebilir.

8. Yazıların editöre son ulaşma tarihi, ilkbahar sayısı için 15 Kasım, sonbahar sayısı için 15 Mayıs'tır.

Daha fazla bilgi için aşağıdaki adreslere başvurabilirsiniz:

Ülker Vancı Osam, Editör

Kıbrıs Araştırmaları Dergisi
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Gazimağusa -KKTC
Mersin 10, Türkiye
Telefon: (90) 392 630 1327
Faks: (90) 392 365 20 27
e-posta: ulker.osam@emu.edu.tr

Barry Wood, Editör Yardımcısı

İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Gazimağusa – KKTC
Mersin 10, Türkiye
Telefon: (90) 392 630 2726
Faks: (90) 392 365 0743
e-posta: barry.wood@emu.edu.tr

JCS

Journal of Cyprus Studies

Kıbrıs Araştırmaları Dergisi

